DISPUTATIONES SCIENTIFICAE

UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK

2022

1

ROČNÍK XXII.

VERBUM

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

DISPUTATIONES SCIENTIFICAE

UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK

VERBUM

Ružomberok 2022

DISPUTATIONES SCIENTIFICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK
Číslo 1, január 2022, ročník XXII.
Vychádza štvrťročne.

Šéfredaktor: doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, PhD. (Katolícka univerzita v Ružomberku)
Zástupca šéfredaktora: doc. PhDr. Jiří Prokop, Ph.D. (Karlova univerzita v Prahe)
Výkonní redaktori: PaedDr. Ján Gera, PhD., Mgr. Lucia Griešová, PhD., Mgr. Milan Pudiš, PhD.

Redakčná rada:

prof. ThDr. Art. Lic. Rastislav Adamko, PhD. (Katolícka univerzita v Ružomberku)
prof. Gheorghe Balint, PhD. (Univerzita „Vasile Alecsandri" v Bacau)
doc. PaedDr. Elena Bendíková, PhD. (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici)
prof. Ladislav Čarný, akad. mal. (Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave)
doc. Ing. Igor Černák, PhD., m. prof. KU (Katolícka univerzita v Ružomberku)
prof. PaedDr. Ján Danek, CSc. (Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave)
doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD. (Katolícka univerzita v Ružomberku)
prof. PaedDr. Milan Ligoš, CSc. (Katolícka univerzita v Ružomberku)
dr. habil. Anetta Müller, PhD. (Debrecínska univerzita v Debrecíne)
prof. Juan Carlos Torre Puente, PhD. (Pápežská univerzita Comillas v Madride)
prof. Gabriella Pusztai, PhD., DSc. (Debrecínska univerzita v Debrecíne)
doc. PhDr. Markéta Rusnáková, PhD. (Katolícka univerzita v Ružomberku)
doc. PaedDr. Jana Škrabánková, Ph.D. (Ostravská univerzita v Ostrave)
prof. ThDr. PaedDr. PhDr. Pavol Tománek, PhD., MBA, MHA (VŠ ZaSP sv. Alžbety v Bratislave)
prof. Ing. Peter Tomčík, PhD. (Katolícka univerzita v Ružomberku)
prof. PaedDr. Milan Valenta, Ph.D. (Univerzita Palackého v Olomouci)
prof. dr. Irena Žemaitaitytė (Univerzita Mykolasa Romerisa vo Vilniuse)

Príspevky sú recenzované.

Obálka: doc. akad. mal. Pavol Rusko, ArtD.
Jazyková úprava: PaedDr. Oľga Drobná, PhD. (slovenský jazyk)
Technická spolupráca: Ing. Miloslav Korba

EV 3238/09

Časopis je zaregistrovaný v medzinárodnej databáze CEEOL (Central and Eastern European Online Library).

www.ceeol.com

Cena jedného čísla: 5,- €

Katolícka univerzita v Ružomberku
VERBUM – vydavateľstvo KU, Hrabovská cesta 5512/1A, 034 01 Ružomberok
IČO: 37 801 279

ISSN 1335-9185

Contents

Preface
Ján Gera 9

Humanities and Arts

Karol Anton Medvecký in Slovak Politics after 1918
Michal Marťák 15
Relativistic Consequences of Emotivism
Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková 32
Eden – the Image of Harmony Between the Creator and the Creation
Štefan Šrobár 40

Formation and Education

On the Didactic Aspects of Music and Dance Folklorism
Pavel Martinka 51
Contribution to the Electronisation of Music Education in Slovakia
Martin Urban 56

Social, Economic and Legal Sciences

To Reflect the Transformations of Contemporary European Society in Christian Life
Jozef Králik, Kristína Králiková 63
Liberalization of International Trade and the Role of the World Trade Organization in this Process
Miroslava Špániková 79

Critiques 89

Inhalt

Vorwort
Ján Gera 9

Humanwissenschaften und Kunst

Karol Anton Medvecký in der slowakischen Politik nach 1918
Michal Marťák 15
Relativistische Folgen von Emotivismus
Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková 32
Paradies – das Bild der Harmonie zwischen Schöpfer und Schöpfung
Štefan Šrobár 40

Bildung und Erziehung

Zu den didaktischen Aspekten der Musik- und Tanzfolklore
Pavel Martinka 51
Beitrag zur Elektronisierung der Musikausbildung in der Slowakei
Martin Urban 56

Soziale, ökonomische und juristische Wissenschaften

Die Transformationen der zeitgenössischen europäischen Gesellschaft im Leben widerzuspiegeln
Jozef Králik, Kristína Králiková 63
Liberalisierung des internationalen Handels und die Rolle der Welthandelsorganisation in diesem Prozess
Miroslava Špániková 79

Die Rezensionen 89

Obsah

Predhovor
Ján Gera 11

Humanitné vedy a umenie

Karol Anton Medvecký v slovenskej politike po roku 1918
Michal Marťák 15
Relativistické dôsledky emotivizmu
Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková 32
Raj – obraz harmónie medzi Stvoriteľom a stvorením
Štefan Šrobár 40

Výchova a vzdelávanie

K didaktickým aspektom hudobno-tanečného folklorizmu
Pavel Martinka 51
Príspevok k elektronizácii hudobného vzdelávania na Slovensku
Martin Urban 56

Sociálne, ekonomické a právne vedy

K odrazu premien súčasnej európskej spoločnosti v živote kresťana
Jozef Králik, Kristína Králiková 63
Liberalizácia medzinárodného obchodu a úloha Svetovej obchodnej organizácie v tomto procese
Miroslava Špániková 79

Recenzie 89

Preface

The first issue of "Disputationes scientificae" in the year 2022 contains 7 studies in the following areas: humanities and arts; education and training; social, economic and legal sciences.

Michal Marťák focuses on Karol Anton Medvecký in the Slovak politics after 1918. Ivan Ondrášik and Katarína Ondrášiková analyse the metaethics theory of emotivism. Štefan Šrobár writes about paradise as an image of harmony between the Creator and creation.

Pavel Martinka discusses the processes and results of the project "Creation of a Music and Dance Work as a Means for the Development of Professional Didactics on the Platform of the University Art Body", which was implemented in 2018 – 2021 at the Department of Music Culture, Faculty of Education, Matej Bel University in Banská Bystrica (UMB) with the Department of Elementary and Preschool Pedagogy, the Department of History of the Faculty of Arts of UMB and the Department of Ethnology and Non-European Studies of the University of St. Cyril and Methodius in Trnava. Martin Urban reports on the results of the activities of the staff of the Department of Music Culture, Faculty of Education, UMB in the field of research and creation of electronic teaching aids for music education for the period 2018 – 2021.

Jozef Králik and Kristína Králiková comment on the changes in contemporary European society in the life of a Christian. Miroslava Špániková writes about the liberalization of international trade and the role of the World Trade Organization in this process.

PaedDr. Ján Gera, PhD.

Translation: doc. Andrey Kraev, CSc.

Predhovor

Prvé číslo Disputationes scientificae z roku 2022 obsahuje 7 štúdií z nasledovných oblastí: humanitné vedy a umenie; výchova a vzdelávanie; sociálne, ekonomické a právne vedy.

Michal Marťák sa venuje Karolovi Antonovi Medveckému v slovenskej politike po roku 1918. Ivan Ondrášik a Katarína Ondrášiková analyzujú metaetickú teóriu emotivizmu. O raji ako obraze harmónie medzi Stvoriteľom a stvorením píše Štefan Šrobár.

Pavel Martinka pojednáva o procesoch a výsledkoch projektu Tvorba hudobno-tanečného diela ako prostriedok pre rozvoj odborovej didaktiky na platforme univerzitného umeleckého telesa, ktorý bol realizovaný v rokoch 2018 – 2021 na Katedre hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) v spolupráci s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky, Katedrou histórie Filozofickej fakulty UMB a Katedrou etnológie a mimoeurópskych štúdií Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Martin Urban podáva správu o výsledkoch aktivít pracovníkov Katedry hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty UMB v oblasti výskumu a tvorby elektronických učebných pomôcok pre hudobnú edukáciu za obdobie rokov 2018 – 2021.

Jozef Králik a Kristína Králiková sa vyjadrujú k odrazu premien súčasnej európskej spoločnosti v živote kresťana. Miroslava Špániková píše o liberalizácii medzinárodného obchodu a úlohe Svetovej obchodnej organizácie v tomto procese.

PaedDr. Ján Gera, PhD.

Humanities and Arts

Humanwissenschaften und Kunst

Humanitné vedy a umenie

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.15-31

Karol Anton Medvecký in Slovak Politics after 1918

Karol Anton Medvecký in der slowakischen Politik nach 1918

Karol Anton Medvecký v slovenskej politike po roku 1918

Michal Marťák

Abstract

The following article is devoted to a personality important for the Slovak environment, especially in the period of the so-called revolutionary changes since 1918, but not only during them. Karol Anton Medvecký first became the secretary of the Slovak National Party, later also the secretary of the Slovak National Council, a member of the Revolutionary National Assembly, deputy minister with power of attorney for Slovak administration for Catholic Church Affairs, vice-president of the Czechoslovak People's Party in Slovakia or its deputy in the regional council. The aim of the paper is to present Medvecký, his activities, tasks and problems that he was solving in the political field. We will try to answer questions that mainly concern his political activities. We will rely primarily on periodicals and the current state of historiography in the event of a significant shortage and dispersion of preserved archival sources.

Keywords: Karol Anton Medvecký. Member of Parliament. Church Affairs Officer. Czechoslovak People's Party in Slovakia.

Nasledujúci príspevok je venovaný osobnosti dôležitej pre slovenské prostredie predovšetkým v období tzv. revolučných zmien od roku 1918, ale nielen počas nich. Karol Anton Medvecký sa totiž najprv stal tajomníkom Slovenskej národnej strany, neskôr aj tajomníkom Slovenskej národnej rady, poslancom Revolučného národného zhromaždenia, referentom ministra s plnou mocou pre správu Slovenska pre katolícke cirkevné záležitosti, podpredsedom Československej strany ľudovej na Slovensku či jej zástupcom v krajinskom zastupiteľstve. S D. Kováčom je možné súhlasiť, že naňho *„ako*

keby dejiny zabudli",[1] avšak v poslednom období sa pozornosť Medveckému venuje vo zvýšenej miere.[2]

Cieľom príspevku je predstaviť Medveckého, jeho aktivity, úlohy i problémy, ktoré práve v politickej oblasti riešil. Budeme sa usilovať odpovedať na otázky, ktoré sa dotýkajú predovšetkým jeho politického pôsobenia. Opierať sa pri značnom nedostatku a roztrúsenosti zachovaných archívnych prameňov budeme predovšetkým o dobovú periodickú tlač i súčasný stav historiografie.

Aj keď je možné zaznamenať isté aktivity aj skôr, do praktickej politiky vstúpil Karol Anton Medvecký ešte počas prvej svetovej vojny. Súviselo to s jeho kontaktmi s českou Maffiou a vytváraním zoznamu kontaktov Slovákov, o ktorých by sa bolo možné opierať na území Slovenska po prvomájovej manifestácii v Liptovskom Mikuláši, aj po tajnej porade Slovenskej národnej strany v Martine.[3]

Ešte počas pôsobenia v Bacúrove sa Medvecký po odchode Jozefa Gregora Tajovského stal tajomníkom Slovenskej národnej strany a neskôr aj členom dočasnej 15-člennej národnej rady,[4] o čom vo svojom obežníku informoval predseda Slovenskej národnej strany M. Dula 23. septembra 1918. S tým vyslovili súhlas aj Robotnícke noviny, čím prakticky došlo k zjednoteniu politických síl pod vedením Slovenskej národnej strany na čele M. Dulom.

Medvecký ako neskorší účastník martinských porád a tajomník Slovenskej národnej rady mal na starosti riadnu administráciu Slovenska, realizáciu ustanovení Martinskej deklarácie. Na jednej strane Slovenská národná rada síce predstavovala vládnu moc, na strane druhej jej však chýbali prostriedky na jej vykonávanie. Reprezentovala, prípadne minimálne zasahovala do politickej administrácie predovšetkým vo vzťahu k existujúcim orgánom uhorského štátu. Od zásobovania obyvateľstva potravinami, uhlím a petrolejom, organizovania národných gárd v obciach a mestách, nariadení pre ľudové zhromaždenia prešla postupne náplň Medveckého činnosti ako tajomníka len na akúsi sprostredkovateľskú kanceláriu. Vzhľadom na vyhlásenie Slovenskej národnej rady o jej nekompetentnosti vybavovať

[1] KOVÁČ, Dušan. Karol Anton Medvecký. In *Muži deklarácie*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2000, s. 125.
[2] GOLIAN, Ján. Zrod a cesty monografie Detva z pera Karola Antona Medveckého. In *Kniha 2015*. Martin : SNK, 2015, s. 355 – 383; GOLIAN, Ján. Karol Anton Medvecký. Pútnik národného života. In *[ne]známe príbehy*. *Osem zabudnutých osobností 19. a 20. storočia*. GOLIAN, Ján – MOLDA, Rastislav (zost.), Society for Human Studies, 2017, s. 144 – 175; GOLIAN, Ján. „Starí učia mladých lietať!" Vplyv Andreja Kmeťa na formovanie Karola Antona Medveckého v úvodnej dekáde 20. storočia In *Kultúrne dejiny*, 2021, roč. 12, Supplement, s. 132 – 163; GOLIAN, Ján. Za sedem rokov deväť farností. „Pansláv" Karol Anton Medvecký ako perzekvovaný kňaz Banskobystrickej diecézy v prvých rokoch 20. storočia. In *Konštantínove listy*, in print.
[3] KOVÁČ, Karol Anton Medvecký, s. 136.
[4] MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prevrat III*. Bratislava: Komenský [v komisii], 1931, s. 352.

zložitejšie procesy a prípady bol dôsledkom postupný úpadok tohto úradu a neodkladné záležitosti sa riešili buď v Prahe alebo v Skalici.[5]

Ako je známe, na konci roka 1918 sa Medvecký stal referentom pre katolícke cirkevné záležitosti pod Šrobárovým vedením Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. V aktuálnej situácii, a s tým je potrebné súhlasiť aj so samotným Medveckým, sa dostal do pozície, v ktorej musel čeliť dvom *„ohňom" – „protiklerikálnemu zúreniu a zprvu protivládnej, neskorej i protištátnej opozície mojich najbližších, ktorí vo svojom opozičnom eláne hádzali ma do jedného koša s pokrokármi a všetky moje voči cirkvi najlepšie mienené kroky vysvetľovali si ako proticirkevnú kampaň."*[6]

Akiste tomu predchádzali A. Hlinkove tri obežníky kňazom, ktoré poslal 10. novembra 1918. V tom treťom navrhol zriadenie cirkevného odboru, ktorý mal riadiť vnútorné katolícke záležitosti. 72-členný navrhnutý cirkevný odbor mal mať 12-členný výkonný výbor a sám Hlinka v ňom s Medveckým počítal.[7] 28. novembra 1918 sa v Ružomberku konala prvá porada desiatich členov výkonného výboru Kňazskej rady, zapisovateľom a tvorcom štvorstranovej zápisnice[8] bol práve Medvecký, aj keď Sidor na konci opisu o zasadnutí hovorí, že zapisovateľom bol Mnoheľ. Na tejto porade je okrem iného Medvecký spájaný aj s prípravou tzv. memoranda krívd, spáchaných dovtedajšími biskupmi, ktoré mal pripraviť spoločne s J. Vojtaššákom a F. Jehličkom. Rovnako sa mal spoločne s J. Damborským a P. Žiškom podieľať na príprave menoslovu slovenských katolíckych poslancov, zastupovaní slovenských katolíkov pri otázke likvidácie cirkevných veľkostatkov.[9]

Medzitým došlo k menovaniu slovenských poslancov a deň po príchode slovenskej „vlády" do Žiliny sa Šrobár stretol s deputáciou z Ružomberka na čele s Hlinkom, kde Šrobár spomenul, že *„ešte nemá referenta pre cirkevné veci katolícke vo vláde"*. Z nášho pohľadu za zmienku určite stojí, že sa o tejto záležitosti dovtedy podľa neho nemohol poradiť s Hlinkom, Kmeťkom a aj Medveckým, pričom ešte v ten deň mal referenta menovať.[10] Medvecký teda medzi katolíkmi v očiach Šrobára zaujímal dôležité miesto. Po Hlinkovi, ktorému mal Šrobár túto pozíciu ponúknuť, ale na druhej strane s ktorým mal vlažný vzťah, ak je to možné nazvať práve takto, a neskoršom biskupovi Kmeťkovi, sa možno práve Medvecký javil ako najpriechodnejší. Medvecký ako „vydedenec" v Bacúrove, s tým súvisiace spory s biskupom, či práve jeho pozícia v slovenskom politickom prostredí, aj

[5] JANŠÁK, Štefan. *Vstup Slovákov medzi slobodné národy*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006, s. 70.
[6] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 160.
[7] SIDOR, Karol. *Andrej Hlinka (1864 – 1926)*. Bratislava : Kníhtlačiareň sv. Andreja, 1934, s. 321.
[8] Podľa informácií K. Sidora je uložená v Liptovskom múzeu v Ružomberku.
[9] SIDOR, Andrej Hlinka, s. 323 – 325.
[10] SIDOR, Andrej Hlinka, s. 329.

podľa K. Sidora stála za jeho vymenovaním do spomínanej funkcie. Sidor sa obdobne v tejto súvislosti zmieňuje aj o tom, že Hlinka ako hlavný kandidát na pozíciu rezignoval predovšetkým z dôvodu, že *„by sa dostal do služobníckeho pomeru...“*.[11]

Medvecký nastúpil do svojho úradu v čase silnej proticirkevnej kampane, keď súčasne na politickej scéne dochádzalo k formovaniu strán a aj protivládnym a neskôr aj protištátnym opozičným prejavom. Práve medzi týmito dvomi pólmi sa Medvecký ako cirkevný referent pohyboval, musel im čeliť, zvlášť, keď ho opozičné strany, predovšetkým ľudová, veľmi často označovali za pokrokára. Bol súčasťou inštitúcie, ktorú menoval a v začiatkoch riadil V. Šrobár, čo napriek tomu, že nebol členom žiadnej politickej strany, predznamenalo aj postoje iných politických predstaviteľov voči nemu. Medvecký bol teda „Šrobárov“ človek, blízky spolupracovník Hlinkovho hlavného oponenta, ako jeden z mála katolíckych kňazov v štátnom úrade, zástanca čechoslovakizmu na jednej strane, na strane druhej ako katolícky kňaz, v čase absencie hierarchie pre katolícky klérus oficiálne jeden z najdôležitejších predstaviteľov katolíckej cirkvi na Slovensku.

Sám Medvecký uvádza, že sa od neho netrpezlivo očakávali radikálne opatrenia proti maďarizácii v cirkvi.[12] Proti nemu bolo vedených niekoľko kampaní spochybňujúcich oprávnenosť a odbornosť jeho osoby v úrade. Na druhej strane je možné zaregistrovať aj podporu, ktorej sa mu dostalo zo strany katolíckych kňazov okolo Katolíckych novín[13], ktoré vychádzali v Nitre a boli blízke vznikajúcej agrárnej strane.[14] Od nej prichádzali celkom pochopiteľne apologetické príspevky. Jedným z takých bol aj ten, ktorý Medveckého označil spoločne s Bernolákom, Moyzesom, Radlinským, Mišíkom, Okánikom či aj Blahom za poctivého kňaza, ako opak kňaza klerikála, ktorý *„zneužíva náboženstvo k politickým cieľom, používa demagogické heslá a často i nepravdy“*.[15] Bol teda vzorom v časoch maďarskej agitácie v neprospech nového štátu, keď chýbali Slováci v administratíve. V tejto súvislosti je dôležité, že ako ďalšie vzory boli predstavení kňazi blízki vláde, už spomínanej vznikajúcej agrárnej strane, čo je na stránkach tohto denníka pochopiteľné.

Medvecký ako referent bol byť tŕňom v oku, čoho príkladom je aj „výmena názorov“ v apríli roku 1919 na stránkach periodík, ktorá môže poslúžiť aj ako istý obraz riešenia sporov či konfliktov, otvorených či skrytých, v zásade však dvoch opozitných strán. Podobne môže vďaka reakcii poslúžiť aj pri charakteristike Medveckého v uvedených časoch. Príkladom

[11] SIDOR, Andrej Hlinka, s. 330.
[12] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 160 – 161.
[13] MARŤÁK, Michal – MARŤÁK, Lukáš. Katolícke noviny 1919 – 1920 – Tlačový orgán agrárnej strany. In *Otázky žurnalistiky*, 2012, roč. 55, č. 1–2, s. 46 – 55.
[14] Verejná prosba na p. Karola Medveckého. In *Katolícke noviny*, 1919, roč. 1, č. 3, s. 4.
[15] Otvorené slovo. In *Slovenský denník*, 2. 3. 1919, roč. 2, č. 40, s. 1.

takéhoto vzájomného boja, akiste spôsobeného aj neúspechom pri obsadzovaní iných miest, je aj otvorený list Medveckému uverejnený v Slovenských ľudových novinách, pod ktorý sa podpísali 4 kňazi – A. Hlinka, dr. F. Jehlička, J. Vojtaššák, A. Hromada.

Začína zvláštne – bol „medzi štyrmi očami" vyzvaný, aby sa vzdal referentstva, a keďže tak neurobil *„preto teraz nútení sme napomenúť vás pred verejnosťou"*. Konkrétne mu bolo vyčítané, že nemal vyššie teologické vzdelanie, ktoré malo byť pre *„úrad veľkého významu"*, ako úrad cirkevného referenta označili, *„požadované"*. Táto kvalifikácia bola označená ako *„teológ ozaj podkutý, kanonista skúsený"*. Práve tento moment mal byť pre Slovákov katolíkov dôvodom pre to, *„že naše cirkevné záujmy veľmi trpia"*, v ďalšej časti spomenutý ešte raz, avšak azda trochu viac vypovedajúcejšie – *„najmä katolícky klérus nie je na ministerstve zastúpený tak, ako by mal byť"*. Toľko v argumentačnej časti článku či otvoreného listu. Je však potrebné poukázať aj na inú jeho obsahovú stránku. List je totiž navonok písaný relatívne úctivým štýlom, nemožnosť získania vzdelania vzhľadom na františkánsku výchovu či pastoračné pôsobenie v malých farnostiach je pre autorov pochopiteľná a k okamžitému odchodu z úradu mu mala pomôcť jemu priznaná iná „kvalifikácia" – dobrý kňaz a jeho dobré svedomie. Obdobne je v relatívne krátkom texte deklarácia úmyslu 40 kňazov pre jeho napísanie a hlavne zverejnenie – *„ani antipatia, tým menej nenávisť, lež jedine záujem katolíckej cirkvi"*.[16]

Odpoveď Medveckého Hlinkovi, Vojtaššákovi a Hromadovi nenechala na seba dlho čakať a bola publikovaná v jemu blízkom Slovenskom denníku. Zaujímavé je, že z jeho odpovede, teda aspoň z titulku, vypadol práve Jehlička, pod listom podpísaný ako druhý.

Medvecký vo svojej odpovedi reagoval vecne, spomenul svoje teologické štúdiá v seminári, cirkevné právo na univerzite, kde mal študovať už aj nový Kódex cirkevného práva a v decembri 1918 byť promovaný za doktora cirkevného práva, čomu mali zabrániť prevratové udalosti. Pripomenul aj pravidelné mesačné „skladanie účtov" referentov na porade poslancov slovenského klubu, kde bolo možné prípadné nekvalifikované konanie pripomienkovať. V každom prípade však identifikoval nielen pohnútky otvoreného listu – *„nepochopiteľnú neprajnosť a animozitu"*, ale predovšetkým autora listu.[17] Jediným podpísaným vzdelaným kňazom bol F. Jehlička, nebol súčasťou ministerstva a navyše, ako to bolo priznané, myšlienka vznikla po rozhovore dvoch ľudí. Napokon, naznačuje to aj skutočnosť, že Medvecký odpovedal len trom, nie zástupcom štyridsiatich, ani štyrom podpísaným

[16] Otvorený list na p. K. Medveckého. In *Slovenské ľudové noviny*, 25. 4. 1919, roč. 10, č. 17, s. 1 – 2.
[17] MEDVECKÝ, Karol A. Moja odpoveď dp. Andrejovi Hlinkovi, Jánovi Vojtaššákovi a Antonovi Hromadovi. In *Slovenský denník*, 30. 4. 1919, roč. 2, č. 88, s. 1.

a z uvedených signatárov vypadol F. Jehlička. Podľa Medveckého mal mať práve F. Jehlička záujem o jeho postavenie, prípadne sa Medvecký nijako výnimočne nezasadzoval pre obsadenie jedného z uvoľnených biskupských miest práve Jehličkom. Medvecký aj zapochyboval, či podpísaní ako *„mnohoroční priatelia ... a tí, od ktorých som mal pre všetko, čo som doposiaľ v mojom rezorte podnikol, predbežné alebo aspoň dodatočne udelené odobrenie“* o liste vedeli a či by ho aj skutočne podpísali, zvlášť, ak v ňom absentoval *„jediný poklesok“*. Medvecký sa v reakcii rozpísal, zachoval si však istý typ nadhľadu, pokúsil sa aj o nadstraníckosť zameraním sa skôr na jednotlivca.

Pokiaľ ide o konkrétne záležitosti, ktoré ako cirkevný referent riešil, je potrebné spomenúť aspoň niektoré. Môžeme tak zaregistrovať jazykovú otázku, ktorá v tomto úrade spájala politiku i cirkev. Išlo tak o bohoslužobnú reč, kde sa v prípade používania maďarského jazyka rozprávalo o rečových krivdách, najmä v pohraničných oblastiach v Košickej či Rožňavskej diecéze. V prípade Košickej diecézy na príklade niektorých vybraných farností konštatoval, že len *„nepatrná časť duchovenstva sa priklonila ku slovenskému národu a aj vonkajší život kléru je maďarský“*. Konkretizoval to predovšetkým na Prešove, kam *„duchovní chodia každý pondelok a piatok, tunajší farári sa zhovárajú vždy maďarsky, kupujú len maďarské knihy a noviny, slovenské divadlá a vôbec slovenskú kultúru nepodporujú, až na malé výnimky, vôbec, u obyvateľstva táto maďarizačná činnosť kléru, samozrejme, spôsobuje nevôľu“*. Ďalším podobným prostredím podľa Medveckého bol Veľký Šariš, kde *„kňazstvo neprejavuje lásky k slovenskej veci, farár sa chová nepriateľsky a ostatné duchovenstvo maďarčí všade“*, v Červenici, kde *„farár v škole katechizmu neučí, čo vzbudzuje u obyvateľstva odpor a vystupuje všade ako Maďar“*, v Sabinove *„sa všetci duchovní zhovárajú po maďarsky a navštevujú len maďarskú spoločnosť“*.[18]

Obdobne to bolo aj prípade trnavského ordinariátu, kde sa niektoré mníšky Dcéry Božského Spasiteľa v Bratislave mali *„ponosovať, že ich tamojšie maďarské a nemecké mníšky utláčajú, že ich predstavená Rakúšanka všelijak tlačí, že sa im nedostáva spôsobu sa slovenskému duchovnému spovedať... Bývajú od predstavenej hrubo urážané.“* Medvecký žiadal, aby bolo slovenským sestrám umožnené spovedať sa pri slovenskom spovedníkovi a aby sestra, ktorá bola cudzou štátnou príslušníčkou a stála za komplikáciami, bola upozornená a *„aby slovenské a české sestry čo najláskavejšie viedla a nezavdávala príčinu k zasahovaniu vlády, ktorá by inak musela aj s jej štátnou príslušnosťou sa zaoberať.“* [19] Akiste za tým nemožno nevidieť Medveckého snahu o to, aby si aj vedenie kláštorov uvedomilo, že nový štát

[18] Slovenský národný archív (SNA), f. Minister s plnou mocou pre správu Slovenska (MPS), K 72, č. 13151/1922.
[19] SNA, f. MPS, K 71, č. 11351/1922.

bol realitou, čo bolo potrebné prijať a hľadať spôsob, ako navzájom spoločne existovať. V prípade blízkej Prievidze zase Medvecký adresoval provinciálnej predstavenej v Prahe žiadosť v zmysle, že tam bola predstavená ovplyvňovaná inou sestrou, ktorá neustále bola zásobovaná maďarskou tlačou, kým *„slovenským sestrám zabraňovala sa spolu zhovárať. Maďarónsky duch vedenia toho ústavu a šikanovanie slovenských sestier nielenže robí veľmi zlý dojem na slovenské okolia mesta, ale už cítiť jeho vplyv na ducha a výchovy školskej, ktorý je len rečou slovenský, ale duchom je ešte vždy presýtený maďarizmom*“.[20]

V prevratových časoch dostával od Kňazskej rady mnoho podnetov a návrhov na čo najrýchlejšie poslovenčenie cirkevnej správy na Slovensku, pretože maďarskí biskupi veľmi nepriaznivo pôsobili nielen na kňazov, ale i samotných veriacich. Samozrejme, ako už bolo naznačené, za týchto okolností to pre Medveckého ako katolíckeho kňaza nebolo jednoduché. Odstránenie maďarských biskupov sa však nemohlo udiať násilne a bez vedomia Svätej stolice a ani rýchlo, ako si to predstavovali slovenskí cirkevní predstavitelia i vláda. Medvecký tu zohral dôležitú úlohu, keď osobne navštívil trnavského vikára Báthyho, nitrianskeho biskupa Bathányiho a aj svojho biskupa v Hronskom sv. Kríži Radnaia, aby ich informoval o úmysle vlády vyhostiť ich. Po ich odchode bolo potrebné riešiť otázku seminárov, škôl, ústavov i cirkevných majetkov a predovšetkým obsadenie uprázdnených biskupských stolcov.[21]

V celom dlhom procese výberu kandidátov na biskupov sa v máji 1919 objavil aj sám Medvecký, ktorý mal podľa vládneho návrhu na nové usporiadanie diecéz na Slovensku predloženého nunciovi obsadiť košický stolec. Avšak v zozname kandidátov, ktorý pripravil po odporúčaní pražského i ostrihomského arcibiskupa a ďalších osobností politického i cirkevného života C. Micara, figuroval medzi tými, ktorí sa mali tešiť podpore vlády, bez potrebných kňazských kvalít, do úvahy teda prichádzali len ako nevhodní kandidáti. Okrem Medveckého mali takými byť napríklad aj o Ľ. Okánik, J. Donoval či P. Žiška.[22] Konkrétne v neprospech Medveckého mala podľa Micaru byť jeho práca v neprospech cirkvi na Slovensku, vládou mu zverené predsedníctvo Centrálnej komisie pre správu rímskokatolíckych majetkov na Slovensku so sídlom v Bratislave, ale predovšetkým jeho vzťah k vláde, ktorá ho navrhla a ovládala. Ako je známe, prvými slovenskými biskupmi po prevrate sa stali Marián Blaha v Banskej Bystrici, Karol Kmeťko v Nitre a Ján Vojtaššák na Spiši, vysvätení v roku 1921.

[20] SNA, f. MPS, K 72, č. 13419/1922.
[21] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 114.
[22] HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica 1918 – 1927 vo svetle vatikánskych prameňov*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2012, s. 195 – 206.

Okrem funkcie cirkevného katolíckeho referenta Medvecký bol členom Slovenského klubu poslancov v Revolučnom národnom zhromaždení. Za poslanca bol menovaný a poslanecký sľub zložil 9. januára 1919 na 14. schôdzi parlamentu. Aj sám Medvecký priznal, že spočiatku nemal čas zúčastňovať sa na zasadnutiach v Prahe kvôli práci referenta. Keďže nebol sám, ktorému iné povinnosti komplikovali aktívnu prácu poslanca, 13. februára 1919 na 29. schôdzi Revolučného národného zhromaždenia bola uzatvorená dohoda, že tí poslanci, ktorí na Slovensku zastávali rôzne úrady, nemusia chodiť do Prahy na zasadnutia parlamentu. Niektorí sa mandátu vzdali, čo nebol prípad K. Medveckého, ktorý sa s ďalšími trinástimi poslancami ocitol na listine trvalo ospravedlnených.[23] Po voľbách v roku 1920 sa to zmenilo. Aj keď neexistuje mnoho dokladov o jeho poslaneckej činnosti, predsa máme niektoré zmienky. Vo februári 1919 jeho meno figuruje medzi 18-timi predstaviteľmi, ktorí v rámci klubu slovenských poslancov spísali rezolúciu na podporu proti maďarským snahám, propagande proti konsolidácii pomerov a protičeskoslovenským snahám. Medzi signatármi Slovenský denník uvádza napr. aj K. Kmeťka či A. Hlinku.[24]

Okrem toho sa Medvecký angažoval napríklad pri príprave ústavy 1. ČSR, pokiaľ išlo o terminológiu, a priamo navrhoval, aby bol pojem „československý jazyk" nahradený pojmami „český a slovenský jazyk". Obdobne v tomto procese prišiel aj s ďalším návrhom, ktorý mal byť kompromisný, a znel: *„jazyk československý – t. j. český i slovenský"*.[25]

Ako už bolo spomenuté, počas svojho pôsobenia ako referent pre katolícke cirkevné záležitosti sa Medvecký usiloval zachovávať svoju nestraníckosť a nestrannosť. Po skončení angažmánu v Bratislave však svoje pôsobenie v slovenskej politike zvažoval a vedel si ho predstaviť, čo je možné sledovať výraznejšie v súvislosti s parlamentnými voľbami v roku 1925, aj keď je potrebné zdôrazniť, že z hľadiska ideového nešlo o nič radikálne. Krátko sa k nemu dostal aj vo svojich spomienkach, kde odôvodňuje svoje rozhodnutie. Ako píše, *„trúfal som si pomocou starého priateľstva s Hlinkom a jeho národne zmýšľajúcimi poslancami paralyzovať hungaristické prúdy v tej strane. No nie menej som počítal aj s opačnou kombináciou, kde by som zas protikatolícke smery strany agrárnej vedel paralyzovať"*.[26] Ďalej uvádza, že nikdy nebol fanatickým straníkom, ale „vždy známym slovenským synkretistom" a malo mu byť takmer ľahostajné, či s ním ako kandidátom bude ľudová alebo agrárna strana počítať, pretože podľa jeho slov bol *„ustálenou osobnosťou i istým zvláštnym programom, a teda s takmer vytvorenou možnosťou pre úplné splynutie s ktoroukoľvek z uvedených strán"*.[27]

[23] SIDOR, Karol. *Slovenská politika v pražskom sneme 1918 – 1938, prvá časť*. 1975, s. 20, 202.
[24] Za očistu nášho politického života. In *Slovenský denník*, 5. 3. 1919, roč. 2, č. 42, s. 1.
[25] RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*. Praha : Ústav pro studium totalitních režimu; Vyšehrad, 2012, s. 90 – 91.
[26] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 163.
[27] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 163.

Takúto koncepciu jeho uvažovania však istým spôsobom narúša list, ktorý v kontexte parlamentných volieb v roku 1925 a možnosťou kandidovať v nich len obmedzenému množstvu kňazov Medvecký adresoval A. Hlinkovi na začiatku novembra 1925. V ňom ako jeho *„najvernejší i najstarší priateľ"*, ako to Medvecký zvykol v súvislosti s Hlinkom často uvádzať, zjavne sklamane reagoval na to, že sa na uvoľnené kandidátske miesta po bývalých kňazských poslancoch K. Kmeťkovi, F. R. Osvaldovi i A. Bobokovi nedostal. Nezabudol zdôrazniť svoje zásluhy, finančné možnosti, schopnosti získať voličov aj v „neľudáckych" volebných obvodoch, znížiť počet kňazov v radoch agrárnej strany či významné postavenie v spoločnosti, ktoré malo zabrániť ostrejšiemu vystupovaniu proti jeho osobe i strane ako takej.[28]

Tento osobný neúspech však v každom prípade znamenal príklon Medveckého k tvoriacej sa politickej skupine okolo M. Mičuru, ku ktorej *„vidiac, že reprezentuje vlastne môj vlastný, celoštátny, sociálny, slovenský a katolícky program, pripojil som sa s celou dušou"*.[29] Ako je známe, napokon sa v Československej strane ľudovej na Slovensku stal jej krajinským podpredsedom a ako taký sa pravidelne zúčastňoval zasadaní krajinského výkonného výboru tejto strany. Na nich najčastejšie referoval o činnosti krajinského výboru a zastupiteľstva. V prípade februárového roku 1931 mal zvlášť zdôrazniť aktívnu prácu A. Cvinčeka v ňom.[30]

Je menej známe, že Medvecký sa v politike aktívne pohyboval aj v 30. rokoch. V ich prvej polovici bol, ako už bolo uvedené, poslancom v krajinskom zastupiteľstve, kde sa v roku 1930 dostal ako nástupca P. Žišku, ktorý bol zvolený za senátora Národného zhromaždenia, a na tejto pozícii vytrval do roku 1935.[31] K tomu je potrebné pripomenúť, že v prvej polovici 30-tych rokov súčasne pôsobil aj ako starosta Bojníc.[32] V tomto zmysle je nevyhnutné s P. Kollárom súhlasiť, ktorý konštatuje, že záujem o politické dianie a angažovanie v ňom u Medveckého postupne chladol. Na druhej strane je potrebné zdôrazniť, že svoju pozornosť vo väčšej miere venoval inej sfére.[33]

K svojim politickým začiatkom sa však pomerne často vracal a mohlo by sa zdať, že sa neustále sťažuje. Je to možné, avšak cítiť aj istý nevďak, ktorý sa mu v nasledujúcich obdobiach aj dostal. Je však potrebné zdôrazniť,

[28] SIDOR, Andrej Hlinka, s. 533 – 534.
[29] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 163.
[30] Zasedanie zemského výkonného výboru čsl. strany ľudovej v Žiline. In *Ľudová politika*, 14. 2. 1931, roč. 7, č. 36, s. 1.
[31] ŠUCHOVÁ, Xénia. Prílohy II – Politický systém. In *Slovensko v Československu (1918 – 1939).* Milan Zemko, Valerián Bystrický (eds.). Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2004, s. 582.
[32] KOVÁČ, Ján a kol. *Bojnice*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo Bojnice : MsNV, 1967, s. 144.
[33] KOLLÁR, Pavol: *Karol Anton Medvecký (1875 – 1937).* Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2005, s. 42.

že nešlo len o Medveckého, podobným nežiaducim „neprijatiam" sa dostalo aj iným predprevratovým Slovákom a znášali to ťažko. Vo svojich spomienkach Medvecký napriek tomu uviedol, že mu bolo ľahostajné, či bude alebo nebude vykonávať poslanecký mandát, na ktorý *„necítil nikdy zvláštne schopnosti, lebo nikdy nebol rečníkom"*.[34]

V roku 1930, keď sa uskutočnil krajinský zjazd strany v Žiline, Medvecký si zaspomínal na svoje pôsobenie v tomto meste ešte v prevratových časoch, keď bol poverený vedením vládneho referátu pre cirkevné záležitosti katolíckej cirkvi na Slovensku. *„...Ani kancelárie, ani pomocného personálu, ani kancelárskeho nábytku, ani bytu pre mňa v Žiline nebolo... Prvé akty úradné písal som na koridore, na písacích stolíkoch náhodou neprítomných šťastnejších kolegov referentov, ba aj na stenách... V nádražnej čakárni, v podstreší Folkmanovho hostinca som sa mohol kedy-tedy vyspať... na nedele som chodieval v nevykúrených a povybíjaných vlakoch na moje vyhnanstvo do Bacúrova..."*[35]

Ak nereflektujeme priame správy o dianí v slovenskom krajinskom zastupiteľstve, ktoré sú k dispozícii v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, fond Krajinský úrad v Bratislave – krajinské úrady, a prihliadneme na tie, ktoré podľa dôležitosti uvádzalo stranícke periodikum Ľudová politika, je potrebné spomenúť aj návrhy, s ktorými mal Medvecký prísť napríklad v súvislosti s riešením hospodárskej krízy na Slovensku. Na zasadnutí zastupiteľstva dňa 17. marca 1932 spoločne s A. Cvinčekom nesúhlasil so zriadením finančnej komisie pri krajinskom výbore, čo bola iniciatíva zástupcov ľudákov.[36] 24. novembra 1932 bol zase na zasadaní zastupiteľstva, na ktorom sa rokovalo o krajinskom rozpočte na rok 1933 a Medvecký na ňom vystúpil s kritickými poznámkami zdravotníckej kapitoly. V zložitých časoch krízy namietal v prípade niektorých slovenských nemocníc vysoké položky na kancelárske potreby, neprimerane vysoké plánované náklady na kúrenie, energie, pranie, čistiace prostriedky, a to aj napriek tomu, že by mohli byť vyvážené poplatkami za ošetrenie, prístupné čo najširším vrstvám občanov, aj tým najchudobnejším, ktorí by sa bez ohrozenia svojej existencie mohli dostať k včasnému liečebnému zákroku. Podobne sa pristavil aj pri mimoriadnych potrebách vo veci nákupu zahraničných zariadení nemocníc, na ktoré sa museli požičiavať. Súčasne však nechcel byť vnímaný ako nepriateľ zdokonaľovania zdravotníckej techniky či ako nepriaznivec pokroku lekárskej vedy.[37]

[34] MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok, s. 164.
[35] MEDVECKÝ, Karol A.: K nášmu žilinskému snemovaniu. In *Ľudová politika*, 11. 5. 1930, roč. 6, č. 106, s. 1.
[36] Zo zasadnutia Krajinského zastupiteľstva. In *Ľudová politika*, 18. 3. 1932, roč. 8, č. 64, s. 1.
[37] Zo zasadnutia Krajinského zastupiteľstva. In *Ľudová politika*, 25. 11. 1932, roč. 8, č. 266, s. 2.

Medvecký to v polovici tridsiatych rokov myslel s vysokou politikou stále vážne. Za Československú stranu ľudovú na Slovensku kandidoval v parlamentných voľbách v roku 1935 do poslaneckej snemovne za volebný kraj Banská Bystrica z prvého miesta. Strana celkovo kandidovala v siedmich volebných krajoch (Trnava, Nové Zámky, Turč. Sv. Martin – Mičura, Banská Bystrica, Lipt. Sv. Mikuláš, Košice a Prešov).[38]

V čase Tukovho procesu sa redakcia Slováka sústreďovala svojimi útokmi predovšetkým na svedkov, ktorí v procese svedčili v neprospech Tuku. A keďže jedným z nich bol aj Medvecký, neobišla ani jeho. Medvecký ako svedok objasňoval okrem slovenskosti obvineného Tuku, predovšetkým záležitosť Martinskej deklarácie a jej tzv. tajnej klauzuly. Pokiaľ išlo o prvú vec, vo svojej výpovedi Medvecký rozprával o rozhorčení predprevratových slovenských kňazov vo veci maďarofilského spevníka Tukovho. V druhej časti svojho svedectva rozprával o vzniku Martinskej deklarácie ako vtedajší tajomník Slovenskej národnej rady, tvrdil, že nemala žiadne dodatky a nebola pri nej písaná žiadna zápisnica. Na druhý deň sa podľa neho neuskutočnila žiadna predsedníctvom zvolaná schôdza s formálnym mandátom, lehota desiatich rokov ako klauzula deklarácie, po ktorých mal byť revidovaný vzťah medzi Čechmi a Slovákmi, nebola podľa neho súčasťou žiadneho oficiálneho dokumentu. Medvecký všetky návrhy na riešenie vzájomného vzťahu Čechov a Slovákov pripisoval prevratovému nadšeniu, čomu mali zodpovedať diskusie.[39] Ako je známe, existencia klauzuly na nepotvrdila už v roku 1926 v súdnom spore ukončenom medzi Karolom Hušekom a Jurajom Kozom Matejovom.[40]

V súvislosti s udalosťami okolo Tuku sa okolo Medveckého v tlači objavovali aj ďalšie články. Poslanec HSĽS J. Sivák v jednom z nich reagoval na „overené“ osvedčenie o tom, že v započutom rozhovore vo vlaku mal práve Sivák s Tukom komunikovať v maďarskom jazyku, voči čomu sa ohradil, ale nezabudol pripojiť aj niekoľko ďalších informácií o Medveckom. Dotýkali sa jeho pôsobenia v Bojniciach a predstavovali ho ako *„človeka hašterivej, nespratnej povahy, ktorého jedinou záľubou bolo vyvolávať spory, vláčiť sa po súdoch“*. Sivák bol konkrétny a spomenul jedenásť konkrétnych prípadov, ktoré ho vykresľujú ako vznetlivého kňaza, ktorý mal zauškovať v škole či kostole, spôsobovať majetkové ujmy, nespokojného s jemu dodaným tovarom od obchodníka, upodozrievavého, človeka nešťastnej povahy a pod. Pocit pravdivých informácií posilňujú v troch prípadoch presne uvedené čísla súdnych spisov z Nitry či Prievidze. Sivák pridal aj ďalšiu správu, ktorá azda môže pomôcť do sporu vniesť viac svetla, i Sivákovej

[38] Kandidáti čsl. strany ľudovej na Slovensku. In *Ľudová politika*, 5. 5. 1935, roč. 11, č. 101, s. 1.
[39] Buday, Medvecký, Sivák. In *Slovenský denník*, 20. 8. 1929, roč. 12, č. 190a, s. 2 – 3.
[40] Viac k procesu pozri najnovšie FEDORČÁK, Peter. *Tuka proti republike. Proces z roku 1929*. Bratislava : Marenčin PT, 2018.

motivácie. Podľa nej *„kedysi nažíval som s p. prepoštom vo veľkom a srdečnom priateľstve... Z týchto čias mám mnoho listov od pána prepošta, z ktorých však nijako nevysvitá, že by som bol býval maďarónom... Pán prepošt bol ten, ktorý začal pri parlamentných voľbách roku 1925 po vystúpení mičuráčiny na Slovensku útočiť na ľudákov, a tak i na mňa...“*[41] Sivák sa k Medveckému a vzťahu s ním vrátil aj neskôr vo svojich pamätiach. V nich potvrdil veľmi kladný počiatočný vzájomný prístup oboch, no pridal aj už aj inú charakteristiku, ktorá korešponduje s neskorším vzájomným nastavením, aj keď je potrebné zdôrazniť, že pravdivým. Nezabudol pripomenúť Medveckého majetkové pomery od jeho príchodu do Bojníc, pár koní i kočiar, ktoré mu mala závidieť celá horná Nitra, i jeho *„záľubu v reprezentácii, no a nadovšetko: keď mal i z čoho reprezentovať!“*[42] V každom prípade však potvrdil premenu vzťahu spôsobenú iným politickým zmýšľaním a opätovne aj jeho popudlivou, prudkou i zlostnou povahou. Pokiaľ ide o uvedené útoky Medveckého na Siváka, zo spomínaného obdobia nateraz údaje nie sú známe, prípadne môžu sa viazať bezprostredne k regiónu Prievidze, resp. Bojníc. V tomto kontexte môže byť dôkazom napríklad aj záležitosť dostavby školskej budovy v Opatovciach nad Nitrou, ktorú mal komplikovať Sivákovi blízky notár, ktorý mal *„škole úklady zbrojiť z politickej zášte“*. [43] Istou zvláštnosťou, aj keď z hľadiska cirkevnej správy, je v tejto súvislosti tá, že keď bol v novembri roku 1932 dokončený most v Opatovciach nad Nitrou, jednej zo šiestich filiálok Bojníc,[44] okrem iných hostí sa na tejto udalosti zúčastnil aj Medvecký ako svätiteľ mosta. Zvláštnosť však spočíva v tom, že uvedený most odvtedy niesol názov Most Jozefa Siváka.[45]

7. a 8. septembra 1929 uverejnila Ľudová politika články Medveckého, v ktorých označil príspevky K. Sidora za hungaristické a toto nastavenie sa v nich odráža vedome alebo nevedome. Sidor preto 9. septembra 1929 oslovil Spolok slovenských spisovateľov, aby tvrdenie Medveckého posúdil a Sidora ako člena spolku podporil. Literárna komisia v zložení J. Jesenský, H. Gregorová, F. R. Votruba, T. J. Gašpar a E. B. Lukáč dala za pravdu Medveckému a potvrdila, že Sidor skutočne vo svojej publicisticko-literárnej činnosti „až do dnešného dňa prejavuje solidaritu s tukovskou ideológiou“.[46] Záver komisie bol zverejnený v ľudáckom denníku Slovák spoločne so stanoviskom Sidora. Ten ho označil ako „chorobný dokument doby“, ktorého slabou stránkou bola nerozhodnosť literátov, čechoslovákov. Je zrejmé, že Sidor očakával rozhodnutie

[41] Nový škandál K. A. Medveckého. In *Slovák*, 10. 9. 1929, roč. 11, č. 205, s. 4.
[42] SIVÁK, Jozef. *Z mojich pamätí*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 282 – 284.
[43] Diecézny archív Banská Bystrica (DA BB), fond Kňazi diecézy – Karol Anton Medvecký (f. KD – KAM), „Slovútny pane ministre!“, 14. 11. 1933.
[44] *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro anno 1933*, s. 42.
[45] Most Jozefa Siváka. In *Slovenská pravda*, 27. 11. 1932, roč. 13, č. 48, s. 5.
[46] Literárny súd vo veci K. A. Medveckého a jeho výsledok. In *Slovák*, 15. 2. 1930, roč. 12, č. 38, s. 4.

vo svoj prospech, a preto sa bezúspešne obracal na ďalšie spolkové inštitúcie. Treba však konštatovať, že v tomto prípade išlo o čisto politický spor zástupcov dvoch navzájom súperiacich strán, v ktorom HSĽS zastupoval K. Sidor a Československú stranu ľudovú na Slovensku K. A. Medvecký, avšak prenesený na literárne pole.

K obdobným „diskusiám" v tlači dochádzalo aj v neskoršom období, najmä v súvislosti s publikovaním jeho štvorzväzkového diela Slovenský prevrat.[47]

Keď v roku 1934 vydal K. Sidor životopisné dielo o A. Hlinkovi, vzájomný spor s Medveckým pokračoval. Citoval totiž z listu, ktorý ešte v roku 1925 adresoval Medvecký Hlinkovi. Z uvedeného listu vyplýva, že v čase, keď mohlo do parlamentu kandidovať len obmedzené množstvo kňazov, sa práve Medvecký na kandidátnu listinu za HSĽS nedostal a považoval to za *„odkopnutie, ktoré si nezaslúžil"*.[48] V každom prípade to Medvecký vnímal ako ďalší atak, ktorý sa rozhodol riešiť prostredníctvom syndikátu novinárov, keďže po vyššie uvedenom spore Sidor zo Spolku slovenských spisovateľov vystúpil. „*Trestuhodná indiskrétnosť uverejňovať bez povolenia autora i adresáta súkromného listu"*, ako to nazval v liste predsedovi syndikátu, a jeho nesprávne a urážlivé komentovanie sa podľa Medveckého míňalo etike žurnalistov, a preto očakával vyvodenie dôsledkov a aj *„primeraný trest"*.[49]

V tridsiatych rokoch Medvecký čelil viacerým sporom, ktoré mali jednoznačné politické pozadie. Účinkoval v prostredí, kde sa z tohto hľadiska intenzívne stretávali dve opozitné strany, HSĽS v Prievidzi a Československá strana ľudová na Slovensku v blízkych Bojniciach, a práve tento moment sa odrážal aj na tom, ako Medvecký žil. Svedčí o tom aj jeho súkromná korešpondencia. Jej príkladom môže byť list okresnému náčelníkovi v Prievidzi, v ktorom reagoval na jeho „nadháňanie" Sivákovi, a teda *„nadháňanie naším politickým kontrášom musí nás nehlinkovcov hodne iritovať... sme si vedomí, čo znamená, keď administratíva k službám týchto rozvratných živlov (organizátori revolučnej rodobrany a osobní priatelia Tukovi nemôžu byť nerozvratní)"*.[50] Medvecký sa stavia do pozície priateľa, ktorým, samozrejme, mohol byť vďaka svojej funkcii starostu Bojníc, a ako od predstaviteľa štátnej moci očakávala sa od neho nezávislosť od všetkých strán, diskrétnosť v úrade a predovšetkým *„bližší pomer ako tí, ktorým na štáte tomto nezáleží"*. Dokonca priznal aj istú dávku žiarlivosti na vzťah, ktorý okresný náčelník mal mať s predstaviteľmi HSĽS, v tomto prípade okrem spomínaného poslanca

[47] Za mnohé pozri napr. Česť Mudroňovcov nesmie byť poškvrnená. In *Slovák*, 1. 7. 1930, roč. 12, č. 146, s. 3; Andrej Hlinka a československá jednota. In *Slovák*, 30. 11. 1932, roč. 14, č. 272, s. 1.
[48] SIDOR, Andrej Hlinka, s. 533.
[49] DA BB, f. KD – KAM, „Veľavážený pán šéfredaktor!", 4. 7. 1934.
[50] DA BB, f. KD – KAM, „Slovutný pán okresný náčelník!", 21. 4. 1933.

Siváka najmä s prievidzským farárom a starostom A. Miššuthom. Motiváciu Medveckého k napísaniu listu možno s veľkou pravdepodobnosťou nájsť okrem už v ním spomínanej žiarlivosti, aj hlavne odlišné politické póly zainteresovaných. Okresný náčelník vo svojej reakcii prízvukoval svoju nestrannosť tvrdením: *„Len si nemyslíte, že chodia ku mne po radu, čo majú robiť... Neprišli ku mne ani o tom sa poradiť, ako majú pomenovať most i školu, nie som predsa ich tútorom.“* Z listu cítiť snahu okresného náčelníka pôsobiť zmierlivo pre obe strany v záujme predídeniu prípadnej izolovanosti, keď napríklad konštatoval, že v prípade protištátneho zmýšľania u Siváka či Miššutha mal byť Medvecký *„asi zle informovaný... Dá sa im všeličo vytýkať, najmä krikľavú opozičnosť a nevyberanie prostriedkov, ale protištátne zmýšľanie nemajú“*.[51]

Ako starosta mohol byť na začiatku funkčného obdobia znepokojený z toho, že sám predstaviteľ celoštátnej strany nedokáže uskutočňovať veci na úkor vplyvu ľudákov.

Svoj niekdajší vplyv sa Medvecký usiloval využívať aj naďalej. Na prelome rokov 1932/1933 v jednom zo svojich listov charakterizoval región v presvedčení, že mu išlo len o verejný záujem a bez toho, aby niekomu škodil. Jednostaj však podľa neho *„okresný úrad je vlastne exekutívou Sivákových plánov. Mišút, Novák, Sivák, Žirko jedno srdce, jedna myseľ hrajú si z rúčky do rúčky. Všetky tajnosti okresného úradu sú hneď predmetom agitačky Hlinkovcov. Oznámené zhromaždenia iných strán Hlinkovci sa prv dozvedia... Takmer všetci okresní notári sú vo vlekoch tej strany...*“[52]

„*Muž s veľkým zmyslom pre prítomnosť a so širokým rozhľadom v politických dejinách Uhorska“*, ako ho charakterizoval Štefan Janšák,[53] zomrel 11. decembra 1937 v Bojniciach náhle. Dlhodobo mal mať problémy s cukrovkou, ktorým nevenoval primeranú pozornosť, neliečil sa, čím sa mu zdravotný stav nečakane zhoršil. Bol pochovaný na cintoríne v Bojniciach 15. decembra 1937 banskobystrickým biskupom M. Blahom a v prítomnosti mnohých popredných slovenských, nielen politických predstaviteľov.

Medvecký sa však z pamäte oponentov nedostával jednoducho. Kým bezprostredne po úmrtí prinášali periodiká kratšie či dlhšie obzretia sa za životom Medveckého,[54] uznávali jeho zásluhy naprieč celým politickým spektrom, uverejnil Slovák súkromný list, ktorý mal pred časom Medvecký poslať Hlinkovi, aj s jeho komentárom.[55] Je potrebné priznať, že môže vyvolávať rôzne pocity a jeho tón i obsah nebol vyberavý a celkom

[51] DA BB, f. KD – KAM, „Vysokodôstojný pán prepošt“, 29. 1. 1934.
[52] DA BB, f. KD – KAM, „Slovútny pane prezidente“, 23. 12. 1932.
[53] JANŠÁK, Vstup Slovákov medzi slobodné národy, s. 70.
[54] Bojnický prepošt K. A. Medvecký zomrel. In *Slovenský deník*, 14. 12. 1937, roč. 20, č. 284, s. 1 – 2; K. A. Medvecký mŕtvy. In *Národnie noviny*, 14. 12. 1937, roč. 68, č. 145, s. 1; K. A. Medvecký zomrel. In *Robotnícke noviny*, 14. 12. 1937, s. 2.
[55] Nad rovom K. A. Medveckého. In *Slovák*, 19. 12. 1937, roč. 19, č. 288, s. 1.

jednoznačne sa musel Hlinku dotknúť. Medvecký v ňom totiž „volal Hlinku pred Boží súd" v celkovo dvanástich bodoch a cítiť z neho vnútorný nepokoj, rozhorčenosť či priam hnev, pravdepodobne vyvolaný jeho zhoršeným zdravotným stavom. Nie je známe, čo bolo bezprostredným impulzom k jeho napísaniu, ale okrem starších záležitostí, ako je napríklad úmrtie J. Donovala roku 1920[56], sú tam spomenuté aj nitrianske oslavy vysviacky prvého kresťanského kostola. Je teda zrejmé, že list by nemal byť starší, ako z roku 1933. Agrárnici ako jediní to nazvali „hyenizmom" a niečím neprijateľným, aby boli súkromné listy, bez ohľadu na ich obsah, zverejňované, zvlášť po smrti jeho autora.[57]

Karol Anton Medvecký sa v politickom priestore presadzoval v prevratových časoch najprv ako tajomník Slovenskej národnej strany a neskôr aj Slovenskej národnej rady. Ako taký bol účastný na zhromaždení v Martine, kde bola prijatá pamätná deklarácia. Jeho pozícia cirkevného referenta však bola komplikovaná aj pre neho. Spôsobovalo to jeho postavenie, keď ako katolícky kňaz musel čeliť na jednej strane silnej protikatolíckej vlne, s ktorou sa nový štát vyrovnával pomaly, na strane druhej bol neustále vystavovaný tlaku slovenských cirkevných predstaviteľov, pokiaľ išlo o dovtedy stále pôsobiacu maďarskú cirkevnú hierarchiu či kňazov na Slovensku a jej pretrvávajúci vplyv. Rovnako však práve toto jeho postavenie urobilo z neho jedného z navrhovaných kandidátov na obsadenie biskupského stolca, napokon neúspešného.

Súčasne v prvých rokoch existencie nového štátu zastával funkciu poslanca Revolučného národného zhromaždenia v spoločnom slovenskom poslaneckom klube. Aj keď sa jeho zasadnutí v počiatkoch nezúčastňoval, bol pri dôležitom rokovaní o ústavnom zákone Československej republiky.

Bojnický prepošt pôsobil v druhej polovici 20. rokov ako podpredseda Československej strany ľudovej na Slovensku, ktorá sa začala etablovať v súvislosti s parlamentnými voľbami v roku 1925. Ako jej člen sa v roku 1930 stal poslancom krajinského zastupiteľstva, kde vytrval do roku 1935. Ukazuje sa, že práve jeho angažovanie sa v slovenskej politike vždy na opozitnej strane voči ľudovej strane spôsobovalo množstvo osobných útokov voči jeho osobe nielen v prvej polovici 30. rokov.

[56] MARŤÁK, Michal. Ján Donoval – katolícky kňaz v „nekatolíckej" agrárnej strane. In *Historica Olomucensia 46-2014*. *Sborník prací historických XXXV*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 84 – 88.
[57] Mŕtvym i odporcom treba dať pokoj. In: *Slovenský denník*, 21. 12. 1937, roč. 20, č. 290, s. 1 – 2.

Bibliografia

Slovenský národný archív, Fond Minister s plnou mocou pre správu Slovenska.
Diecézny archív Banská Bystrica, fond Kňazi diecézy, jednotliviny.

Tlačené pramene

Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro anno 1933. Banská Bystrica : Typis Andreae Žabka, 1933.

Dobová tlač

Katolícke noviny (Nitra), 1919.
Ľudová politika, 1925 – 1938.
Národné noviny, 1937.
Robotnícke noviny, 1937.
Slovák, 1929, 1930, 1937.
Slovenská pravda, 1932.
Slovenské ľudové noviny, 1919.
Slovenský denník, 1919, 1929, 1937.

Literatúra

FEDORČÁK, Peter. *Tuka proti republike. Proces z roku 1929*. Bratislava : Marenčin PT, 2018.
GOLIAN, Ján. Zrod a cesty monografie Detva z pera Karola Antona Medveckého. In *Kniha 2015*. Martin : SNK, 2015, s. 355 – 383.
GOLIAN, Ján. Karol Anton Medvecký. Pútnik národného života. In *[ne]známe príbehy*. *Osem zabudnutých osobností 19. a 20. storočia*. GOLIAN, Ján – MOLDA, Rastislav (zost.), Society for Human Studies, 2017, s. 144 – 175.
GOLIAN, Ján. „Starí učia mladých lietať!“ Vplyv Andreja Kmeťa na formovanie Karola Antona Medveckého v úvodnej dekáde 20. storočia In *Kultúrne dejiny*, 2021, roč. 12, Supplement, s. 132 – 163.
HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica 1918 – 1927 vo svetle vatikánskych prameňov*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2012.
JANŠÁK, Štefan. *Vstup Slovákov medzi slobodné národy*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006.
KOLLÁR, Pavol: *Karol Anton Medvecký (1875 – 1937).* Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2005.
KOVÁČ, Dušan. Karol Anton Medvecký. In *Muži deklarácie*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2000.
MARŤÁK, Michal. Ján Donoval – katolícky kňaz v „nekatolíckej“ agrárnej strane. In *Historica Olomucensia 46-2014*. *Sborník prací historických XXXV*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 71 – 90.

MARŤÁK, Michal – MARŤÁK, Lukáš. Katolícke noviny 1919 – 1920 – Tlačový orgán agrárnej strany. In *Otázky žurnalistiky*, 2012, roč. 55, č. 1 – 2, s. 46 – 55.

MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prevrat III*. Bratislava : Komenský [v komisii], 1931.

MEDVECKÝ, Karol Anton. *Z mojich rozpomienok k šesdesiatinám*. Trnava : Fr. Urbánek a spol., 1935.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*. Praha : Ústav pro studium totalitních režimu; Vyšehrad, 2012.

SIDOR, Karol. *Andrej Hlinka (1864 – 1926)*. Bratislava : Kníhtlačiareň sv. Andreja, 1934.

SIDOR, Karol. *Slovenská politika v pražskom sneme 1918 – 1938, prvá časť*. 1975.

ŠUCHOVÁ, Xénia. Prílohy II – Politický systém. In *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Milan Zemko, Valerián Bystrický (eds.). Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2004, s. 545 – 616.

Tento príspevok vznikol v rámci plnenia projektového grantu VEGA č. 1/0677/19 Karol A. Medvecký – kňaz a politik.

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.32-39

Relativistic Consequences of Emotivism

Relativistische Folgen von Emotivismus

Relativistické dôsledky emotivizmu

Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková

Abstract

The aim of the article is to analyze the metaetic theory of emotivism. In the first part we present a division of metaetic theories. In the second part we reflect the historical-philosophical background of emotivistic ethics in the works of G. Berkeley, B. Spinoza and especially the morality of emotion by D. Huma. In the next part we discuss the most important statements of individual representatives of emotivism Ch. L. Stevenson and A. Ayer. In the last part, we try to critically evaluate the metaetic theory of emotivism, concluding that its acceptance in ethics leads to subjectivism and relativism.

Keywords: Emotivism. Metaethics. Logical positivism. Subjectivism. Relativism.

Úvod

Predmetom našej analýzy je reflexia metaetickej teórie emotivizmu. Skúmanie začneme priblížením predmetu metaetiky a rozlíšime jej jednotlivé smery. Potom budeme reflektovať dejinno-filozofické súvislosti metaetickej teórie emotivizmu. V ďalšom kroku pristúpime k tomu, čo emotivizmus tvrdí o etických súvislostiach nášho života. Posledným krokom bude pokus o kritické zhodnotenie metaetickej teórie emotivizmu, hoci si uvedomujeme obmedzenosť vlastnej perspektívy na daný problém.

Čo je metaetika a rozdelenie jej teórií

Môžeme povedať, že metaetika sa vo všeobecnosti zaoberá vzťahmi medzi myslením, používaním jazyka a svetom, ktorý je priestorom nášho mravného správania sa. Normatívna etika sa zaoberá tým, aké konanie je správne, čo máme vo svojom živote robiť, čo je pre nás dobré. „Naproti tomu metaetické teórie majú vysvetliť, aký je význam mravných súdov a etických termínov, aký je logický status všeobecných mravných princípov, či je možné

etické poznanie a aká je prípadná povaha alebo aký je vzájomný logický vzťah daných etických teórii.“ (Kolář, Svoboda, 1997, s. 55 – 56) Metaetika sa niekedy nazýva tiež analytickou etikou, pretože jej hlavným predmetom je analýza morálnych pojmov, postojov a súdov z pohľadu logického používania jazyka – skúma špecificky samotný jazyk etiky. Metaetika formálne (logickou analýzou) reflektuje, na základe čoho môžeme hovoriť o niečom, ako je dobro, morálka či správnosť. Skúma teda aj také javy, či je alebo nie je možné etické poznanie ako také. Teórie metaetiky preverujú metafyzické, epistemologické, sémantické a psychologické predpoklady morálnych pojmov, súdov a postojov. Z historického pohľadu sa za zakladateľa metaetiky považuje G. E. Moore so svojím dielom *Principia Ethica* publikovanom v roku 1903. (Palovičová, 2001, s. 82) Z dejinno-filozofického pohľadu je rozvoj metaetiky a jej jednotlivých teórií úzko previazaný s logickým pozitivizmom a analytickou filozofiou 20. storočia.

P. Kolář a V. Svoboda vo svojej knihe *Logika a Etika* rozlišujú viaceré metaetické teórie. Podľa teleologizmu je pre mravné konanie podstatný vzťah k určitým cieľom. Deontologické teórie hovoria o tom, že mravná záväznosť je daná sama osebe. Deskriptivizmus tvrdí, že mravnými súdmi popisujeme špecifickú oblasť, ktorú nazývame morálka. Nedeskriptivistické teórie hovoria o tom, že pre mravné súdy nedáva zmysel hovoriť o ich pravdivosti alebo nepravdivosti v rámci tradičného chápania pravdivosti. Podľa naturalizmu mravné súdy nie sú odlišné od súdov popisujúcich svet z pohľadu empirických vied. Nenaturalistické teórie zastávajú názor, že medzi oblasťou morálky a oblasťou, ktorú popisujú empirické vedy, je podstatný rozdiel.

Metaetické teórie sa delia ďalej na kognitivistické a nekognitivistické, na mravne relativistické a nerelativistické. (Kolář, Svoboda, 1997, s. 57 – 69) Toto rozlíšenie je subtílne a ponúka nám obraz bohatej a spletitej siete rozmanitých metaetických teórií. Jednotliví metaetici vo svojich eticko-filozofických koncepciách zastávali viaceré prístupy, ktoré kreatívne domýšľali, a je veľmi náročné sa v ich teóriách prehľadne orientovať.

A. Remišová zastáva názor, ktorý sa aj nám zdá podnetný, keď tvrdí nasledovné: „Na základe riešenia otázky, či možno akceptovať etické súdy ako také súdy, o ktorých sa dá povedať, že sú pravdivé alebo nepravdivé, vzniklo primárne delenie metaetických teórií na kognitivistické a nekognitivistické metaetické teórie.“ (Remišová, 2008, s. 576) Pre smerovanie nášho uvažovania o metaetickej teórii emotivizmu je dôležité i ďalšie tvrdenie tejto filozofky: „Kognitivistické teórie zdôrazňujú, že o morálnych (hodnotových, preskriptívnych, normatívnych) súdoch možno tvrdiť, že sú pravdivé alebo nepravdivé... Spoločným menovateľom nekognitivistických teórií je popretie možnosti poznateľnosti pravdivostnej hodnoty etických a morálnych (hodnotových, preskriptívnych, normatívnych) súdov.“ (Remišová, 2008, s. 576)

Hlavný smer, ktorý reprezentuje v metaetike kognitivizmus, je intuicionizmus, predstaviteľmi ktorého sú G. E. Moore, H. A. Prichard a W. D. Ross. Zástancami nekognitivistickej metaetickej teórie je aj preskriptivizmus, ktorý zastával R. M. Hare, a nami ďalej reflektovaný emotivizmus.

Dejinno-filozofické základy emotivizmu

V tejto časti sa pokúsime načrtnúť dejinno-filozofické predpoklady metaetickej teórie emotivizmu. Hlavnými predstaviteľmi tejto nekognitivistickej metaetickej teórie sú etici Ch. K. Ogden, I. A. Richards, A. J. Ayer a Ch. L. Stevenson. Z uvedených myšlienok sa ukazuje isté predporozumenie, že metaetická teória emotivizmu bude nejakým spôsobom súvisieť s emóciami i s tým, že bude kritická k možnostiam poznávania etických pojmov, súdov, noriem a princípov mravnej skutočnosti.

Emotivizmus je metaetickou teóriou, ktorú jeho protagonisti rozpracovávali v 20. storočí. Jeho historické korene však môžeme podľa nášho názoru nachádzať už v tradícii novovekých eticko-filozofických koncepcií. Ktorí predstavitelia novovekej filozofie sú ideovými predchodcami emotivistickej metaetickej teórie? Môžeme konštatovať, že je to predovšetkým B. Spinoza, G. Berkeley a najmä D. Hume. Pokúsime sa ukázať túto dejinno-filozofickú súvislosť.

Predstaviteľ racionalistickej filozofickej koncepcie B. Spinoza, i keď akcentoval rozumové poznávanie skutočnosti, venoval sa vo svojom hlavnom diele *Etika* i podstatnej afektívnej – emocionálnej zložke nášho života. V tomto diele tvrdí: „Afektom rozumiem stavy tela, ktorými sa zväčšuje alebo zmenšuje, podporuje alebo obmedzuje schopnosť tela konať, a zároveň aj idey týchto stavov." (Spinoza, 1986, s. 163) Za základné afekty pokladal žiadostivosť (úsilie o sebazáchovu), radosť a smútok. Všetky ostatné afekty sú modifikáciami týchto troch fundamentálnych afektov. Paralelnosť a harmonickú jednotu mysle a afektov vnímal, ako tvrdí M. Zigo: „Keď sa telu úsilie o sebazáchovu darí, myseľ sa zdokonaľuje a tento stav nazývame radosťou, keď sa nedarí, dokonalosti ubúda a tento stav nazývame smútkom." (Zigo, 2008, s. 242) Domnievame sa, že na predstaviteľov emotivizmu zapôsobili subtílne analýzy a akcenty, ktoré Spinoza prikladal emocionálnemu životu a jeho vplyvu na naše konanie v jednote s mysľou.

Ďalším ideovým predchodcom emotivizmu je predstaviteľ empirickej a nominalistickej filozofie G. Berkeley. E. Coreth tvrdí o jeho filozofii: „V Berkeleyho odmietnutí všeobecných pojmov sa zračí nominalizmus v najrýdzejšej podobe. Neexistuje žiadny pojem, ktorý by postihoval všeobecnú esenciu spoločnú akémukoľvek počtu vecí." (Coreth et al., 2002, s. 131) Z tohto uhla pohľadu má Berkeley ťažkosti s vysvetlením nielen matematických a geometrických všeobecných zákonitostí, ale i s vysvetlením poznateľnosti všeobecných etických noriem. Domnievame sa, že práve radikálne nominalistické Berkeleyho stanovisko imponovalo predstaviteľom emotivizmu, pretože fundamentálnym základom ich metaetickej teórie je nekognitivizmus (teda pozícia, ktorá vylučuje možnosť adekvátneho poznania pravdivosti alebo nepravdivosti etických súdov a noriem).

Domnievame sa, že v novovekej filozoficko-etickej tradícii emotivistov zrejme najviac ovplyvnil predstaviteľ empirizmu a skepticizmu D. Hume. Jeho postoj je zreteľný v myšlienkach: „Pochvala alebo pohana, ktorá tu

nasleduje, nemôže byť dielom rozumu, ale srdca, nie je špekulatívnym výrokom alebo tvrdením, ale činným citom“ (Hume, 2000, s. 129 – 130) Je zrejmé, že jeho etická koncepcia je založená na citoch – preto zásadne ovplyvnila emotivistov. Zásadný vplyv na emotivizmus má tzv. Humova téza: „V každom systéme morálky, s akým som sa doposiaľ stretol, som si vždy všimol, že jeho autor istý čas postupuje bežnými úvahami a stanovuje existenciu Boha alebo vyslovuje svoje pozorovania týkajúce sa ľudských vecí, až zrazu s prekvapením zistím, že namiesto výrokov s bežnými sponami, ako sú „je“ a „nie je“, sa stretávam výlučne s výrokmi, v ktorých sa vyskytujú spony „má byť“ alebo „nemá byť“. Túto zmenu je ťažké zaznamenať, má však rozhodujúce dôsledky. Keďže to „má byť“ a „nemá byť“ vyjadruje nejaký nový vzťah či tvrdenie, je nevyhnutné, aby sme tento vzťah preskúmali a vysvetlili, a zároveň aby sme vysvetlili to, čo sa zdá celkom nejasné, ako tento nový vzťah môže byť odvodený z iných, celkom odlišných vzťahov.“ (Hume, 2000, s. 469) Hume v tejto téze tvrdí, že je zásadný rozdiel medzi faktuálnymi a hodnotovými – morálnymi výrokmi (čo je jedným z ústredných problémov metaetiky ako celku, pretože redukuje etické výroky na ich kognitívny obsah a akcentuje len emocionálnu zložku).

Vo filozofii 20. storočia našli zástancovia emotivizmu spojencov v logickom pozitivizme. R. Carnap napríklad tvrdí: „V oblasti metafyziky (vrátane celej filozofie hodnôt a normatívnej vedy) vedie logická analýza k negatívnemu výsledku, že domnelé vety tejto oblasti sú úplne bez zmyslu.“ (Carnap, 1968, s. 273) Podľa neho výroky metafyziky, ale aj etiky, sú vylúčené z oblasti zmysluplnosti, pretože sa nedajú v empirickej oblasti verifikovať, z čoho vyplýva záver, že sú nezmyselné a vedecky irelevantné.

V konečnom dôsledku predstavitelia emotivizmu sa inšpirovali i skorou fázou myslenia L. Wittgensteina, ktorý v *Tractatus logico-philosophicus* posúva celú etiku do oblasti mystična, keď tvrdí: „Preto nie sú možné vety etiky. Vety etiky nemôžu vyjadriť nič vyššie. Je jasné, že etika sa nedá vysloviť. Etika je transcendentálna.“ (Wittgenstein, 2007, s. 80 – 81)

Základné tvrdenia emotivizmu

Pokúsime sa načrtnúť najfundamentálnejšie tvrdenia a tézy, ktoré predkladajú predstavitelia emotivizmu. Na základe priblíženia jednotlivých metaetických teórií, z primárneho rozlíšenia na kognitivistické a nekognitivistické, ale i z dejinno-filozofického prehľadu etických koncepcií možno povedať, že teória emotivizmu je najvýznamnejším smerom v metaetike, ktorý zastáva primárne nekognitivistické stanovisko a zároveň jej predstavitelia sa pri riešení etických problémov jednoznačne opierajú o emocionálnu zložku morálnych tvrdení.

Predstavitelia emotivizmu, zastávajúc jednoznačnú nekognitivistickú pozíciu, upierajú hodnotovým súdom ich kognitívny obsah. Podľa nich nemožno o hodnotových súdoch tvrdiť, že sú pravdivé alebo nepravdivé.

„Emotivisti požadujú zreteľné rozlišovanie medzi vyjadrovaním emócii a apelovaním na postoje iného človeka, a vytváraním faktuálnych tvrdení o postojoch a emóciách iných. Hodnotové súdy sú výrazové prostriedky, ktoré vyjadrujú emócie, želania alebo postoje, ale nevypovedajú nič o faktoch sveta.“ (Remišová, 2008, s. 587) V súlade s tendenciami logických pozitivistov, ktorí popierali zmysluplnosť všetkých metafyzických, teologických, estetických, ale aj etických tvrdení, emotivisti tvrdia, že výroky týchto oblastí a disciplín sú len výrazovými útvarmi nášho emocionálneho života, teda mimo prejavov citov nemajú nijaký zmysluplný, kognitívny obsah. (Remišová, 2008, s. 587)

Podľa emotivizmu v etických tvrdeniach nevypovedáme nič o faktoch, ale vyjadrujeme na báze emocionality svoje pozitívne alebo naopak negatívne pocity. P. Kolář a V. Svoboda o tom píšu: „Podľa emotivistov nemá vyslovenie mravných súdov za cieľ popísať hodnotený predmet, ale vyjadriť kladnú či zápornú emóciu (pocit), ktorú predmet v hovoriacom vyvoláva. Keď povieme „X je dobré“, nekonštatujeme podľa emotivistov žiadny fakt o X, ani neprisudzujeme X žiadnu vlastnosť, ale vyjadrujeme svoj súhlasný, uznanlivý postoj k X.“ (Kolář, Svoboda, 1997, s. 68)

Podľa týchto autorov môže mať emotivizmus jednoznačným akcentovaním emocionálneho aspektu hodnotových tvrdení aj výhodu v súvislosti s procesom rozhodovania sa v našom každodennom živote: „Výhodou emotivistického poňatia významu mravných súdov je to, že umožňuje veľmi prirodzene vysvetliť rolu mravných súdov v našom rozhodovaní. Je totiž jasné, že pocity náklonnosti či odporu k istému spôsobu konania nás bezprostredne motivujú, a je tak ľahké vysvetliť, v akom zmysle sú mravné súdy relevantné pre naše rozhodovanie, ako konať“ (Kolář, Svoboda, 1997, s. 69) Emocionalita implikovaná v hodnotových súdoch nám môže účinnejšie pomôcť nielen pri každodenných rozhodnutiach, ale aj pri závažných životných rozhodnutiach (voľba životného partnera či voľba povolania) na základe vyvolania kladnej alebo zápornej emócie, ktorá motivuje naše konkrétne konanie vo svete a správanie sa voči druhým ľuďom. Často sa rozhodujeme na základe prvého pocitu (kladného alebo záporného), ktorý v nás niečo vyvolalo a motivuje nás to k istému konaniu. Domnievame sa však, že pre rozhodovanie v našom živote má okrem emocionality nemenej podstatný význam i rozum. Rozhodovanie bez rozumu a len pod vplyvom emócií by bolo slepé. Rozhodovanie bez vplyvu emócii, ktoré nás motivujú, uskutočňované len na báze rozumu, by mohlo byť chladné a sterilné. Sme presvedčení, že pri procese rozhodovania sa uplatňuje hermeneutická, vzájomne sa korigujúca a podmieňujúca úloha emócií aj rozumu. Treba nájsť jednotu srdca a rozumu.

Emotivizmus má byť i apelom na zmenu postoja druhého človeka. Stevenson používa model analýzy: „X je dobré“ znamená „Ja schvaľujem X. Urob to isté.“ (Remišová, 2008, s. 589)

Ch. L. Stevenson sa detailne zaoberá aj vzťahom medzi racionalitou a emocionalitou. Hovorí o rozdielnosti v názoroch, ktorá je signifikantná pre vedecký diskurs a zároveň explikuje rozdielnosť v postojoch, ktorá je

charakteristická pre etický, metafyzický i teologický diskurz. „Podľa Stevensona rozdielnosť v názoroch nastáva vtedy, keď A tvrdí, že platí p a B tvrdí neplatí p. O rozdielnosti v postojoch hovoríme vtedy, keď A má k X kladný postoj a B má k X negatívny postoj.“ (Remišová, 2008, s. 589) Stevenson podľa Anzenbachera reláciu medzi divergentnými – teda racionálnymi názormi, týkajúcimi sa vedeckého diskurzu a divergujúcimi emocionálnymi postojmi signifikannými pre etický diskurz, rieši takto: „Nie všetky divergencie v postoji majú základ v divergenciách v názoroch. Existujú divergencie v postoji, ktoré sú celkom iracionálne. Ak majú divergencie v postoji základ v divergenciách v názoroch, racionálny diskurs je často prakticky nemožný, pretože divergujúce postoje racionálny diskurz blokujú.“ (Anzenbacher, 1994, s. 262)

Domnievame sa, že aj Stevensonovo stanovisko týkajúce sa relevantnosti, racionálnej platnosti a potencialít nielen etického, ale i metafyzického a teologického diskurzu, má korene vo fundamentálnom východisku metaetickej teórie emotivizmu, ktorým je zásadne nekognitivistický a nedeskriptivistický charakter, upierajúci morálnym a hodnotovým súdom možnosť ich poznania, ako i samotného poznania pravdivosti alebo nepravdivosti jednotlivých mravných súdov a etických tvrdení.

Pokus o zhodnotenie emotivizmu

Uvedomujúc si obmedzenosť vlastného pohľadu pokúsime sa kriticky reflektovať metaetickú teóriu emotivizmu. K pozitívnym aspektom emotivizmu patrí zdôraznenie citovej a apelatívnej povahy morálnych a hodnotových súdov. Etické výroky nepochybne v sebe implikujú silný emocionálny rozmer, ktorý ovplyvňuje rozhodovanie a každodenné mravné konanie vo svete. Emotivisti však neboli prví, ktorí si všimli emocionálny rozmer mravných súdov, na čo sme poukázali pri explikácii dejinno-filozofických súvislostí (podobný názor na to mal už Spinoza so svojím chápaním afektov a Hume v koncepcii morálky založenej na fundamente citu). Emotivistické pertraktovanie expresívnosti citov v hodnotových a morálnych súdoch, tak nie je niečím úplne inovatívnym v dejinách etických koncepcií.

Ako jeden z najvážnejších problémov v metaetickej teórii emotivizmu vnímame fakt, že vďaka primárne nekognitivistickému a nedeskriptivistickému východisku vylučujú z etických výrokov ich podstatný kognitívny obsah a redukujú hodnotové súdy len na ich emocionálnu zložku. Tento reduktivizmus okliešťuje samotný etický diskurz. Takýto názor zdieľa i M. Mandzela, keď tvrdí: „K „poprave“ etiky by nemuselo dochádzať, keby metaetické teórie hneď na začiatku neredukovali význam morálnych súdov na čisto nedeskriptívny (preskriptívny, emotívny, prípadne iný) význam, a keby namiesto skúmania skutočného jazyka morálky neodvodzovali svoj ortieľ zo skúmania jazyka prispôsobeného svojím alternatívnym teóriám etiky (napr. emotivizmus).“ (Mandzela, 2008, s. 713)

Emotivisti, a zvlášť Stevenson, vylúčili hodnotové a emotívne výroky z racionálneho diskurzu. Anzenbacher o tom píše: „Racionálne diskurzy teda nikdy nie sú etické diskurzy v striktnom zmysle, ale sú vždy diskurzmi o divergenciách o teoretických názoroch. Etické postoje ako také racionálny diskurz nepripúšťajú. Ich divergencie vedú k emotívnym zdanlivým diskurzom podnetov a opačných podnetov.“ (Anzenbacher, 1994, s. 262) V tomto aspekte sa ukazuje, že predstavitelia emotivizmu neberú vážne intersubjektívnu platnosť morálnych a hodnotových súdov.

Keďže fundamentálnym východiskom emotivizmu je odmietnutie kognitívneho aspektu mravných výrokov (zastávajúc tak nedeskriptivizmus), vedie táto metaetická teória k subjektivizmu a etickému relativizmu.

Záver

Emotivizmus ako metaetická teória, ktorá vznikla a rozvíjala sa v 20. storočí, čerpá inšpiráciu z novovekých etických koncepcií B. Spinozu, G. Berkeleya a D. Huma. Koncipuje sa i v kooperácii s logickým pozitivizmom.

Metaetická teória emotivizmu je zásadne nekognitivistická a nedeskriptivistická. Zakladá sa na akcentácii emocionálneho aspektu morálnych a hodnotových súdov. Je reduktívnou metaetickou teóriou, ktorá vedie k preferovaniu subjektivizmu a relativizmu v etike.

Bibliografia

ANZENBACHER, A. 1994. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.

CARNAP, R. 1968. Filozofia a logická syntax. In *Logický empirizmus a filozofia prírodných vied* .Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry. 1968, s. 265 – 306.

CORETH, E – SCHONDORF, H. 2002. *Filosofie 17. a 18. století.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 309 s. ISBN 80-7182-119-5.

HUME, D. 2000. *A Treatise of Human Nature*. London – New York: Oxford University Press, 2000. 620 s. ISBN 0-768-25-261.

KOLÁŘ, P – SVOBODA, V.1997. *Logika a etika. Úvod do metaetiky*. Praha: Filosofia, 1997. 280 s. ISBN 80-7007-100-1.

MANDZELA, M. 2008. Je etika následkom logickej chyby?. In *Filozofia.* ISSN 0046-385-X. 2008, roč. 63, č. 8, s. 704 – 714.

PALOVIČOVÁ, Z. 2001. Prínos G.E. Moora k etickej diskusii o pojme dobra. In *Filozofia.* ISSN 0046-385-X. 2001, roč. 56, č. 2, s. 82 – 89.

REMIŠOVÁ, A. 2008. Metaetika. In *Dejiny etického myslenia v Európe a USA.* Bratislava: Kalligram, 2008. ISBN 978-80-8101-103-0, s. 575 – 594.

SPINOZA, B. 1986. *Etika*.Bratislava: Pravda, 1986. 283 s.

WITTGENSTEIN, L. 2007. *Tractatus logico-philosophicus.* Praha: Oikoymenh, 2007. 87 s. ISBN 978-80-7298-284-4.

ZIGO, M. 2008. Etika v rámci troch veľkých metafyzických systémov 17. storočia. In *Dejiny etického myslenia v Európe a USA.* Bratislava: Kalligram, 2008. ISBN 978-80-8101-103-0, s. 231 – 250.

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.40-47

Eden – the Image of Harmony Between the Creator and the Creation

Paradies – das Bild der Harmonie zwischen Schöpfer und Schöpfung

Raj – obraz harmónie medzi Stvoriteľom a stvorením

Štefan Šrobár

Abstract

Eden firstly referred to prehistoric times but later its meaning was also extended to reflections on glory and happy times of that era. Eden, which is still hidden today, will reveal its full glory at the end of the world. In the older Yahwistic tradition, there is a very clear description of Eden. The beauty and fertility of the Eden is the result of the coactivity of human endeavor with God's activity of creation. By committing the original sin, man lost his paradise, i.e. connection with God. The sin of the first people was not that they wanted to be like God, that is, to be similar to God, but that people wanted to be like God immediately, without following him, without being obedient to him.

Keywords: Eden. Closeness to the Creator. Intimate communion with God. Sin.

Máloktoré biblické slovo sa natoľko vrylo do myslí ľudí – tak starovekých ako aj novovekých – ako slovo „raj“. Keď ho počujeme, vybaví sa nám priamo rozprávkový obraz záhrady s krásnymi stromami obalenými kvetmi a plodmi, medzi stromami vidíme rôzne druhy zvierat, ktoré žijú vo vzájomnom súlade. Tento obraz nikdy nestratil svoju aktuálnosť. Keď chceme vyjadriť stav alebo miesto, kde nie je zlo, utrpenie ani smrť, keď hľadíme na niečo, čo nás uchvacuje a zakúšame v sebe pokoj, vtedy hovoríme, že sa cítime „ako v raji“, že zažívame „raj na zemi“.[1]

[1] ZIÓLKOWSKI, Z.. *Nejtěžší stránky Bible,* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 140 – 141.

Biblické texty

Hebrejské slovo *pardēs* (raj) je prevzaté zo starej iránčiny (pairidaēza) a označuje záhradu obkolesenú stenou. Grécky výraz *paradeisos* prvý raz použil Xenofón a nazval tak záhrady perských kráľov. Septuaginta ním prekladá *gan ēden* v Gn 2, 8.[2]

Starý zákon

Slovo raj (hebr. *pardēs*) sa vyskytuje v Neh 2, 8 (kráľovská obora); Kaz 2, 5 (záhrada); Pies 4, 13 (sad). Nikde v Starom zákone sa nepoužíva vo svojom eschatologickom význame, ktorý sa rozvinul v židovskom myslení až neskôr. Rozoznávame nasledujúce významy. Slovo raj (aram. *pardēsā*) najprv označovalo prehistorickú dobu (nem. *Urzeit*), neskôr sa jeho význam rozšíril aj na úvahy o sláve a šťastných časoch onej doby. Súviselo to s očakávaním krásnej *mesiášskej budúcnosti.* Tento budúci vek slávy bude mať takú podobu ako záhrada Eden za dávnych čias. Židia tiež verili, že raj existoval v ich časoch, ale *v skrytosti.* Na tomto utajenom mieste prebývali duše praotcov a ďalších vyvolených *spravodlivých* ľudí. Minulý, súčasný a budúci raj boli považované za *totožné.* [3]

Nový zákon

Slovo raj (gr. *paradeisos*) sa v Novom Zákone vyskytuje len na troch miestach (Lk 23, 43; 2 Kor 12, 3; Zjv 2, 7). Kontext ukazuje, že prevláda neskorší význam tohto pojmu. U Lukáša (Lk 23, 43), používa Ježiš slovo „*raj*" pre miesto, kam idú duše hneď po smrti. Tento výraz je porovnateľný so *skrytým rajom* v neskoršom židovskom myslení. Tá istá myšlienka sa objavuje aj v podobenstve o boháčovi a Lazarovi (Lk 16, 19 – 31). V Druhom liste Korinťanom (2 Kor 12, 2 – 4) píše apoštol Pavol o tom, ako bol prenesený do raja, kde počul tajomné slová, ktoré človek nesmie vysloviť (gr. *arrēta rēmata*). V tomto prípade predstavuje raj „tretie nebo" s jeho slávou, možno rovnakou ako u Lukáša (Lk 23, 43). V *eschatologickom* význame sa o raji hovorí len v Zjavení apoštola Jána. Tu Kristus sľubuje, že kto zvíťazí, tomu dá „*jesť zo stromu života, ktorý je v Božom raji*". (Zjv 2, 7). Raj, ktorý je v súčasnosti ešte skrytý, odhalí svoju plnú slávu s *koncom* tohto sveta. V posledných kapitolách Zjavenia apoštola Jána je často kladený dôraz na *Božiu záhradu,* ktorá sa bude nachádzať v budúcom svete, ktorý príde.

[2] FENSHAM, F. C.: *Ráj*. In: DOUGLAS, M. A (ed.). *Nový biblický slovník.* Praha: Návrat domů, 1996, s. 863 – 864.
[3] FENSHAM, F. C.: *Ráj*. In: DOUGLAS, M. A (ed.). *Nový biblický slovník.* Praha: Návrat domů, 1996, s. 863 – 864.

Symbol *stromu života,* ktorý prináša dvanásť ráz ovocie a *životodárnej vody* svedčí o sláve *prichádzajúceho raja* (Zjv 22, 1n).[4]

Miesto prvého človeka: raj (Gn 2, 8 – 15)

Pojem *Božej záhrady, raja*, sa doteraz nenašiel v mytológiách národov žijúcich v okolí Izraela. Vyskytuje sa len v sumerskej verzii mytologického eposu o Gilgamešovi („*zem živých*" pri prameni rieky). V ugaritskej literatúre boh El sídli pri prameni dvoch riek, myslí sa tým pravdepodobne dajaký *nebeský raj*.[5] Predstava *raja* ako zavlažovanej a úrodnej oázy v stepi nás vedie do Babylonu. *Strom života* (Gn 2, 9) má ešte mytologický pôvod. V epose o Gilgamešovi sa hovorí o rastline, ktorá dáva *nesmrteľnosť* (sumerská verzia z 3. tisícročia, babylonská zo začiatku 2. tisícročia). V babylonskom mýte o Adapovi (čiastočná analógia s biblickým Adamom) sa *nesmrteľnosť* spája s požitím pokrmu nesmrteľnosti. V egyptskej mytológii sa vyskytuje rastlina, z ktorej pripravený nápoj dáva *nesmrteľnosť* bohom a ľuďom.[6] Keďže rodina Abrahamova pochádzala z Babylonu, je možné, že si tieto obrazy priniesla zo svojej starej vlasti. O *strome poznania dobra a zla* nemáme doteraz žiadne správy z literatúr okolitých národov.[7] V mladšej správe o stvorení sveta, ktorá pochádza z tzv. kňazského dokumentu, sa nehovorí o raji. Naproti tomu v staršom *jahvistickom* podaní sa vyskytuje veľmi názorný opis *raja*. „*Potom Pán, Boh, vysadil na východe, v Edene, raj a tam umiestnil človeka, ktorého utvoril. A Pán, Boh, dal vyrásť zo zeme stromom všetkých druhov, na pohľad krásnym a na jedenie chutným, i stromu života v strede raja a stromu poznania dobra a zla. Z Edenu vytekala rieka, ktorá mala zavlažovať raj, a rozdeľovala sa odtiaľ a tvorila štyri toky. Meno prvej je Pišon. To je ten, čo obteká celú krajinu Havilah, kde sa vyskytuje zlato, a zlato tej zeme je rýdze. Tam sa nachodí aj bdélium a kameň ónyx. Meno druhej rieky je Gihon. Tá obteká celú zem Kuš. Meno tretej je Hidekel (Tigris). Tá tečie naproti Asýrii. A štvrtá rieka je Perát (Eufrat). I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil*" (Gn 2, 8 – 15). Biblická správa má *mnoho literárnych vrstiev,* to znamená, že bola zostavená zo staršieho a mladšieho podania. Je možné, že do biblického rozprávania boli zapracované aj ľudové opisy. Opisovateľovi alebo možno aj redaktorovi, ktorý dal biblickej prehistórii konečnú úpravu, išlo zrejme o to, aby presne *geograficky určil polohu raja*.

[4] FENSHAM, F. C.: *Ráj*. In: DOUGLAS, M. A (ed.). *Nový biblický slovník.* Praha: Návrat domů, 1996, s. 863 – 864.
[5] McKENZIE, J. L.: *Dictionary of the Bible*. In: ADÁMEK, J.: *Výklad prvních tří kapitol Geneze*. Praha: Česká katolická charita, 1970, s. 15.
[6] HAURET, CH.: *Beginnings*. In: ADÁMEK, J.: *Výklad prvních tří kapitol Geneze.* Praha: Česká katolická charita, 1970, s. 15.
[7] ADÁMEK, J.: *Výklad prvních tří kapitol Geneze.* Praha: Česká katolická charita, 1970, s. 15 – 16.

Aby dodal svojmu rozprávaniu nevyvrátiteľnú *hodnovernosť*, sú menované rieky, krajiny, mestá a prírodné bohatstvo, ktoré dobre poznali čitatelia v tom čase, kedy tento text bol opisovaný a redakčne upravený. Je preto treba konštatovať: Ide o dodatočný pokus upraviť správu o raji, ktorá bola možno vedome podávaná nejasne, názornejšie a *hodnovernejšie.* Raj je opisovaný ako záhrada obtekaná množstvom vôd. Pri vytváraní predstavy tejto záhrady a oázy iste spolupôsobila aj *psychológia beduínov.* Zázračná rajská záhrada s hojným porastom stromov je *Boží dar* človeku a obrazom *Božej starostlivosti* o človeka a jeho rozvoj, nie všeobecne, ale v konkrétnych podmienkach života na zemi. Ukazujú na to aj mená riek. Keď sa hovorí o „stromoch" (Gn 2, 9), myslí sa podľa židovskej tradície na vínnu révu alebo olivu. Až neskôr tým Gréci rozumeli figovníky a na západe jablone. Rajská záhrada je Božím darom človeku, ale zároveň aj *úlohou* pre človeka.[8] Biblický dôraz spočíva na tom, že človeku bola daná príležitosť žiť „rajským" životom v blízkosti svojho Stvoriteľa. Súčasne ukazuje aj na to, že dostal v ráji za úlohu „*aby ho obrábal a strážil*" (Gn 2, 15). Tento krásny obraz bude pre človeka, ktorý každý deň zápasí o lepší zajtrajšok povzbudivým výhľadom ku konečnému *eschatologickému cieľu,* ako ho videl starozákonný prorok Izaiáš (Iz 11, 6 – 9).[9] Krása a plodnosť raja je výsledkom *koaktivity* ľudského úsilia s Božou stvoriteľskou činnosťou. Raj je to, čo *človek* vytvorí z Božieho daru. Keď sa však človek o túto záhradu nestará tak, ako to chcel Boh, môže sa táto krásna krajina stať púšťou.[10]

Kde bol raj?

Predstava o raji, akú majú mnohí kresťania sa veľmi podobá predstave rozprávkovej krajiny blahobytu: sladká nečinnosť v krásnej krajine, kde všetky pozemské dobrá človeku doslova padajú do úst. Preto sa mnohí čitatelia Biblie zarazia, keď Herbert Haag, uznávaný katolícky odborník na starozákonné vedy, píše o raji: „*Každému rozumnému človeku je jasné, že taký svet v skutočnosti nikdy nejestvoval*".[11] Biblická teológia smeruje stále zreteľnejšie k *symbolickej* interpretácii „záhrady Edenu". Tvrdí, že „raj" v zmysle fyzickom a historickom nejestvoval, lebo by bol „*sám o sebe nereálnym svetom*".[12] Ale raj dajakým spôsobom musel existovať – vieme, že biblické symboly sa zakladajú *na skutočnosti*. Otvoreným teda zostáva nielen

[8] LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 55 – 56.
[9] BIČ, M. – POKORNÝ, P.: *Co nevíš o Bibli. Úvod do studia Starého a Nového zákona.* Praha: Česká biblická společnost, 1997, s. 23.
[10] LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 56.
[11] LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 55.
[12] HOLZER, J.: *Und Gott sprach.* In: ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible,* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 140.

problém *miesta,* ale aj jeho *povahy*. Bol zázračným miestom vyžadujúcim iné zákony, alebo bol „rajom" duchovnej povahy?, pýta sa Ziólkowski.[13] Odpovedá, že takmer všetci teológovia a biblisti sú toho názoru, že sa nachádzal *v človeku* a že vyjadroval zvláštne priateľstvo s Bohom a spojenie s ním. Predstavoval *stav* zvláštnej Božej priazne, ktorej plodom bolo nepredstaviteľné šťastie a radosť, čo inšpirovaný autor biblického textu konkretizoval v obraze rozprávkovej záhrady – „rozprávkovej" vzhľadom k jej pôvabu a pokoju, ktorý v nej vládol.[14] V raji sa akoby Božia prítomnosť, všemohúcnosť a láska *koncentrovali* a dali sa vnímať a priamo uchopiť. A pretože nejde o abstraktný výklad, ale o konkrétnu formu oslavy Boha, vystupuje tu zároveň aj bolestná myšlienka: Koľko krásy a šťastia bolo v tejto zvláštnej a prežívanej *Božej blízkosti!* Ľudia neskorších čias spoznali, čo stratili. Raj spočíva v tom, že príbytok Boží sa stáva *príbytkom človeka.* Boh povoláva človeka, aby bol jeho spolubývajúcim, spoločníkom rozhovorov a lásky. „*(....) a Boh tam umiestnil človeka*" (Gn 2, 8). Človek a celý vesmír pociťujú ako šťastie *blízkosť* a dych Boží. Človek si uvedomuje, že je skrytý, vnútorne poctený a oblažovaný *v* Bohu. V tom bol pocit šťastia prvých ľudí, ktorí sa nachádzali v *rajskom stave*, že až do svojho najhlbšieho vnútra vedeli a prežívali: „*V ňom žijeme, hýbeme sa a sme*" (Sk 17, 27). Raj nie je predovšetkým miesto, akýsi oplotený park. „Záhrada" znamená „časť miesto celku", to znamená, že celá Zem, celý vesmír bol v pôvodnom stave, ako vyšiel zo stvoriteľskej ruky Boha rajom, vysvetľuje Läpple a dodáva: „*Keďže ‚raj' bol predovšetkým duševný, duchovný a náboženský stav blaženosti človeka, bol všade tam, kde práve človek žil. Jednota a pokoj človeka s Bohom sa stala súčasne jednotou a harmóniou človeka s kozmom*". Keďže rajské šťastie prvého človeka bolo vnútorné a náboženské, nie je treba predpokladať u zvierat neprirodzenú krotkosť. Rajský pokoj nie je ohrozený alebo ničený ani vtedy, keď medzi zvieratami bol už taký stav, aký poznáme v súčasnosti.[15] „*Raj teda nebol nikdy skutočnosťou v materiálnej forme, ako ju Biblia opisuje*".[16] Množstvo obrazných výpovedí chce znázorniť ničím nerušený a oblažujúci *vzťah* medzi človekom a Bohom. Biblické rozprávanie nám ohlasuje, že Boh stvoril človeka *v stave dokonalosti* a predurčil ho k *šťastiu*. K vyjadreniu tejto skutočnosti použil inšpirovaný autor obrazy zo sveta prírody. Zbavuje tento svet všetkých nepríjemných a bolestných prvkov (smrti, chorôb, sucha, hladu) a ponecháva len tie príjemné (voda, stromy, plody, úrodná zem, ktorú nie je treba zavlažovať...). „*A práve preto nesmie*

[13] ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 140 – 141.
[14] ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 140 – 141.
[15] LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 59.
[16] RENCKENS, H.: *Urgeschichte und Heilsgeschichte. Israels Schau in die Vergangenheit nach Gn 1-3*. In: LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 59.

byť tento ‚nereálny svet' považovaný za hmotnú skutočnosť, ale za stav vnútorného šťastia stvorených ľudí".[17] Raj je opisovaný ako „*kontrast skutočného sveta*", z ktorého bolo odstránené a zaretušované všetko negatívne a nedostatočné, čo človeka trápi a znepokojuje. Ide teda o preexponovanú a idealizovanú rekonštrukciu stavu, ktorý autor nikdy nezažil a o ktorom nie je možné získať žiadnu predstavu.[18] Prvotným hriechoch človek stratil „raj v Edene", to znamená *spojenie s Bohom.* Autor biblického textu chcel symbolickou rečou povedať, že pred touto udalosťou bolo všetko iné, a to preto, že aj sám *človek bol iný.* Celé Božie pôsobenie smeruje k navráteniu zmieneného *stavu* – k dovŕšeniu obrody človeka v *budúcnosti*, ktorá je v biblickej reči vyjadrená slovom „spása". Vo chvíli definitívneho dovŕšenia tejto spásy povedal Ježiš zločincovi na kríži: „*Veru hovorím ti: Dnes budeš so mnou v raji*!" (Lk 23, 43).[19]

Náboženský cieľ rozprávania o raji

Aký náboženský cieľ sledoval biblický autor, keď písal svoje rozprávanie o raji? Správa o raji predstavuje *teologický počin* – zachytiť a pre ľudí názorne opísať situáciu, ktorú malo ľudstvo a celý svet pred hriešnym pádom. Dve skutočnosti znepokojovali členov izraelského národa. Jednak otázka: Prečo bol Abrahám a s ním izraelský národ *vyvolený*? Prečo bolo vôbec treba, aby Boh tak konal? Čo sa vlastne stalo v dejinách ľudstva, že nie sú všetci ľudia v *trvalej priazni u Boha*? Potom tu je druhá otázka: Mohol svet s celou svojou biedou, nešťastím a utrpením, chorobami a smrťou skutočne vyjsť z ruky *dobrého Boha*? Ľudí trápila otázka: Mohol dobrý a všemohúci Boh stvoriť tak *nedostatočný svet*, ktorý tak naliehavo potrebuje *zlepšenie*? Nie je svet v tomto stave argumentom *proti* Bohu? Mučivé otázky o *príčine utrpenia sveta a o smrti ako údeli ľudstva* znepokojovali myseľ a srdce tých najlepších ľudí. Zdalo sa, že vzniká ťažko prekonateľný *rozpor* medzi Bohom-Osloboditeľom, o ktorého moci izraelský národ od svojho východu z Egypta prežíval vždy nové dôkazy, a Bohom-Stvoriteľom, ktorého stvoriteľské dielo má toľko znakov nedostatočnosti. Toto *aitiologické myslenie* (pýtame sa na *aitía* = prvotnú príčinu) bolo vedené Duchom Božím, ktorý pomáhal ľudom vždy hlbšie vniknúť do *počiatočnej* náboženskej situácie a do *prvotnej katastrofy* na úsvite ľudstva. Tak sa stal mysliteľský nepokoj ľudského ducha východiskovým bodom, ktorý Boh použil, aby

[17] ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 140 – 141.
[18] RENCKENS, H.: *Urgeschichte und Heilsgeschichte. Israels Schau in die Vergangenheit nach Gn 1-3*. In: LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 58.
[19] LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 65 – 69.

ľuďom postupne vysvetlil dejinnú skutočnosť, že svet *na počiatku* nebol taký, ako sa javil hĺbajúcemu ľudskému duchu v neskorších tisícročiach.[20]

Pojem „začiatku“

Pojem „*začiatku*“ nie je možné chápať (len) historicky, ako akýsi nehybný časový bod (prvobod) kdesi v dávnoveku, lebo tento začiatok by zasa musel byť chápaný *archetypicky*, a teda mýticky. Boh Starého zákona nie je „deus-faber“ (výrobca), ktorého objektom stále neukončenej metavýroby by bol človek. *Počiatok* – to teda *nie je* prvotná rajská dokonalosť, ale obrátenie srdc a myslí k prichádzajúcej *budúcnosti.* Počiatok je *presiaknutý budúcnosťou*. V proroctve Izaiáša ohlasuje Boh: „*Od začiatku oznamujem budúcnosť a od pradávna, čo sa ešte nestalo*.“ (Iz 46, 10). Návrat k dajakej, hoci ideálnej minulosti, kde „to všetko už bolo“, je útekom od „stvoriteľskej činnosti Boha“. Kto porozumie stvoriteľskému dielu Boha, spozná, že táto akoby minulosť sa koná *teraz*. „*Odteraz ti zvestujem veci nové (....). Teraz sú tvorené, nie oddávna, predo dňom si veru o nich nevedel, aby si nepovedal: ‚Hľa, vedel som o tom!‘* “ (Iz 48, 6 – 7). Stvorenie stojí teda „*pred*“ človekom, nie „za ním“. „Stvoril“ (Boh, Gn 1, 1) je síce gramaticky perfektum, ale teologicky skôr futurum (budúcnosť). Človek ako ADAM speje – alebo má spieť k tomu, aby *bol* stvorený. Začiatok (REŠIT) je tam a vtedy, keď sa Božou mocou presadzuje v živote človeka a v behu sveta *nové*, to, čo tu nie je „prirodzene“, k čomu musí dať pokyn „*fiat*“ (*staň sa*) sám prítomný Boh, konštatuje Balabán a dodáva: „Toto nové nás od-stavuje od radikálnej starosti a hlbokej núdze, a signalizuje *to, čo prichádza,* vek zdravia, radosti, pokoja, spravodlivosti a pravdy“. Toto je teda ADAM – *podoba Božia*: človek vášnivo smerujúci k budúcnosti charakterizovanej spravodlivosťou a pokojom, a to po úzkej ceste *oddanej viery*. Akokoľvek akoby neúprosné sú retardačné sily a mocnosti, ktoré obracajú našu pozornosť k akémusi problematickému zlatému veku, pre adama (=človeka) viery, je to len AJIN = NIČ, ktoré je suverénne prekonávané tvoriteľským Bohom (porov. Iz 40, 12; 41, 11n).[21]

Záver

Správa o raji je *teologický počin* – zachytiť a pre ľudí názorne opísať situáciu, ktorú mali ľudia a celý svet pred hriešnym pádom. Zem a celý vesmír bol v pôvodnom stave, ako vyšiel zo stvoriteľskej ruky Boha, *rajom*. Raj spočíval v tom, že príbytok Boží sa stáva *príbytkom človeka*. Boh povoláva človeka, aby bol jeho spolubývajúcim, spoločníkom *rozhovoru*

[20] LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 65 – 69.
[21] BALABÁN, M.: *Hebrejské člověkosloví.* Praha: Herrmann & synové, 1996, s. 84 – 86.

a lásky. Človek si uvedomuje, že je skrytý, vnútorne poctený a oblažovaný v Bohu. V tom bol pocit *šťastia* prvých ľudí, ktorí sa nachádzali v *rajskom stave*. Pôvodný rajský stav blaženosti bol narušený *hriechom* prvých ľudí. Sloboda žiť, užívať, tešiť sa však *nie je bezhraničná*. Je tu „strom poznania dobra a zla" (Gn 2, 17) „*v strede raja*", to znamená, že patrí *jedinu Bohu*. Rešpektovanie *Božieho poriadku* je pre človeka zárukou *šťastia a blaženosti*. Hriechom bol narušený *vzťah* človeka s Bohom, a tým aj jeho *šťastie*. Hriech prvých ľudí nespočíval v tom, že „chceli byť ako Boh", ale chceli byť ako Boh okamžite, bez cesty za ním, bez *poslušnosti* k nemu. Tým bol narušený *vzťah dialógu*. Dialóg nie je možný bez *dôvery*, že život má *zmysel*, bez zacielenia sa *do budúcnosti*. Nedôverou k Bohu sa celý pohyb do budúcnosti zastavil.

Bibliografia

ADÁMEK, J.: *Výklad prvních tří kapitol Geneze.* Praha: Česká katolická charita, 1970. 36 s.

BALABÁN, M.: *Hebrejské člověkosloví.* Praha: Herrmann & synové, 1996. 208 s.

BIČ, M. – POKORNÝ, P.: *Co nevíš o Bibli. Úvod do studia Starého a Nového zákona.* Praha: Česká biblická společnost, 1997. 174 s. ISBN 80-85810-25-5.

Dedičný hriech. In: *Aktuálne filozofické a teologické otázky. Kresťanstvo a evolúcia.* Bratislava: samizdat, 1970. 220 s.

FENSHAM, F. C.: *Ráj*. In: DOUGLAS, M. A (ed.): *Nový biblický slovník.* Praha: Návrat domů, 1996. 1242 s. ISBN 80-85495-65-1.

HAURET, CH.: *Beginnings*. In: ADÁMEK, J.: *Výklad prvních tří kapitol Geneze*. Praha: Česká katolická charita, 1970. 36 s.

HOLZER, J.: *Und Gott sprach.* In: ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible,* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 462 s. ISBN 80-7192-450-4.

LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972. 238 s.

McKENZIE, J. L.: *Dictionary of the Bible*. In: ADÁMEK, J.: *Výklad prvních tří kapitol Geneze.* Praha: Česká katolická charita, 1970. 36 s.

RENCKENS, H.: *Urgeschichte und Heilsgeschichte. Israels Schau in die Vergangenheit nach Gn 1-3*. In: LÄPPLE, A.: *Úvod do Starého zákona.* Praha: Česká katolická charita, 1972. 238 s.

ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible,* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 462 s. ISBN 80-7192-450-4.

Formation and Education

Bildung und Erziehung

Výchova a vzdelávanie

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.51-55

On the Didactic Aspects of Music and Dance Folklorism

Zu den didaktischen Aspekten der Musik- und Tanzfolklore

K didaktickým aspektom hudobno-tanečného folklorizmu

Pavel Martinka

Abstract

The paper presents the results of activities of academic staff in the field of research and application of elements of music and dance folklorism in the professional didactics of music art, which are part of the project KEGA 037UMB-4/2018, Creation of a musical-dance work as an artistic means for the development of union didactics on the platform of the university artistic ensemble, which was implemented in 2018-2021 at the Department of Music Culture, Faculty of Education, Matej Bel University, in cooperation with the Department of Elementary and Preschool Pedagogy, the Department of History, Faculty of Arts, MBU and the Department of Ethnology and Non-European Studies, University of St. Cyril and Methodius in Trnava.

Keywords: Didactics. Music and dance folklore. Folklorism. Artefact creation.

Predkladaný príspevok stručne pojednáva o procesoch a výsledkoch projektu Tvorba hudobno-tanečného diela ako prostriedok pre rozvoj odborovej didaktiky na platforme univerzitného umeleckého telesa. Ide o príklad procesuálneho konceptu, ktorý obsahoval všetky základné prvky od terénneho výskumu až po aplikáciu získaných poznatkov do vzdelávacieho procesu a do obsahu stále sa inovujúcej didaktiky hudobného umenia v oblasti folklóru, folklorizmu a pohybovej a tanečnej prípravy. V kontexte kultúrnej antropológie bol vyjadrený i jeden z cieľov projeku: *„Nie je naším cieľom hodnotiť, ale analyzovať a selektovať, až odhaľovať pôvodné formy, od ktorých sa scénická podoba odvinula.“*[1] V priebehu celého projektu môžeme sledovať niekoľko významných oblastí, ktoré možno definovať nasledovne:

1. terénny etnologický a etnomuzikologický výskum mapujúci súčasnú kultúru skúmaných sociálnych skupín,

[1] URBAN, M.: *Hra v tanci : špecifiká hudobno-tanečnej kultúry v krajanskom prostredí.* Nădlac : Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2019. ISBN 978-973-107-147-3, s. 44.

2. zameranie sa na výskum kultúry dolnozemských Slovákov (v širšom zmysle slova[2]),
3. aplikácia získaných poznatkov do obsahov odborovej didaktiky,
4. tvorba modelov pre rozvoj hudobno-tanečnej pedagogiky,
5. tvorba hudobno-tanečného diela s estetickou i didaktickou funkciou,
6. tvorba priestoru pre odbornú diskusiu.

Samotný projekt je len jedným zo stupňov aktivít jednotlivých členov riešiteľského kolektívu i spolupracujúcich inštitúcií, či jednotlivcov, ktorých kontinuálna práca v predmetnej oblasti pokračuje ďalej.

Bližšie poukážeme na proces tvorby a prezentácie hudobno-tanečného diela a jeho výsledky, ktoré možno z hľadiska didaktiky hudobného umenia považovať za najzaujímavejšie. V počiatočnom štádiu realizácie projektu sa vďaka dlhodobej spolupráci riešiteľského tímu paralelne rozbehla práca na terénnych výskumoch, sumarizácii teoretických východísk a vlastná umelecká tvorba. V júli 2018 bol zrealizovaný prvý premiérový umelecký výstup projektu – *Obrazy z Dolnej zeme* na Folklórnom festivale vo Východnej. Ide o zásadný krok na poli slovenského folklorizmu, nakoľko ide o prvú prezentáciu dolnozemského folklóru folklórnym súborom z územia Slovenskej republiky. Táto premiéra bola odvysielaná i RTVS. Po premiére autori programu pristúpili k jeho modifikácii s ohľadom na požiadavku Slovákov žijúcich v Maďarsku. Tento nový program s názvom *Ozveny slovenských zvonov*, bol odpremiérovaný v novembri 2018 v Budapešti. Z umeleckého a formálneho hľadiska bol vytvorený úplne nový program. Obidva tituly sa stali nosnými aj v nasledujúcom období a čiastkovými úpravami bolo realizovaných spolu 5 zahraničných premiér (Poľsko – Kosieczin a Krempachy, Rumunsko – Nadlak, Maďarsko – Šalgotarján a Mlynky) a niekoľko plánovaných výchovných koncertov, ktoré mali byť didaktickou modifikáciou týchto diel.

Druhý významný tematický okruh v novom hudobno-tanečnom diele sa stal blok s názvom *1918*, inšpirovaný témou medzinárodnej vedeckej konferencie v Nadlaku s názvom *Dolnozemskí Slováci a rok 1918.* Realizácia ďalších živých hudobných produkcií bola prerušená prepuknutím pandémie COVID-19. Napriek tomu prebiehal intenzívny zber materiálu, hudobno-tanečných artefaktov v zdrojovom prostredí – enklávach Slovákov žijúcich v širšom regióne Dolnej zeme. Ich zaznamenaním, selekciou, naštudovaním v spolupráci so vzorovými interpretmi – lektormi, bola naplnený didaktický cieľ – vytvorenie funkčnej a modernej didaktiky, smerujúcej k rozvoju individuálnych interpretačných a kolektívnych umeleckých kompetencií a tanečných schopností členov umeleckého telesa. Samotná tvorba bola

[2] Dolnú zem poznáme v dvoch významoch: 1. územie Vojvodiny v Srbsku a 2. územie (územia) obývané Slovákmi južne od hraníc Slovenskej republiky, teda ide o Dolnú zem v širšom zmysle.

zároveň i procesom smerujúcim k overeniu funkčnosti vytvorených modelov, jej javiskovým uvedením a zážitkom interakcie a ocenenia divákmi.

Počas prvej polovice roku 2019 bola realizovaná séria tvorivých dielní zameraná na rozvoj cieľovej didaktiky. Na začiatku roku 2019 sa tím pre rozvoj tanečných zručností rozšíril o spolupracovníkov: Stanislav Marišler, Martin Urban a Katarína Mosnáková Bagľašová, ktorí pracovali s Univerzitným folklórnym súborom Mladosť predovšetkým na charakterovej príprave, rozšírení didaktiky prípravy tanečných a speváckych interpretov a novej časti tvorby.

Okrem tvorby materiálov v oblasti tanca, didaktických aspektov a nových metodík je dôležité podotknúť i príspevky do metodiky hudobnej zložky folklóru, ktorá je dlhodobo relatívne zanedbávaná a doposiaľ nebol vytvorený komplexný systém sumarizujúci doterajšie prístupy k problematike, ani implementované najmodernejšie trendy s ohľadom na rozvoj východiskových vedných oblastí muzikológie, etnomuzikológie a didaktiky. Tejto oblasti sa venoval Michal Brodniansky, Pavel Martinka a Peter Pavlik. V oblasti interpretácie inštrumentálnej ľudovej hudby sme sa venovali v publikácii *Interpretácia ľudovej hudby na platforme folklórneho súboru*[3], kde uvádzame základné východiská problematiky spolu s ich aplikáciou do folkloristickej reality a najmä do jej vzdelávacej zložky. Špecifickejšou zložkou hudobného umenia sa zaoberal Michal Brodniansky a jeho výsledky sú spracované v monografii *Harmónia a harmonické cítenie v kontexte hudobnej edukácie*[4], kde sa zoberá harmonickým cítením v oblasti ľudovej piesne na Slovensku, kde vkusovú preferenciu pri harmonizácii piesne podmieňuje tým, že „*... poslucháč na základe percepčných vzorcov a schém, ktoré si vytvoril v styku s tonálnou hudbou: ľudovou piesňou, populárnou piesňou a inštrumentálnymi skladbami prevažne z reprodukčnej techniky"*[5]. Predmetom jeho výskumu bola skôr vkusová preferencia hodnotenia viariantov harmonizácie piesne a i to môže byť určujúcim prvkom pri tvorbe hudobného diela na poli folklorizmu v snahe priblížiť sa naturálnej či naturalistickej[6] podobe folklóru.

V oblasti otvorenej odbornej diskusie bolo počas trvania projektu zrealizovaných niekoľko podujatí na rôznych platformách. V marci 2019 boli realizované odborné semináre s prizvanými odborníčkami na didaktiku základov pohybu a tanca v predškolskej a elementárnej oblasti. Seminár s názvom *Tanec hrou v edukačnej praxi*, pod vedením Martina Urbana a hosťujúcich lektoriek PaedDr. Anny Derevjaníkovej, PhD., PaedDr. Lenky

[3] MARTINKA, P.: *Interpretácia ľudovej hudby na platforme folklórneho súboru.* Banská Bystrica : Belianum, 2020. ISBN 978-80-557-1750-0.
[4] BRODNIANSKY, M.: *Harmónia a harmonické cítenie v kontexte hudobnej edukácie.* Banská Bystrica : Belianum, 2021. ISBN 978-80-557-1856-9.
[5] BRODNIANSKY, M.: *Harmónia a harmonické cítenie v kontexte hudobnej edukácie.* Banská Bystrica : Belianum, 2021. ISBN 978-80-557-1856-9. s. 25.
[6] bližšie: MARTINKA, P.: *Interpretácia ľudovej hudby na platforme folklórneho súboru.* Banská Bystrica : Belianum, 2020. ISBN 978-80-557-1750-0.

Adzimovej a Mgr. art. Andrei Pitoňákovej, s účasťou viac ako 50 aktívnych účastníkov, bol podstatným a dôležitým rozšírením záberu projektu. Pozitívne reakcie deklarovali zvýšený dopyt po koncentrovaní skúseností odborníkov z praxe aj formou multimediálnych výstupov. Tieto sú spracované a publikované na platforme Tanec hrou, ako súčasť nového elektronického časopisu etnUM. Záverečné sympózium kvôli objektívnym príčinám bolo realizované online formou. *Východiská a koncepcie hudobno-tanečnej pedagogiky 5*., už tradične súvisiacej s podujatím Stredoslovenského osvetového strediska v Banskej Bystrici, Bystrickou folklórnou Haravarou 10. 3. 2021.

Prepojenie akademického prostredia, edukačnej a umeleckovýchovnej praxe, s hudobným a tanečným umeleckým prostredím prináša výrazný posun v riešení danej problematiky.

Bibliografia

BRODNIANSKY, M.: *Harmónia a harmonické cítenie v kontexte hudobnej edukácie.* Banská Bystrica : Belianum, 2021. ISBN 978-80-557-1856-9.

LENOVSKÝ, L.: *Naši vo svete - Slováci južne od hranice Slovenska III*. Nădlac : Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2018. 180 s., ISBN 978-973-107-135-0.

LENOVSKÝ, L.: *Slováci v Maďarsku : (etnokultúrne sondy do vybraných komunít).* Nadlak : Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2019. ISBN 978-973-107-143-5, 123 s.

MARTINKA, P.: *Hudba Univerzitného folklórneho súboru Mladosť.* Banská Bystrica : Belianum, 2020. ISBN 978-80-557-1737-1.

MARTINKA, P.: *Interpretácia ľudovej hudby na platforme folklórneho súboru.* Banská Bystrica : Belianum, 2020. ISBN 978-80-557-1750-0.

MARTINKA, P.: *Práca s ľudovou piesňou pre potreby folklórneho súboru*. In Múzy v škole. Roč. 26, č. 1 – 2 (2020). Banská Bystrica : Občianske združenie Múzy v škole, 2020. ISSN 1335-1605, s. 31 – 38.

PAVLIK, P. – SUDI, L.: *Príklad využitia regionálnej výchovy a ľudovej kultúry vo vzdelávaní Slovákov žijúcich v zahraničí v aktivitách Metodického centra UMB v Banskej Bystrici*. In Ars et educatio V. : CD-zborník vedeckých príspevkov. Ružomberok : VERBUM – vydavateľstvo KU, 2019. ISBN 978-80-561-0692-1, s. 63 – 68.

URBAN, M. – PAVLIK, P.: *Rok 1918 a jeho vplyv na Slovákov na Dolnej zemi - impulz na umeleckú tvorbu*. In Dolnozemskí Slováci a rok 1918 : zborník prác z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala v Nadlaku 21. – 24. marca 2019. Nădlac : Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2019. ISBN 978-973-107-148-0, s. 203 – 209.

URBAN, M. – ŽITNIAKOVÁ GURGOVÁ, B.: *(E)motion alebo cez pohyb a tanec k zážitku – základné teoretické východiská = (E)motion through movement and dance to experience - basic theoretical background.* In

Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok. Ružomberok : VERBUM – vydavateľstvo KU, 2020. ISSN 1336-2232. Roč. 19, č. 4 (2020), s. 146 – 153.

URBAN, M. – PAVLIK, P.*: Špecifiká tvorby hudobno-tanečného diela ako prostriedku pre rozvoj odborovej didaktiky na platforme UFS Mladosť.* In Výtvarná edukácia v premenách času [elektronický zdroj] : zborník z vedeckej konferencie Vzdelávanie pre budúcnosť. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2019. ISBN 978-80-557-1553-7, s. 117 – 122.

URBAN, M.: *Elektronické edukačné platformy ako možný prostriedok udržiavania folkloristickej činnosti v dištančnom vzdelávaní*. In Mediamatika a kultúrne dedičstvo - revue o nových médiách a kultúrnom dedičstve. Žilina : UNIZA, ISSN 1339-777X.

URBAN, M.: *Hra v tanci : špecifiká hudobno-tanečnej kultúry v krajanskom prostredí.* Nădlac : Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2019. ISBN 978-973-107-147-3, 208 s.

URBAN, M.: *Obrazy z Dolnej zeme – od výskumu hudobno-tanečných artefaktov k scénickej prezentácii krajanskej kultúry na Slovensku.* In Slovenská hudba vo Vojvodine 2019. Nový Sad : Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, 2020. ISBN 978-86-87947-41-2, s. 86 – 92.

URBAN, M.: *Pedagogické procesy v činnosti folkloristických kolektívov.* In Múzy v škole. Roč. 25, č. 1 – 2 (2019), s. 19 – 28. Banská Bystrica : Katedra hudobnej kultúry PF UMB v Banskej Bystrici, 2019. ISSN 1335-1605.

Príspevok prináša výsledky aktivít akademických pracovníkov v oblasti výskumu a aplikácie prvkov hudobno-tanečného folklorizmu do odborovej didaktiky hudobného umenia, ktoré sú súčasťou projektu KEGA 037UMB-4/2018, Tvorba hudobno-tanečného diela ako prostriedok pre rozvoj odborovej didaktiky na platforme univerzitného umeleckého telesa, ktorý bol realizovaný v r. 2018 – 2021 na Katedre hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v spolupráci s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky, Katedrou histórie Filozofickej fakulty UMB a Katedrou etnológie a mimoeurópskych štúdií Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.56-60

Contribution to the Electronisation of Music Education in Slovakia

Beitrag zur Elektronisierung der Musikausbildung in der Slowakei

Príspevok k elektronizácii hudobného vzdelávania na Slovensku

Martin Urban

Abstract

The paper reports on the results of activities of the staff of the Department of Music Culture, Faculty of Education, Matej Bel University in Banská Bystrica in the field of research and creation of electronic textbooks for music education for the period 2018-2021, when realized the project KEGA no. 020UMB-4/2018, Creation of electronic teaching aids for music education in music education.

Keywords: Music education. Electronization of education. Electronic textbooks.

Hudobná edukácia dlhodobo stojí pred výzvami týkajúcich sa inovácie a modernizácie nielen v otázkach didaktiky, metodiky, ale i v oblasti využívania moderných informačných a technologických prostriedkov pri dosahovaní jej cieľov. Táto potreba sa ukázala ako nanajvýš aktuálna i v súvislosti s prebiehajúcimi obmedzeniami tradičného vyučovacieho procesu z dôvodu pandémie COVID-19.

Jedným z východísk vlastných výskumných aktivít bolo mapovanie aktuálneho stavu využívania elektronických prostriedkov, predovšetkým na hodinách hudobnej výchovy. *„Bežnou súčasťou vyučovania sú prezentácie, ktoré však pri porovnaní so súčasnými modernými prostriedkami len suplujú „papierovú“ podobu učebnice s využitím niektorých estetizujúcich efektov a nemajú významnejší dosah na zvyšovanie kvality vzdelávania.“*[1]

O modernizáciu hudobnej výchovy prostredníctvom techniky sa pokúšalo viacero osobností z Katedry hudobnej výchovy PF UMB. Medzi

[1] MARTINKA, P. – BRODNIANSKY, M. – PAVLIK, P.: Informačno-komunikačné technológie v kontexte hudobnej edukácie. Banská Bystrica : Belianum, 2021, s. 25.

prvými bol Alexander Melicher, ktorý využíval stroj na skúšanie intervalov, ktorý zaznamenal počet správne určených intervalov a zaznamenával aj počet chýb pri ich určovaní,[2] ďalšími boli Belo Felix, Eva Langsteinová, Marián Janek, Libor Fridman, Ľubomíra Vrábľová, Oľga Brozmanová a z najmladšej generácie Pavel Martinka, Michal Brodniansky a Peter Pavlik. Výsledky výskumov a ich aplikácie do praxe prinášajú prevažne pozitívne výsledky v kontradikcii s indiferentnými prípadne negatívnymi výsledkami, čo je východiskom pre ďalšie aktivity v oblasti bádania a tvorby výsledných „spotrebiteľských" produktov pre žiakov a učiteľov. Predpokladom odstránenia problému formálnej implementácie IT do hudobnej edukácie je minimálne pregraduálna príprava budúcich učiteľov i v oblasti hudobných IT.

Výsledky výskumov však poukazujú na pretrvávajúce uprednostňovanie „*tradičných foriem e-learningovej podpory pred kompletným interaktívnym modelom"*[3], taktiež sa v oblasti používania odrazili i dĺžka praxe (učitelia s dlhšou praxou e-learning hodnotia negatívnejšie a využívajú ho v menšej miere) a kontakt s e-learningom v predchádzajúcom vzdelávaní (učitelia so skúsenosťou s e-learningom ho využívajú častejšie)[4]. Jedným zo zistení projektu je teda i celospoločenská požiadavka na tvorbu podobných produktov, ktoré budú obsahovať systematicky a koncepčne spracovaný učebný obsah s ohľadom na vzdelávacie štandardy obsahové i výkonové uvedené v štátnom vzdelávacom programe pre všetky stupne vzdelávania.

Z každodennej praxe vyplýva táto požiadavka s ohľadom na absenciu systematického komplexného materiálu využiteľného v hudobnej edukácii. Predložené výsledky svedčia o nedostatočnej úrovni doterajších produktov, ktoré sú často tvorené z vlastnej iniciatívy pedagógov, čo im na jednej strane umožňuje slobodne voliť formu i obsah, ale na druhej strane sú ich limitmi čas, ktorý majú k dispozícii v rámci svojho pracovného pomeru, ich IKT zručnosti a finančná náročnosť softvéru, ktorý je potrebný pre tvorbu kvalitných didaktických materiálov. Výsledkami tohto snaženia sú jednotlivé, tematicky ohraničené produkty, ktoré je ťažko možné transformovať do podoby ucelenej učebnice, ktorá využíva najmodernejšie technológie v súčinnosti s didaktickými požiadavkami na celok. Pri tvorbe takýchto produktov je nevyhnutné zohľadniť činnostný charakter hudobnej výchovy, a teda pri štruktúrovaní obsahu jednotlivých elektronických produktov je potrebné vyhradiť priestor i na úlohy, ktoré majú mať motivačný, aktivizačný charakter, no najmä musia smerovať k budovaniu hudobných kompetencií v oblasti interpretácie

[2] BRODNIANSKY, M. – JANČÍKOVÁ K. 2018, s. 14. In KOLOŠTOVÁ, M. a kol. 2018. *Osobnosti slovenskej hudobnej pedagogiky. Alexander Melicher a Vladimír Gajdoš.* Banská Bystrica : Belianum, 2018. 120 s. ISBN 978-80-557-1461-5.
[3] MARTINKA, P. – BRODNIANSKY, M. – PAVLIK, P.: Informačno-komunikačné technológie v kontexte hudobnej edukácie. Banská Bystrica : Belianum, 2021, s. 87.
[4] tamtiež.

(hudobnej, verbálnej, výtvarnej, pohybovej, dramatickej) a tvorby hudby (spev, hra, tanec). Preto je nevyhnutné implementovať do učebných materiálov postupy a obsahy založené na najnovšom poznaní z oblasti muzikológie (inovácia obsahov), didaktiky, psychológie, kognitívnej psychológie (duševný vývin žiaka, myšlienkové procesy, procesy poznávania a učenia sa aplikované na dizajn a formu produktov).

Projekt priniesol originálne výsledky v oblasti hudobnej edukácie na základných školách v teoretickej i praktickej rovine, zároveň priniesol výsledky v oblasti mapovania využívania elektronických vzdelávacích produktov učiteľmi i študentmi, ktoré sú východiskom k ďalšiemu progresu v oblasti zvyšovania kvality hudobného vzdelávania a jeho elektronizácie na všetkých stupňoch.

Z uvedeného vyvstávajú perspektívy do ďalších aktivít v oblasti modernizácie hudobnej edukácie, ktoré možno zhrnúť nasledovne: 1. tvorba systému elektronických produktov využiteľných pre hudobnú edukáciu na všetkých stupňoch vzdelávania; 2. implementácia e-learningu do každodennej edukačnej praxe na všetkých stupňoch vzdelávania musí vychádzať zo systematickej prípravy budúcich učiteľov v rámci pregraduálneho pôsobenia, a to ako v oblasti používania elektronických prostriedkov, tak i ich tvorby; 3. implementácia e-learningu do vzdelávacieho procesu ako formu aktívneho učenia sa a poznávania tak, aby sa vyhlo formálnemu zavedeniu elektronických produktov do vzdelávania bez kompetenčného princípu.

Výsledkom tohto snaženia je súbor 6 elektronických učebníc pre hudobnú edukáciu na sekundárnom a primárnom stupni vzdelávania. Uvedené výstupy možno v praxi uplatniť okamžite prostredníctvom domény e-hudobna.sk[5], ktorá je verejne prístupná. Elektronické učebnice považujeme za prínos pre slovenské školstvo, po jazykovej a obsahovej korektúre s ohľadom na špecifiká národných kultúr (piesne, hudobné materiály) možno predmetný materiál využiť i v zahraničí. Komplex elektronických multimediálnych učebníc (6ks) pre 8. ročník základných škôl (3ks), pre 4. ročník základných škôl (2ks) a učebnica neviazaná na ročník so zameraním na hudobné nástroje (1ks) s možnosťou využitia pre hudobnú edukáciu vo všetkých ročníkoch využívajúci moderné informačné a komunikačné technológie v hudobno-edukačnej praxi, pričom realizujú najnovšie poznatky z oblasti pedagogiky, didaktiky, psychológie IKT reflektujúc požiadavky súčasnosti (i s ohľadom na pretrvávajúcu pandémiu) s ohľadom na vzdelávacie štandardy uvedené v Štátnom vzdelávacom programe.

[5] http://hudobna-vychova_pre_8r.e-hudobna.sk/obsah/

Bibliografia

BRODNIANSKY, M.: *Alexander Melicher - osobnosť slovenskej hudobnej pedagogiky.* In Múzy v škole. Banská Bystrica : Katedra hudobnej kultúry PF UMB v Banskej Bystrici, 2019. ISSN 1335-1605. Roč. 25, č. 1 – 2 (2019), s. 86 – 92.

BRODNIANSKY, M.: *Belo Felix - výrazná osobnosť slovenskej hudobnej pedagogiky*. In Janáčkiana 2018 : sborník z 34. ročníku mezinárodní muzikologické konference Janáčkiana 2018. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2019. ISBN 978-80-7599-090-7, s. 259 – 266.

FRIDMAN, L. – FELIX, B. – LANGSTEINOVÁ, E. – PAVLIK, P.: *Hudobná výchova pre 4. ročník* [elekronický zdroj] : elektronická učebnica / Eva Langsteinová, Belo Felix, Libor Fridman, Peter Pavlík. 1. rozš., experiment. a digit. vyd. Dali-BB; Banská Bystrica, 2020. ISBN 978-80-8141-253-0. 27 s. Dostupné na: <http://ekniha4.e-hudobna.sk/mobile/index.html.>

FRIDMAN, L. – JUŠČÁKOVÁ, Z.: *Hodnotenie kvality učebníc hudobnej výchovy učiteľmi = The quality assessment of music textbook by teachers.* In Pedagogické rozhľady : odborno-metodický časopis pre školy. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2020. ISSN 1335-0404. Roč. 29, č. 5 (2020), s. 34 – 40.

FRIDMAN, L. – PETRÍK, Š. – BRODNIANSKY, M. – MARTINKA, P.: *Experiences and expectations of students and teachers in the field of using e-learning in music education.* In Ad Alta : journal of interdisciplinary research. Vol. 10, no. 2 (2020), s. 234 – 243. Hradec Králové : Magnanimitas, 2020.

FRIDMAN, L.: *Didaktické aspekty počúvania hudby v triede.* In Múzy v škole. Banská Bystrica : OZ Múzy v škole, 2019. ISSN 1335-1605. Roč. 25, č. 1 – 2 (2019), s. 28 – 40.

FRIDMAN, L.: *Hudobná výchova pre 8. ročník* [elektronické zdroje] : elektronická učebnica verzia WP (pre ZŠ) / Libor Fridman; rec. Belo Felix, Mariana Kološtová, Maciej Kołodziejski. 1. vyd. Dali-BB; Banská Bystrica, 2020. ISBN 978-80-8141-252-3. 38 s. Dostupné na: <http://hudobna-vychova_pre_8r.e-hudobna.sk/>

FRIDMAN, L.: *Hudobná výchova pre 8. ročník* [elektronický zdroj] : elektronická učebnica verzia 1. Banská Bystrica : Dali-BB, 2020. ISBN 978-80-8141-250-9, 36. s. Dostupné na: <http://ekniha1.e-hudobna.sk/mobile/index.html#p=1>

FRIDMAN, L.: *Kapitoly didaktiky hudby.* Banská Bystrica : DALI-BB, 2020. 296 s. ISBN 978-808141-240-1.

FRIDMAN, L.: *Koncepcia a tvorba ročných tematických plánov učiteľov hudobnej výchovy v sekundárnom vzdelávaní.* In Múzy v škole. Banská Bystrica : Katedra hudobnej kultúry PF UMB v Banskej Bystrici, 2018. ISSN 1335-1605. online, roč. 24, č. 1 – 2 (2018), s. 1 – 13.

FRIDMAN, L.: *Hudobná výchova pre 8. ročník* [elektronický zdroj] : elektronická učebnica verzia 2 / Libor Fridman. 1. vyd. Dali-BB; Banská Bystrica, 2020. ISBN 978-80-8141-251-6. 36 s. Dostupné na: <http://ekniha2.e-hudobna.sk/mobile/index.html#p=1>

FRIDMAN, L.: Hudobné nástroje [elektronický zdroj] : elektronická učebnica pre ZŠ / Libor Fridman. 1. vyd. Dali-BB; Banská Bystrica, 2020. ISBN 978-80-8141-254-7. 17 s. Dostupné na: <http://ekniha5.e-hudobna.sk/mobile/index.html>

KOLOŠTOVÁ, M. a kol. 2018. *Osobnosti slovenskej hudobnej pedagogiky. Alexander Melicher a Vladimír Gajdoš.* Banská Bystrica : Belianum. 2018.120 s. ISBN 978-80-557-1461-5.

MARTINKA, P. – BRODNIANSKY, M. – PAVLIK, P.: *Informačno--komunikačné technológie v kontexte hudobnej edukácie.* Banská Bystrica : Belianum, 2021, 114 s. ISBN 978-80-557-1833-0.

MARTINKA, P.: *E-learning v procese prípravy budúcich učiteľov hudobného umenia.* In Múzy v škole. Banská Bystrica : OZ Múzy v škole, 2020. ISSN 1335-1605. Roč. 26, č. 1-2 (2020), s. 21 – 28.

MARTINKA, P.: *Tvorba a tvorivosť v hudobnej edukácii.* In Múzy v škole. Banská Bystrica : OZ Múzy v škole, 2019. ISSN 1335-1605. Roč. 25, č. 1 – 2 (2019), s. 58 – 65.

MARTINKA, P.: *Učiteľ hudobného umenia a modernizácia umeleckej edukácie prostredníctvom e-learningu = Teacher of music and education modernization by e-learning.* In Edukácia [elektronický zdroj] : vedecko-odborný časopis. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2019. ISSN 1339-8725. online, roč. 3, č. 1 (2019), s. 130 – 133.

PAVLIK, P.: *Technologické a organizačné špecifiká tvorby multimediálneho obsahu elektronickej učebnice hudobnej výchovy*. In DOKOPY 2019 : doktorandská konferencia Pedagogickej fakulty PU : zborník abstraktov. Prešov : Prešovská univerzita, 2019. ISBN 978-80-555-2355-2, s. 13.

Príspevok podáva správu o výsledkoch aktivít pracovníkov Katedry hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v oblasti výskumu a tvorby elektronických učebných pomôcok pre hudobnú edukáciu za obdobie rokov 2018 – 2021, kedy bol na vybranom pracovisku riešený projekt schémy KEGA č. 020UMB-4/2018, Tvorba elektronických učebných pomôcok pre hudobnú edukáciu v hudobnom vzdelávaní.

Social, Economic and Legal Sciences

Soziale, ökonomische und juristische Wissenschaften

Sociálne, ekonomické a právne vedy

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.63-78

To Reflect the Transformations of Contemporary European Society in Christian Life

Die Transformationen der zeitgenössischen europäischen Gesellschaft im Leben widerzuspiegeln

K odrazu premien súčasnej európskej spoločnosti v živote kresťana

Jozef Králik, Kristína Králiková

Abstract

The majority population of the Slovak Republic professes Christianity. It has been a part of the Slovak statehood and society since the existence of Nitra Principality to the present. The Christianity accompanied the Slovaks through the Great Moravian Empire, the Kingdom of Hungary, Austrian Empire, Czechoslovakia. However, the qualitative parameters of the clergy and finally the position of Christians are changing more and more in the current Slovak society integrated into the European Union. Especially under the pressure of the aggressively promoting so-called liberalism. This raises the question of whether it is better to prioritize the authoritarian and Christian-based functioning of the state or to favor a liberal-democratic constitution with a growing dictatorship that tends to have full control over European nations and resigns in the interests of European civilization. The ideology of Islam thus stealthily creeps into the Christian states of Europe. Convergent to this state, we drafted the text of the paper. Based on an analysis of the current state of European society, the contribution concludes with the hypothesis that *changes in contemporary European society have a significant impact on the lives of Christians in the Slovak Republic and in the European Union*.

Keywords: Christianity. Islam. State. Slovak Republic. European Union.

Motto

„Raz tolerancia dosiahne takú úroveň, že inteligentným ľuďom bude zakázané premýšľať, aby neurazili imbecilov."

Fjodor Michajlovič Dostojevskij[1]

Úvod

Celosvetový proces metamorfovania a transformovania globálnej i individuálnej reality je prehistorický, permanentný, neodvratný a nezvrátiteľný. Raz pre život ľudstva a človeka priaznivý, inokedy nepriaznivý. Rozmach strieda úpadok a naopak. Je to overiteľný a nevyvrátiteľný fakt. Napokon, v Európskej únii (ďalej len „EÚ") po roku 2000 už vlastne zanikla spoločenská akceptácia historicky ustálených civilizačných hodnôt stáročia vlastná európskym národom, ako napr. vlastenectva, rodiny, kresťanskej orientácie, priority manželstva ako nerozlučiteľného manželského zväzku ženy a muža, posvätnosti zrodu života, t. j. ochrana ešte nenarodeného ľudského plodu (nascitura), úcty k predkom a ich dielu. Prejavy tohto, z hľadiska európskeho strategického záujmu nežiaduceho transformovania hodnôt, zasiahli výrazne už aj duchovné jadro slovenskej spoločnosti.

Premenám podlieha neživá i živá príroda. Samozrejme, aj ľudstvo, resp. človek. Latentne sa mení vonkajšia fyzická podstata človeka, aj jeho duchovné vnútro. Táto zmena prebieha aj v súčasnosti. Najmä v závere 20. storočia bolo už možné zaznamenávať dynamizáciu procesov globalizácie sveta.[2] Na zdroje a spočiatku latentný pohyb smerujúci ku globalizácii sveta a jej dôsledkov upozorňovali osobitne vedci. Následky globalizácie sociálnych vzťahov už ale začali pociťovať aj obyčajní ľudia napr. prostredníctvom globálne vynucovanej vakcinácie univerzálne nepreskúmanými preparátmi proti COVID-19. Dnes je aj preto proces globálnej civilizačnej premeny „autoritársko-liberálno-demokratickej" spoločnosti na „liberálno-totalizovanú" spoločnosť, najmä v oblasti západnej Európy, nepopierateľný. Existencia tohto javu a jeho vývoj sa však európskym národom prezentoval ako „vývojové pozitívum" prostredníctvom „mediálneho dávkovania". Pôvodne

[1] Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821 – 1881) bol významný ruský spisovateľ. Bol jedným zo zakladateľov smeru tzv. psychologického románu. V Rusku je považovaný za jedného z najväčších spisovateľov a oslavovaný ako prorok. Najznámejšie diela napr. Biele noci, Zločin a trest, Idiot, Besy, Bratia Karamazovci.

[2] *Globalizácia* predstavuje vo všeobecnosti multilaterálny proces vytvárania väčšieho, až celoplanetárneho (a v budúcnosti aj interplanetárneho) prepojenia všetkých stránok života ľudskej spoločnosti, charakterizovateľných univerzálnou vzájomnou previazanosťou, vzájomnou závislosťou, vzájomnou zodpovednosťou, vzájomnou kontrolou, vzájomnou zraniteľnosťou aj spoločnou osudovosťou (*fatálnosťou*). Pozri KRÁLIK, J. 2019. *Transformácia vedomia a svedomia na jazykovo zmiešaných územiach Slovenska*. S. 67 – 86.

boli globalizačné procesy prebiehajúce v európskej spoločnosti odhaľované verejnosti z pozícií limitovaného informovania obyvateľstva EÚ. Najskôr marginalizovanými mediálnymi nosičmi. Na rozdiel od odbornej verejnosti, s určitým predstihom odhaľujúcej skryté a skrývané riziká tohto procesu, stali sa médiá tzv. hlavného prúdu prakticky propagandistickými nástrojmi tzv. elít sprostredkovávajúcimi predovšetkým alebo výlučne iba pozitíva globalizácie. Logicky boli svetovými politikmi propagované výlučne len predpokladané výhody „nového univerza". Opierali sa však často len o pseudovedecky vykonštruované princípy vznikajúceho „nového svetového poriadku". Sformované v záujme kreovania režimu „chodu sveta" usmerňovaného z jedného a jediného centra. Uzurpujúceho si usmerňovanie procesu univerzalizácie a kontroly sociálnych vzťahov v prostredí celého sveta. Skrývajúceho sa za propagandistickými frázami o budúcej slobode voľného pohybu osôb, služieb, tovaru, kapitálu, globálnej medzinárodnej bezpečnosti, a to vraj prostredníctvom zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja v celom priestore planéty Zem. Pod termínom „trvalo udržateľný rozvoj" je však treba hľadať najmä „prosperitu peňazí" akumulovaných v rukách superkorporácií ovládajúcich svetové spoločenstvo národov, t. j. celé ľudstvo. Časť obyvateľstva procedúru globalizácie sveta akceptovala, časť ju prijímala s výhradami a značná časť ju priamo odmietala a dodnes aj odmieta. Sprievodnou súčasťou procesu globalizácie sveta je totiž aj tzv. multi-kulturalizácia svetovej spoločnosti. Jej dôsledky sú pre ľudstvo a jeho civilizáciu dosiaľ neznámou veličinou. Obavy z „novôt" sú pritom prirodzenou súčasťou ľudského vedomia. Osobnosti človeka. Nečudo, že v základnom prúde globalizácie ide nielen o dosiahnutie „nového stavu sveta" prostredníctvom realizácie tzv. rasového mixu, tzv. etnického mixu a tzv. kultúrneho mixu.[3] Zdá sa totiž, že v samotnom jadre v súčasnosti realizovanej svetovej politiky sa čoraz zreteľnejšie prejavuje aj otvorená snaha o konfesionálnu, teda tzv. ekumenickú jednotu ľudstva. Avšak nie na organizačno-inštitucionálnej báze či myšlienkovej platforme kresťanských cirkví a kresťanskej vierouky. Ľudia, ktorí sú pokračovateľmi a súčasnými nositeľmi tzv. západoeurópskej, resp. európskej civilizácie, do okruhu ktorých patria aj obyvatelia Slovenskej republiky (ďalej len „SR"), však čoraz nástojčivejšie vyjadrujú oprávnené obavy najmä z latentného a čoraz otvorenejšieho prenikania tzv. radikálneho islamu do historicky kreovaných svetonázorových systémov Európy.[4] Integrácia, a to nielen ekonomická a právna, politická a kultúrna, sociálna i nacionálna, ale isto aj konfesijná je totiž tiež nevyhnutným sprievodným javom globalizácie. Integrácia teda v západoeurópskom priestore pokračuje

[3] BÍLÝ, J. – SABAYOVÁ, M. a kol. 2020. *Demokracie a postdemokracie v Evropské únii – aktuální náměty a možná východiska.* 114 s.
[4] KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J. 2020. *Perspective of the European Union and its Security in the Context of Illegal Immigration.* S. 99 – 119.

a jej odraz možno zaznamenávať tiež v pohyboch a posunoch vzťahov integrovaných do podstaty slovenskej spoločnosti.

Cieľom príspevku je inšpirovať na základe analýzy a syntézy *status quo* k v jeho texte načrtnutým možným východiskám.

I.

„Pravda je ako oheň. Páli, ale hreje, osvetľuje, oslobodzuje a lieči."
Jozef Králik[5]

V súčasnosti je vari najbolestivejšie prežívaným a vnímaným problémom tzv. civilizovanej časti ľudstva, národa a človeka pociťovanie nepravdivosti, falošnosti, zvrátenosti a virtuálnosti ustaľujúcich sa spoločenských hodnôt. Teda sprostredkovane aj problematickosti prebiehajúceho ľudského života. Života odtrhnutého od pravdy. Aj od atribútov ľudskej dôstojnosti, čiže slobody, spravodlivosti, lásky, spolupatričnosti, úcty a sebaúcty. Túžba po hľadaní a objavení „páliacej, hrejúcej, osvetľujúcej a oslobodzujúcej" pravdy sa zrkadlí aj v každodennom živote stavom prítomnosti „rozčarovaných" kresťanov. Dezorientácia ľudstva vo virtualizujúcej sa realite je stále intenzívnejšia. Hľadanie „Kristovej pravdy" v živote človeka vedenom v duchu kresťanských zásad je tiež v spleti „právd" servírovaných súčasným spôsobom oktrojovanej sociálnej komunikácie čoraz zložitejšie. Možno povedať, že Pravda sa stráca v početnej zdivenej čriede (pseudo) právd. Stráca sa v zákrutách a hĺbkach človečenského pokrytectva, intrigánstva, neprajnosti, nenávisti a neľudskosti.[6] Jedným z intelektuálnych prúdov vytvárajúcich slovenskú národnú pospolitosť, priestor čoraz intenzívnejšie postihovaný účelovým „meandrovaním", je tiež tzv. dušpastierska činnosť. Čiže, každodenná praktická práca predstaviteľov kresťanských cirkví, kňazov, uskutočňovaná na slovenských jazykovo zmiešaných územiach. V procedúrach tvoriacich reťazec tohto činorodého procesu sa však objavujú aj nežiaduce deformácie. Do značnej miery predstavujú protipóly realizovaného procesu európskej nacionálno-duchovnej integrácie, a teda i globalizácie sveta. Sú totiž neraz akcelerátorom nežiaducej divergencie etník a ich záujmov. Na južnom Slovensku napr. Slovákov a maďarsky hovoriacich obyvateľov SR. Tento latentný, avšak stupňujúci sa, a aj zo zahraničia podporovaný neprípustný proces vzájomného odcudzovania sa inorečových členov jednotnej slovenskej pospolitosti, môže totiž za určitých okolností iniciovať diskrimináciu konkrétnej jazykovej komunity, ba dokonca vyústiť až do podoby etnicky

[5] Jozef Králik (1953 – súčasnosť) je vysokoškolský profesor, verejný činiteľ, akademický funkcionár a spisovateľ a básnik. Najvýznamnejšie diela napr. V aréne Európskej únie, Východiská ekonomickej gramotnosti I. a II., Polícia (v slovenskej spoločnosti) a zbierka básní Rozšliapaná hostia.
[6] KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J. 2021. *Atmosphere in worplace mirror of society*. S. 27 – 37.

motivovaného násilia. Vo svete 21. storočia, napriek historicky zaznamenanému univerzálnemu humanitárnemu a technologickému pokroku ľudstva, nesporne stále narastá a v podobe hrubého násilia sa aj prejavuje nacionálna, konfesionálna, rasová a iná interkomunitná neznášanlivosť a nevraživosť. Doba neustále odhaľuje neľútostné presadzovanie ortodoxného nacionalizmu a uzurpovanej si konfesionálnej svetovlády či mocenskej suverenity, a to aj vo forme tzv. pozitívnej diskriminácie.[7] Územná celistvosť a geopolitická stabilita niektorých štátnych útvarov, ale aj EÚ ako celku, je dokonca vážne ohrozovaná potenciálnymi brutálnymi etnickými, náboženskými, sociálnymi, kultúrnymi a jazykovými spormi, vyúsťujúcimi do teroristických aktov.[8] Meniacim sa politickým podmienkam života EÚ sa v organizme slovenskej spoločnosti prispôsobovali aj existujúce spoločenské, právne, ekonomické, kultúrne, interkonfesijné, interetnické i medzinárodné vzťahy. Zmena politickej klímy sa vždy dotkla aj právneho a faktického postavenia jazykových, etnických a národnostných menšín. Vzťahov medzi nimi navzájom, avšak predovšetkým ich vzťahov k slovenskej národnej majorite. Posunu k vyšším kvalitatívnym parametrom interkonfesijných a interetnických vzťahov v SR však stále bránia ako objektívne, tak aj subjektívne utilitárne záujmy politicky dominujúcich jednotlivcov i societ.[9] Prekážky rozvoja vzájomne osožnej spolupráce minorít so slovenskou občianskou majoritou ležia často iba na ich strane. Je to i dôsledok nedôsledného praktického uplatňovania preventívnej a kontrolnej funkcie štátu v spoločnosti, ktorej podstata sa v každodennej praxi rozpadáva v dôsledku bezprecedentného politického presadzovania pseudoliberalistických ideí a koncepcií spoločenského vývoja. Rezultátom týchto škodlivých zásahov do organizmu slovenskej spoločnosti sú napr. čoraz otvorenejšie prejavy potláčania existujúcej bilinguálnosti prostredia prostredníctvom deformácie interetnických vzťahov na dvojjazyčnom slovensko – maďarskom južnom Slovensku.[10] Tieto deformácie sa pretavujú aj do duchovného, resp. cirkevného života tamojšieho obyvateľstva. Je pritom zrejmé, že pre existenciu slovenskej štátnosti spoločensky nebezpečné prejavy extrémizmu možno optimalizovať. Najmä vhodnými a citlivými zásahmi štátnej moci do tejto oblasti vzťahov. Rozhodujúce však je, ako sa podarí orgánom štátnej moci vyvolať, usmerniť a disponovať s potenciálnou ochotou všetkých obyvateľov príslušnej lokality zapojiť sa aktívne do uskutočňovania vzájomne výhodnej nediskriminačnej miestnej politiky. Vrátane lokálnej konfesijnej politiky. Jej výsledky zrejme determinujúco ovplyvnia aj možné premeny, metamorfózy pozície cirkví pôsobiacich v SR. Osobitne dominantnej rímskokatolíckej cirkvi. Problémom súčasnej slovenskej politiky a spoločenského

[7] MURDZA, K. 2007. *Sociologická reflexia násilia.* S. 103 – 110.
[8] MURDZA, K. 2014. *Násilná radikalizácia – vstupná brána terorizmu*. S. 28 – 52.
[9] KOMORA, V. 2016. *Konfesijné vzťahy na Slovensku – Dejiny a súčasnosť (Vybrané kapitoly)*.
[10] KOMORA, V. 2019. *Úlohy Matice slovenskej v oblastiach slovenskej identity a štátneho jazyka SR. Na príklade vybraných vedeckých odborov MS*. S. 128 – 146.

života je však pozretie sa skutočnosti, t. j. „pravde života“ priamo do očí. Nemožno totiž ignorovať fakt, že zmeny prebiehajúce v súčasnej európskej spoločnosti, resp. EÚ pôsobia významne aj na život, hodnotovú orientáciu a spoločenské postoje kresťanov v strednej Európe. Etnicky motivovaná záťaž sociálnych vzťahov pulzujúcich v jazykovo zmiešaných kresťanských komunitách predstavuje pritom v jestvujúcom komplexe problémov ešte niečo naviac. Slovenskej spoločnosti chýba identifikovanie toho, čo budú musieť akútne riešiť najmä vrcholoví predstavitelia kresťanských cirkví na Slovensku. ***Hľadať a nájsť mieru pravdivosti v súčasnosti žitého pozemského života...*** Kresťanstvo by totiž malo byť kompasom vedúcim k zmysluplnému žitiu života. Tápanie na ceste vedúcej k hľadaniu náplne, obsahu tohto fenoménu, zrejme samotná a iba osamotená veda vôbec nedokáže odstrániť.[11]

II.

„Čím iným sú krajiny bez spravodlivosti, ak nie veľkým lúpežníctvom? Či lúpežnícke bandy nie sú malým kráľovstvom? Aj lúpežnícka banda sa riadi rozkazom svojho vodcu a podľa schváleného dohovoru sa delí o korisť.“

Svätý Augustín[12]

Cirkvi plnia, a to nielen na Slovensku, nezastupiteľnú, i keď pre mnohých nezasvätených obyvateľov nepochopiteľnú a akoby skrytú či skrývanú spoločenskú funkciu. Nesporné však je, že mimoriadnou mierou môžu napomáhať udržiavaniu sociálneho zdravia spoločnosti. Napr. prostredníctvom charity, prostredníctvom špecifického vzdelávania a výchovy mladej generácie, prostredníctvom participovania na programe štátnej migračnej politiky, ktorá vo svojej štruktúre integruje aj imigračnú politiku.[13] Najmä v súčasnom období, v ktorom sa vytvára spoločenská klíma „ohrozenia islamom“, budú zohrávať najmä kresťansky orientované cirkvi pôsobiace v EÚ čoraz významnejšiu rolu. Nie však ideového pacifikovania pôvodného obyvateľstva, ale práve naopak. V priestore EÚ sa totiž od počiatku 21. storočia nečakane otvára priestor pre christianizáciu imigrantov prichádzajúcich z islamských štátov. Preto nielen predstavitelia kresťanských cirkví v SR, ale

[11] BIANCHI, G. 2005. *It si Possible to MeasureQuality of Life*. S. 285 – 289.

[12] Sv. Augustín (354 – 430) vlastným menom Aurelius Augustinus bol kresťanský teológ, spisovateľ, filozof. Je považovaný za jedného z najväčších mysliteľov v oblasti filozofie a ľudského myslenia. K jeho najvýznamnejším dielam patrí napr. De Vera Religione liber unus, De Scriptura sacra Speculum, De Spiritu et Littera liber unus atď.

[13] KRÁLIKOVÁ, K. 2013. *Spolupráca štátnej správy a územnej samosprávy pri realizácii migračnej politiky v Slovenskej republike.* S. 39 – 47; KRÁLIKOVÁ, K. 2013. *Využitie aktivít cirkevných inštitúcií pri plnení úloh migračnej politiky Slovenskej republiky.* S. 15 – 26; ŠIŠÁK, I. – KRÁLIKOVÁ, K. 2008. *Migrace cizincu a její vliv na ekonomiku České republiky*. S. 26 – 57; GEJDOŠ, M. 2013. *Učiteľ a európske hodnoty*.

aj značná časť slovenskej populácie vyhľadáva *pro futuro* ideovú pomoc a hľadá možnosť vlastného duchovného zorientovania sa v dosiaľ neočakávane sa vyvíjajúcej situácii Európy a Slovenska. V priestore často vnímanom ako semenište dekadencie hodnôt. Väčšina slovenského obyvateľstva očakáva takúto pomoc práve zo strany rímskokatolíckej cirkevnej organizácie a jej predstaviteľov predpokladajúc, že práve rímskokatolícka cirkevná hierarchia a správa sa dokáže, ako už mnohokrát v histórii, úspešne a naostatok na prospech obyvateľstva celého štátu vyrovnať s výzvami aktuálne žitej doby. Moderne fungujúce cirkvi za určitých okolností totiž môžu v spoločnosti úspešne plniť určité nezastupiteľné poslanie a úlohy zverené inak príslušným orgánom verejnej správy. Teda, realizovať najmä konkrétne (vybrané, špecifické) úlohy verejnej správy. Spoločenský priestor SR nie je v tomto duchu žiadnou výnimkou. Historický vývoj cirkevnej organizácie a štruktúry vierovyznania obyvateľstva žijúceho na Slovensku od počiatku až po súčasnosť totiž prezentuje poznanie, že súčasný stav interetnických vzťahov na jazykovo zmiešaných územiach Slovenska nie je ideálny. Nie je dokonca ani optimálny, ba je latentne značne poznačený disharmóniou skupinových i individuálnych záujmov a cieľov. Optimalizovať tieto divergencie je však určite možné. Predovšetkým je však nevyhnutné pomôcť miestnej i ústrednej štátnej správe SR odbúravať tendencie nacionálnej divergencie. Tomuto procesu môže významne pomôcť zapojenie cirkví do procedúr ovplyvňujúcich kolobeh života občanov sídliacich, resp. žijúcich na jazykovo zmiešaných územiach štátu. V záujme zabezpečenia optimálneho fungovania interetnických a interkonfesijných vzťahov v rámci SR je ale nevyhnutné priamo odhaliť a radikálne revidovať nielen utilitárne proklamovaný negatívny postoj časti slovenskej verejnosti k minoritám, avšak aj či predovšetkým časti inojazyčnej a inokonfesijnej populácie minorít k etnickej a konfesijnej slovenskej majorite. Skutočnosťou pritom je, že nárast intenzity sociálnej divergencie ľudstva sa v súčasnosti účelovo zaodieva aj do podoby čoraz intenzívnejšie verejne prejavovanej sociálnej revolty, determinovanej postojmi a postupmi tzv. mocenských elít sveta. Fundamentálnou príčinou narastajúceho sociálneho, etnického a konfesijného napätia vo svete však nie je tzv. pandémia COVID-19, i keď sa tzv. nacionálne politicko-ekonomické elity snažia tento názor masovo propagovať predovšetkým medzi nižšími a strednými vrstvami obyvateľstva vlastných štátov. Už dlhšie obdobie sa totiž v jednotlivých štátoch sveta, vrátane Spojených štátov amerických (ďalej len „USA“), bez ohľadu na ničivosť tzv. pandémie COVID-19, oživuje nacionálna, konfesionálna, rasová, sexuálna a iná interkomunitná neznášanlivosť a nevraživosť, ktorá sa prejavuje aj v podobe politicky zakrývaného tzv. svetového pohonu na kresťanov. Apatia kresťanských cirkví a jej predstaviteľov vo vzťahu k introdukovaným ideovým produktom postupne kótovaným v morálnom priestore EÚ je výrazne kontraproduktívna.[14] Je nevyhnutnú považovať ju preto za prejav

[14] MURDZA, K. 2009. Eurosocializácia. S. 202 – 209.

vnútornej ideovej slabosti súčasných kresťanských cirkví? Určite je možné ale tento postoj považovať za vážny problém nebezpečný pre celú európsku civilizáciu, vrátane zachovania jej holej existencie. Aj ako dôsledok rozmachu celosvetového kresťansko-náboženského nihilizmu sa teda opäť v čoraz početnejších komunitách prebúdza rasizmus a mimoriadne nebezpečný retrorasizmus, ktorého podstatou sa nesporne stal agresívny antichristianizmus. *Retrorasizmom* rozumieme „spätný rasizmus". T. j. nihilizovanie existencie, práv a hodnôt tzv. bielej rasy príslušníkmi iných rás, ktoré boli historicky tzv. bielemu rasizmu v minulosti podrobené.

Prejavuje sa tiež v geopolitickom priestore EÚ, ktorá inak zrod a prežívanie týchto extrémov v jej organizme priamo vylučuje už v autentických dokumentoch kreujúcich jej vznik. V tejto súvislosti je nevyhnutné priznať, že latentné napätie medzi určitými vrstvami obyvateľstva možno na základe pozorovania reality a analýzy medializovaných informácií identifikovať dlhodobejšie aj na jazykovo zmiešaných územiach SR. V niektorých lokalitách na jazykovo zmiešaných južných regiónoch SR plazivo narastajú obavy príslušníkov majoritného slovenského národa z lokálnej inojazyčnej majority, z jej zvyšujúcej sa intolerancie, ktorú tamojší Slováci vnímajú ako element reťazenia množiny postupností, smerujúcich v konečnom dôsledku k pripojeniu južného slovenského územia k susednému Maďarsku. Južné Slovensko pritom oplýva obrovským prírodným bohatstvom zhmotneným do „nevyčerpateľných" zásob pitnej, termálnej a minerálnej vody, ktorá sa už dnes stala v celosvetovom meradle strategickou surovinou. Tzv. kosovský model (ne)riešenia interetnických a interkonfesijných vzťahov, existenčne podmieňovaný strategickými ekonomickými a od nich odvodenými mocenskými záujmami USA vo svete, vo vedomí značnej časti tamojšieho slovenského obyvateľstva práve preto neustále žije. Garanciu územnej celistvosti medzinárodnoprávnymi normami a inštitúciami regionálnej i globálnej proveniencie a od na ich základe delimitovanú ***geopolitickú stabilitu*** niektorých štátnych útvarov je preto tiež možné považovať za fikciu.[15] Vážne ohrozovaná potenciálnymi brutálnymi etnickými, náboženskými, sociálnymi, kultúrnymi a jazykovými spormi, vyúsťujúcimi do teroristických aktov, je tak nielen USA, ale aj EÚ, aj SR. Najväčšou hrozbou pre mier v Európe i v ostatnom svete, ktorý je vlastne jedným zo základných kameňov a hodnotou kresťanskej vierouky, sa stávajú ***iracionálne vnútorné konflikty v multietnických, multirasových, viacjazyčných a multireligióznych krajinách***, avšak, aj rusofóbia, najmä medzinárodnými zbrojárskymi monopolmi pragmaticky živená vo

[15] Porovnaj s aktuálnou situáciou napr. v Afganistane, Líbyi, Jemene, Somálsku, Sýrii, Ukrajine. V týchto súvislostiach aj medzinárodnoprávne postavenie Kurdov, asi šesťdesiatmiliónového národa bez vlastnej štátnosti, upieranej mu medzinárodne v zmysle právnej kultúry platného tzv. svetového (ne)poriadku. Pozri ZAHER, Z. J. – KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J. 2013. Realization of right to education in Afganistan 2001 – 2011. S. 30 – 58; KRÁLIK, J. 2019. Líbijská otázka – aktuálny problém Európskej únie. S. 608-619.

vedomí časti obyvateľstva EÚ. Nežiaducej akcelerácii týchto fenoménov napomáha tiež neprimeraná reakcia cirkví na tieto defekty, a to ako „rany na tele spoločnosti“ politicky otvorené, tak aj účelovo pred verejnosťou skrývané. Nielen na strane politicky účelovo zavádzaných a stavom súčasnej spoločnosti a životného prostredia frustrovaných más obyvateľstva dochádza k revidovaniu ich tzv. svetonázorovej orientácie. Ku kontraproduktívnej transformácii historicky sformovanej ideovej podstaty EÚ, základne myslenia a každodenne prejavovaných postojov západoeurópskej verejnosti k aktuálnym problémom, ale osobitne deštruktívne prispievajú najmä nezodpovedné verejné proklamácie predstaviteľov niektorých štátov, vrátane tzv. veľmocí. Tzv. celebrít, inak viac-menej z externého prostredia politicky „riadených“ osôb reagujúcich na tieto konfrontačne koncipované aktivity Európe cudzorodo vyznievajúcich prejavov „zľahčujúco“, dokonca „pacifisticky“ zavádzajúco. Takýto okruh akcelerátorov explózie agresivity sa externe prejavuje nielen na a vo verejnosti (napr. deštrukcia okolia počas športových zápolení), ale dokonca i v súkromí (narušovanie rodinných a príbuzenských vzťahov v zmiešanej rasovej, viackonfesijnej, viacetnickej či viacjazyčnej komunite). Negatívne a kontraproduktívne na eliminovanie dynamiky takýchto spoločensky nezdravých tendencií potenciálne pôsobí aj neefektívne koncipovaná legislatíva, ktorej základom sú členským štátom EÚ naoktrojované pseudohumánne právne akty z dielne byrokratického aparátu EÚ.[16] Zákazy, postihy, tresty či iné formy sankcií ukladané páchateľom a potenciálnym narušiteľom žiadaného *status quo* na báze jednostranného videnia a hodnotenia reality plodia totiž tzv. obetných baránkov politickej proveniencie a súčasne zvyšujú mieru polarizácie spoločnosti. Do takéhoto okruhu potenciálnych determinantov explózie sociálnej revolty možno zaradiť aj vývinovú tendenciu previazanú na súčasnú trestnoprávnu reguláciu platnú na území SR. V záujme prevencie spoločenského rozvratu by preto bolo potrebné radikálne a neodkladne zvýšiť mieru akceptovania kresťanských cirkví v európskej asociácii štátnych útvarov integrovaných v EÚ jej vlastnými orgánmi, a osobitne v slovenskej spoločnosti mocenskými orgánmi SR. Teda, akútnou sa stáva úloha reálne prizvať kresťanské cirkvi k riadeniu EÚ, každého jej členského štátu, čiže zvýšiť súčasne mieru podielu cirkví na spravovaní štátu. A to najmä prostredníctvom spravovania jeho rezortov školstva, kultúry, zahraničných vecí a životného prostredia. Historická skúsenosť získaná predchádzajúcimi generáciami ľudskej populácie by mala byť totiž stále živým a neustále revitalizovaným poučením, najmä pre nové generácie slovenského národa. V týchto súvislostiach máme na mysli o. i. historické poučenia vhodné pre život EÚ akumulované v portfóliu zachovaných

[16] FUNTA, R. 2010. *Medzinárodné právo*.; FUNTA, R. – NEBESKÝ, Š. – JURIŠ, F. 2012. *Európske právo*.

dejinných faktov.[17] Vrátane informácií o úlohe rímskokatolíckej cirkvi realizovanej prostredníctvom vyrovnávania sa so skutočnosťami vyplývajúcimi napr. z krížových výprav, husitizmu, jakobinizmu, kolonializmu, ruskej októbrovej socialistickej revolúcie, fašizmu, nacizmu, imperializmu, komunizmu, juhoslovanskej bratovražednej občianskej vojny, islamizmu (tzv. Islamského štátu). Tieto, ale i mnohé iné dejinné udalosti by mali napomáhať prohumánnej transformácii kolektívneho myslenia a konania ľudstva, revitalizácii jeho vedomia a svedomia.[18] A európske kresťanské cirkvi by mali byť nosnou kostrou, oporou realizácie týchto snáh. Pretože frustrácia značnej časti svetovej človečenskej populácie, zaznamenávaná už na všetkých kontinentoch v dlhšom časovom horizonte, avšak v ostatných rokoch 21. storočia najmä na území EÚ, vyúsťuje do prevratných a akoby neočakávaných udalostí, ktoré si vyžadujú nekonformné riešenia. Zapojenie cirkví do týchto spoločensky osožných procesov, osobitne kresťansky orientovaných korporácií, by malo byť súčasťou jadra aktuálnej cirkevnej politiky EÚ. V tejto súvislosti očakávame zvýšenie politickej aktivity kresťanských cirkví pôsobiacich na území EÚ paralelne s vytváraním kontroverznej spoločenskej klímy potenciálne ohrozujúcej ich budúce legálne a legitímne fungovanie a v konečnom dôsledku aj ich existenciu. Metamorfózu politického smerovania hierarchie rímskokatolíckej cirkvi možno zároveň predpokladať predovšetkým po nástupe nového pápeža na čelo tejto svetovej cirkvi, teda namiesto pápeža Františka. Transformovanie súčasnej orientácie politiky EÚ zrejme v budúcnosti determinuje nami predpokladané opustenie politiky presadzovania liberalistických koncepcií spoločenského vývoja po prevzatí politickej moci konzervatívnymi silami. Posilňujúcimi svoje politické pozície vo Francúzsku, v Taliansku, v Maďarsku, osobitne v Poľsku a zrejme i v Nemecku, čo sa nemôže neprejaviť na perspektíve uskutočňovanej komplexnej politiky EÚ *pro futuro*. Je pravdepodobné, že v dôsledku takéhoto vývoja bude postupne dochádzať ku konvergencii štátnej politiky s cirkevnou katolíckou politikou ako odpovede na už prebiehajúci proces plazivej islamizácie EÚ. Islamizácia verejného života EÚ ako reálna vývinová tendencia EÚ totiž môže predstavovať protipól predchádzajúcej prognózovanej vývinovej tendencie zbližovania, resp. zrastania orientácie budúcej štátnej politiky krajín integrovaných do EÚ s politikou kresťansko-cirkevných korporácií.

[17] Pozri napr. KLOKNER, T. 2016. *Numa Pompilius – Zakladateľ náboženského života Rimanov.*
[18] Pozri KRÁLIKOVÁ, K. 2012. *Aplikácia systému schengenského acquis v oblasti starostlivosti štátnej správy o o imigrantov v podmienkach SR.*

III.

„Bremeno zákona Pán Boh nepoložil na tých, čo slúžili spravodlivosti, ale hriechu. Spravodlivý zákon dal nespravodlivým ľuďom, aby odhalil ich hriechy, nie odstránil. Veď hriechy neodstraňuje nič, iba milosť viery činná skrze lásku.“

Svätý Augustín

V záujme orientačného zistenia stavu vnímania postavenia a úloh kresťanských cirkví slovenskou spoločnosťou sme uskutočnili riadené anonymné prieskumné rozhovory s aktivistami orgánov miestnej samosprávy, s osobami úzko spolupracujúcimi s cirkvami a zároveň s kňazmi a radovými členmi niektorých kresťanských cirkví pôsobiacich na Slovensku. Z rozhovorov vyplynuli o. i. aj požiadavky na uskutočnenie razantných zmien postojov kresťanských cirkví k dianiu v súčasnej európskej spoločnosti, ktoré kontroverzne ovplyvňuje spoločenské vzťahy aj na Slovensku.

Odporúčané zmeny postojov kresťanských cirkví

ZMENY VO VZŤAHU K OBČANOM V DOMOVSKOM ŠTÁTE	- pomoc pri hľadaní zmyslu života - pomoc pri odstraňovaní vnútornej nespokojnosti človeka so životom - vystupovať ako duchovná záštita hodnôt a distribútor duchovnej sily - pôsobiť ako autoritatívna opora a vzor duchovnej orientácie obyvateľstva - trvať na otvorenosti cirkevných inštitúcií (nezatvárať chrámy pred verejnosťou v čase spoločenskej krízy) - viesť občianstvo k spolupatričnosti (tolerancia, láska k blížnemu, ochrana práv občana) - zvýšiť aktivitu v záujme spájania rozličných komunít - stmeľovať obyvateľstvo bez ohľadu na jeho ideovú orientáciu - akcelerovať prezentáciu kresťanských ideí na verejnosti prostredníctvom médií
ZMENY VO VZŤAHU K ŠTÁTNEJ MOCI	- obnoviť dôveru obyvateľstva k historicky overeným hodnotám spoločnosti - posilniť postavenie a autoritu kresťanstva v spoločnosti - zvýšiť odolnosť kresťanských cirkví voči antihumánnym ideológiám - otvorene sa postaviť na stranu rozumu a spravodlivosti - nepodliehať účelovým zmenám politiky - nepodliehať tlaku politikov - viesť štát a spoločnosť k morálnosti života a konania
ZMENY VO VZŤAHU KU KORPORÁCIÁM	- odsúdiť vykorisťovanie závislej práce - nepodliehať tlaku kapitálu - odporovať korumpovaniu spoločnosti zo strany kapitálu - upozorňovať na škodlivosť modlárstva o výlučnosti prospešnosti zisku v živote človeka - nelobovať za konkrétnu korporáciu a jej produkty (napr. vakcinovanie)
ZMENY VO VZŤAHU K MIGRÁCII	- zásadné rozlišovanie medzi legálnou a ilegálnou migráciou - razantná pomoc ako materiálna, tak aj duchovná v krajinách pôvodu ilegálnych i legálnych migrantov - rozvinúť katechétu medzi imigrantmi

V systéme postavenia a úloh kresťanských cirkví v prostredí štátu budovaného na zásadách liberalizmu, ktorého základy vznikali v SR v období pred návštevou pápeža Františka v SR (september 2021) i po jeho návrate do Vatikánu, možno identifikovať potrebu nevyhnutnosti zmeny postojov kresťanských cirkví k dianiu v súčasnej spoločnosti. Zaznamenať totiž možno akcelerovanie sklamania až rozčarovania časti veriacich z domnelej pasivity kresťanských cirkví vo vzťahu

- k riešeniu nelegálnej imigrácie existenčne zasahujúcej európsku civilizáciu,
- k očakávanej islamskej rozpínavosti v Európe,
- k liberálnemu štátu a jeho orgánom, transformujúceho historicky ustálené spoločenské hodnoty,
- k rozsahu a obsahu participácie kresťanských cirkví na ovplyvňovaní a spravovaní „duchovnej stránky" slovenskej spoločnosti,
- k spôsobu (ne)riešenia nacionalistickej a šovinistickej politiky presadzujúcej sa latentne v priestore Karpatskej kotliny orgánmi EÚ.

Potreba identifikovať a klasifikovať riziká spoločenského napätia, vrátane determinantov erózie slovenskej štátnej pospolitosti aj štruktúry EÚ, na koordinácii riešení ktorých by mali participovať omnoho výraznejšie práve slovenské i celoeurópske partikulárne kresťanské cirkvi, je súčasťou procesu hľadania pravdy a spravodlivosti. Totiž zmeny v súčasnej európskej aj celosvetovej spoločnosti pôsobia významne na život kresťanov v SR. Žiaľ, ako prezentuje tabuľka výraznejšie negatívnym smerom.

Klasifikácia súčasných rizík, následkov a riešení spoločenského napätia (zdroj: vlastné spracovanie)

RIZIKÁ – ZDROJE SPOLOČENSKÉHO NAPÄTIA	- bieda - odcudzenie človeka človeku, spoločnosti a životu - znižujúca sa gramotnosť väčšiny obyvateľstva - „hra s právom" (všeobecná nespravodlivosť a nízka vymožiteľnosť práva) - vnucovaná inokultúrnosť (neprijateľná pre značnú časť spoločnosti) - zvyšovanie početnosti stresovaných (frustrovaných) jedincov v spoločnosti a ich následné nepredvídateľné deštruktívne (i sebadeštruktívne) reakcie - narastajúca frustrácia sociálnych skupín v spoločnosti - rozpor medzi proklamovanou (virtuálnou) realitou a žitou (vitálnou) realitou - nelegálna nekontrolovaná imigrácia a jej dôsledky - dominancia „korporatívnej kultúry" (masové primitívne odreagovávanie sa od reality formou agresívnej „zničujúcej zábavy") - rozklad rodinných vzťahov a citových väzieb - deformovanie až rozklad ideovej platformy európskej civilizácie - totálna sekularizácia západoeurópskych národov - oktrojovanie islamu

NÁSLEDKY SPOLOČENSKÉHO NAPÄTIA	- všeobecná nespokojnosť más (s riadením a ovládnutím spoločnosti úzkymi privilegovanými vrstvami, oligarchami) - zvyšujúca sa apatia čoraz širších vrstiev obyvateľstva a ignorovanie imaginárneho rozhodovania o riešení verejných záležitostí (voľby, referendum) - zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva (tzv. civilizačné choroby, narkománia, psychické poruchy, samovražednosť) - rozpad historicky sformovaných sociálnych štruktúr (rodina, spolková činnosť, susedské vzťahy, medziľudské vzťahy, stredná trieda) - explózia kriminality - vznik revolučnej situácie - nárast tzv. extrémistických neformálnych „záchranárskych“ hnutí a občianskych zoskupení (fašizmus, komunizmus, liberalizmus, anarchizmus) - terorizmus - občianska vojna - svetový vojnový konflikt - zánik kresťanských cirkví na území Európy resp. EÚ - vznik a rozmach sektárstva
MOŽNOSTI RIEŠENIA, RESP. VENTILOVANIA SPOLOČENSKÉHO NAPÄTIA	- zmena prístupu k občanom zo strany štátnej moci (legislatíva, vymožiteľnosť práva a spravodlivosti) - posilnenie akcieschopnosti polície a bezpečnostných zložiek štátu - odstránenie sociálneho napätia - verejné exemplárne potrestanie osôb zodpovedných za všeobecný úpadok spoločnosti - konfiškácia majetku osobám, ktoré sa obohatili na úkor spoločnosti trestnou alebo inou protispoločenskou činnosťou, a ich rodinám - sociálna revolúcia - občianska vojna - regionálny alebo svetový vojnový konflikt

Záver

Možno súhlasiť s názorom, že ***nacionálne jednoliaty členský štát EÚ bez kresťansky orientovanej ideovej základne nie je v stredoeurópskom geopolitickom priestore jediným a trvalým východiskom z prebiehajúcej krízy spoločnosti.*** Znamená to súčasne, že najmä multietnicky a liberálno-demokraticky koncipovaný štátny útvar môže úspešne vznikať a fungovať v prostredí EÚ bez toho, aby bola existencia jednotlivých etník vytvárajúcich takúto štátnu pospolitosť ohrozovaná. Liberálno-demokratické prvky uplatňované v politike stredoeurópskych štátov nemusia teda vykazovať vysokú mieru konfrontácie voči prvkom reprezentovaným nacionálne monolitickým štátom s konzervatívnou a kresťanskou orientáciou. Obrat v myslení slovenských Európanov a návrat k pôvodným civilizačným hodnotám Európy by však zrejme umožnil ukončiť krízové správanie sa EÚ a predchádzať kontroverziám a rozporom v jej politike.[19] Revitalizácia vývinovej tendencie potreby vyššieho

[19] MURDZA, K. 2019. *Sociálna erózia Európskej únie a jej bezpečnostné súvislosti*. S. 269 – 279.

zapojenia kresťanských cirkví do správy európskej spoločnosti v záujme obnovenia dôvery obyvateľstva k racionálnejšej orientácii politiky EÚ sa stáva nevyhnutnosťou. Motiváciou vedúcou k takto sformovanému postoju vedie zrejme vznik a pretrvávanie pocitu ohrozenia, ktorý v čoraz širších vrstvách obyvateľstva, najmä stredovýchodnej Európy, vyvoláva v podstate krachujúca (pseudo)liberalistická politika realizovaná orgánmi EÚ. V tejto súvislosti je vhodné zamyslieť sa nad výrokom Jonathana Swifta: *„Máme dosť náboženstva na to, aby sme sa nenávideli, ale nie dosť, aby sme sa navzájom milovali.“* Preto musia kresťanské cirkvi opäť obnoviť dôveru ľudstva v kresťanstvo a najmä v samých seba. Na záver súdime, že stanovená hypotéza v znení *zmeny v súčasnej európskej spoločnosti pôsobia významne na život kresťanov v SR a EÚ* sa využitím spracovania myšlienkových operácií metódou vedeckej analýzy potvrdila. Skúmanie predmetnej problematiky je však otvoreným, živým problémom, ktorý je potrebné ďalej hlbšie vedecky skúmať, získavať ďalšie informácie, resp. fakty o existujúcich a vznikajúcich skutočnostiach, ktoré vyústi do ďalšieho interpretovania odporúčaní predchádzajúcich vznikajúcim krízam odrážajúcim sa v životoch európskeho obyvateľstva v ich prirodzenom domovskom priestore EÚ, nevynímajúc občanov SR. Predpokladáme, že cieľ stanovený v úvode práce bol spracovaním zvolenej problematiky dosiahnutý.

Bibliografia

BIANCHI, G. 2005. *It si Possible to Measure Quality of Life*. Životné prostredie, Vol. 39, No. 6, p. 285-289, 2005 online: https://publikacie.uke.sav.sk/sites/default/files/2005_6_285_289_bianchi.pdf (08.11.2021)

BÍLÝ, J. – SABAYOVÁ, M. a kol. 2020. *Demokracie a postdemokracie v Evropské unii – aktuální náměty a možná východiska.* 1.vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2020. 114 s. ISBN 978-80-7556-066-7.

FUNTA, R. 2010. *Medzinárodné právo*. Brno: Tribun EU, 2010. 207 s. ISBN 978-80-739-9044-2.

FUNTA, R. – NEBESKÝ, Š. – JURIŠ, F. 2012. *Európske právo.* Brno: Tribun EU, 2012. 472 s. ISBN 978-80-263-0227-8.

GEJDOŠ, M. 2013. *Učiteľ a európske hodnoty*. Ružomberok: Verbum. 2013. 119 s. ISBN 978-80-561-948-7.

KLOKNER, T. 2016. *Numa Pompilius – Zakldateľ náboženského života Rimanov.* Online: https://historickarevue.sme.sk/c/22528412/numa-pompilius.html (08.11.2021)

KOMORA, V. 2016. *Konfesijné vzťahy na Slovensku – Dejiny a súčasnosť (Vybrané kapitoly).* 1.vyd. Bratislava: VEDA, 2016. 126 s. ISBN 978-80-224-1558-3.

KOMORA, V. 2019. *Úlohy Matice slovenskej v oblastiach slovenskej identity a štátneho jazyka SR. Na príklade vybraných vedeckých odborov MS.* In: Slováci na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky – národná identita a spoločný jazyk Slovákov. Banská Bystrica: Matica slovenská, 2019. S. 128 – 146. ISBN 978-80-8128-264-5.

KRÁLIK, J. 2019. *Líbijská otázka – aktuálny problém Európskej únie.* In: Adrianna Baleha a kol. (eds.) Medzinárodné vzťahy 2019: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Bratislava: Publishing Ekonóm, 2019. S. 608 – 619. ISBN 978-80-225-4686-7.

KRÁLIK, J. 2019. *Transformácia vedomia a svedomia na jazykovo zmiešaných územiach Slovenska.* In: Viliam Komora (ed.) Slováci na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky – národná identita a jazyková integrita Slovákov. 1. vyd. Martin: Matica slovenská. S. 67 – 86. ISBN 978-80-8128-264-5.

KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J.: 2020. Perspective of the European Union and its Security in the Context of Illegal Immigration. In: Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles. Č. 2 (2020). S. 99 – 119. ISSN 2235-2007.

KRÁLIKOVÁ, K. 2012. *Aplikácia systému schengenského acquis v oblasti starostlivosti štátnej správy o imigrantov v podmienkach SR.* 1. vyd. Žilina: Georg, 2012. 152 s. ISBN 978-80-89401-91-8.

KRÁLIKOVÁ, K. 2013. *Spolupráca štátnej správy a územnej samosprávy pri realizácii migračnej politiky v Slovenskej republike*. In: Disputationes scientificae Universitatis catholicae in Ružomberok. Roč. 13, č. 2, (2013). S. 39 – 47. ISSN 1335-9185.

KRÁLIKOVÁ, K. 2013. *Využitie aktivít cirkevných inštitúcií pri plnení úloh migračnej politiky Slovenskej republiky.* In: Disputationes scientificae Universitatis catholicae in Ružomberok. Roč. 13, č. 3. (2013). S. 15 – 26. ISSN 1335-9185.

KRÁLIKOVÁ, K. 2019. *K spoločenskému poslaniu cirkví na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky.* In: Viliam Komora (ed.) Slováci na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky – národná identita a jazyková integrita Slovákov. 1. vyd. Martin: Matica slovenská. S. 117 – 127. ISBN 978-80-8128-264-5.

KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J. – SABAYOVÁ, M. 2017. *Cirkev a vierovyznanie v očiach slovenskej verejnosti v globalizujúcej sa spoločnosti*. In: Štát a právo: vedecko-teoretický časopis pre otázky vedy o štáte a práve v Slovenskej republikeISSN 1339-7753. Roč. 4, č. 2 (2017). S. 113 – 131. ISSN 1339-7753.

KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J. 2021. *Atmosphere in worplace mirror of society*. In: Sociálno-ekonomická revue: vedecký časopis Fakulty sociálno-ekonomických vzťahov. Trenčín: Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne. Roč. 21, č. 1 (2021). S. 27 – 37. ISSN 2585-9358. https://doi.org/10.52665/ser20210103

MURDZA, K. 2007. *Sociologická reflexia násilia*. In: Násilí z pohledu společenských věd: Sborník příspěvkú z medzinárodní konference. Praha: Policejní akademie ČR, 2007. S. 103 – 110. ISBN 978-80-7251-253-9.

MURDZA, K. 2009. *Eurosocializácia.* In: Slovensko v Európskej únii: Zborník. Bratislava: Akadémia PZ, 2009. S. 200 – 209. ISBN 978-80-8054-477-5.

MURDZA, K. 2014. *Násilná radikalizácia – vstupná brána terorizmu.* In: Spoločnosť proti terorizmu: Zborník. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. S. 28 – 52. ISBN 978-80-7380-546-3.

MURDZA, K. 2019. *Sociálna erózia Európskej únie a jej bezpečnostné súvislosti: Zborník z vedeckej konferencie.* 1.vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2019. S. 269 – 279. ISBN 978-80-8054-827-8.

ŠIŠÁK, I. – KRÁLIKOVÁ, K. 2008. *Migrace cizinců a její vliv na ekonomiku České republiky.* In: Policajná teória a prax. Roč. 16, č. 4 (2008). S. 26 – 57. ISSN 1335-1370.

ZAHER, Z. J. – KRÁLIKOVÁ, K. – KRÁLIK, J. 2013. *Realization of right to education in Afganistan 2001 – 2011*. In: Tomáš Jablonský – Dušan Kováč Petrovský (eds.) Theory of the religious and art education in contemporary research: studies of the doctoral students from the Faculty of Education at the Catholic University in Ružomberok. Milano: EDUCatt, 2013. S. 30 – 58. ISBN 978-88-6780-059-9.

DOI: https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.79-87

Liberalization of International Trade and the Role of the World Trade Organization in this Process

Liberalisierung des internationalen Handels und die Rolle der Welthandelsorganisation in diesem Prozess

Liberalizácia medzinárodného obchodu a úloha Svetovej obchodnej organizácie v tomto procese

Miroslava Špániková

Abstract

Liberalization is perceived as an effective tool for maintaining or improving the position of regions and states in global competition. In this article we deal with the meaning of liberalization of economic relations, defines its understanding and tools during the existence of the GATT agreement and since the WTO (1995), define the structure and activities of the WTO with regard to its mission in liberalizing world trade and trade dispute settlement.

Keywords: International trade. Liberalization. World Trade Organization.

Úvod

Ekonómovia definujú pod pojmom liberalizáciou ekonomických vzťahov schopnosť štátov a regionálnych integračných zoskupení prostredníctvom odstraňovania prekážok pre pohyb tovarov, služieb, kapitálu, práv duševného vlastníctva a pracovnej sily s cieľom vytvárať také prostredie, ktoré umožní firmám a obyvateľom uspieť v medzinárodnom prostredí. Ako je možné odvodiť z názvu príspevku, okrem vyššie uvedených úrovní liberalizácie je potrebné pre úplnosť vysvetlenia konceptu venovať pozornosť aj liberalizácii na globálnej úrovni. Svetová obchodná organizácia (WTO) je totiž viac ako 70 rokov rozvíjanou myšlienkou (či produktom) a zároveň efektívnym prostriedkom multilaterálnej (globálnej) liberalizácie.

1 Liberalizácia ekonomických vzťahov

Liberalizácia je vnímaná ako účinný nástroj umožňujúci udržanie či zlepšenie pozície regiónov a štátov v globálnej konkurencii. Ako cesta k tejto flexibilite sa javí čo najväčšia liberalizácia ekonomických vzťahov, ktorá umožní naplno využívať efekty ponúkané globalizáciou pri rozvoji ekonomických aktivít. Liberalizácia prináša schopnosť ekonomiky adaptovať sa na nové, rýchle sa meniace podmienky svetovej ekonomiky a výrazne tak prispieva k udržaniu konkurenčnej schopnosti ekonomík v rámci zostrenej globálnej konkurencie.

Liberalizácia ekonomických vzťahov definovaná ako odstraňovanie prekážok pre pohyb tovarov, služieb, kapitálu, práv duševného vlastníctva a pracovnej sily, prebieha na troch základných úrovniach:[1]

A) na globálnej, kde ponúka formy multilaterálnej liberalizácie,

B) na regionálnej, ktorá predstavuje prijímanie čiastočných postupov v rámci homogénnejšieho regiónu, či medzi významnými obchodnými partnermi, ktorých záujem na vzájomnej liberalizácii je silnejší než v rámci multilaterálnych vyjednávaní, teda na úrovni regionálnych integrácií,

C) na národnej, ktorej základom sú transformačné a reformné kroky (v európskych podmienkach napríklad reforma trhu práce a systému sociálneho zabezpečenia), zvyšujúca sa flexibilita ekonomiky a jej čiastkových segmentov. Tie sú vnímané predovšetkým ako podmienka pre vytváranie liberálneho a inovatívneho prostredia, ktoré podnikateľom – občanom umožnia lepšie využitie ich komparatívnych výhod v globálnej konkurencii.

Liberalizmus alebo sloboda obchodu je stav, ktorého hlavnou črtou je nezasahovanie štátu do hospodárstva ani zahraničnoobchodných vzťahov. Ekonomická činnosť by mala byť teda vedená v podmienkach hospodárskej slobody. V praxi sa prejavuje odstraňovaním prekážok pre voľný pohyb tovaru a služieb. Kolískou voľného obchodu bola Veľká Británia, ktorá mala na to predpoklady najmä v oblasti obchodu a priemyselnej výroby.[2]

1.1 Štruktúra dohody GATT

Dohoda GATT sa skladá z rámcovej dohody, ktorá obsahuje štyri časti a upravuje zásady obchodnej politiky, ktoré majú zmluvné strany rešpektovať vo vzájomnom obchodnom styku a zbierky listín colných koncesií, ktoré boli výsledkom dvojstranných rokovaní a automaticky sa vzťahovali a vzťahujú aj na členské krajiny, ktoré pristúpili neskôr. Prvá časť GATT 1947 ustanovuje používanie doložky najvyšších výhod, z tejto doložky sa poskytujú

[1] CIHELKOVÁ, E. et al. *Nový religionismus : teorie a případová studie (Evropská unie).* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 80 – 81.
[2] LIPKOVÁ, L. a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava : Sprint dva, 2011, s. 212.

výnimky. Jednorazové výnimky sú definované v tejto časti a vzťahujú sa na obchodný styk bývalých metropol a ich kolónií. Klasické výnimky z doložky sú definované v tretej časti. Okrem toho sa prvá časť zaoberá colnými koncesiami. Zmluvné strany sú povinné používať colné sadzby nie menej výhodné, ako sú tie, ku ktorým sa zaviazali počas rokovaní a ktoré sú uvedené v zbierke listín colných koncesií. Druhá časť upravuje obchodnú politiku presadzovanú v rámci GATT 1947. Ustanovenia tejto časti sú záväzné len podmienečne, ak neodporujú domácej legislatíve zmluvnej strany. Doložka národného zaobchádzania zaväzuje zmluvné strany zaobchádzať s tovarmi pochádzajúcimi z ktorejkoľvek inej zmluvnej krajiny nie menej priaznivo ako s tovarmi domácimi. Druhá časť ďalej upravuje špeciálne zaobchádzanie v oblasti kinematografickej produkcie, slobodu tranzitu, antidumpingové a vyrovnávacie clá, určovanie colnej hodnoty, poplatky a formality pri exporte a importe, elimináciu kvantitatívnych reštrikcií, problémy platobných bilancií, subvencie a štátne podniky zahraničného obchodu. Dôležitým ustanovením je i článok definujúci podmienky, za ktorých je možné meniť či nedodržiavať dohodnuté koncesie, tzv. úniková doložka. V tretej časti je upravená teritoriálna pôsobnosť dohody, pohraničný styk, colné únie a zóny voľného obchodu. Zmluvné strany tu vyjadrujú podporu regionálnej ekonomickej integrácii, čím sa vlastne vo všeobecnosti suspenduje doložka najvyšších výhod pre tieto prípady. Štvrtá časť je nazvaná „Obchod a rozvoj“ a zmluvné strany v nej uznávajú osobitné postavenie rozvojových krajín vo svetovom hospodárstve a medzinárodnom obchode. Umožňuje sa tým rozvojovým krajinám rozvíjať svoj zahraničný obchod na nereciprocnom základe. V praxi sa realizujú myšlienky tejto časti zavedením Všeobecného systému preferencií.[3]

Hlavným cieľom pri zakladaní GATT bolo znížiť colné zaťaženie tovarov v medzinárodnom obchode. Tento cieľ sa dosahoval prostredníctvom rokovaní v rámci tzv. obchodných kôl. Počas existencie GATT v zmysle medzinárodnej organizácie sa uskutočnilo osem kôl obchodných rokovaní. Prvých päť kôl bolo venovaných znižovaniu colného zaťaženia, počas šiesteho kola sa agenda rozšírila o antidumpingové opatrenia a počas siedmeho i o netarifné prekážky obchodu. Ôsme kolo, tzv. Uruguajské, riešilo široký záber oblastí medzinárodného obchodu a bolo základom pre vznik WTO. Na stretnutí ministrov v Marrákeši 15. apríla 1994 bol podpísaný Záverečný akt Uruguajského kola GATT a zároveň aj Dohoda o založení WTO, čím sa začala kvalitatívne nová etapa liberalizácie medzinárodného obchodu.

[3] LIPKOVÁ, L. a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava : Sprint dva, 2011, s. 212 – 216.

1.2 Dohoda GATS

Všeobecná dohoda o obchode so službami je jedným z najvýznamnejších výsledkov Uruguajského kola rokovaní GATT (1994). V prvom kroku GATS nepredstavovala liberalizáciu obchodu so službami, ale snahu o zachovanie status quo. Zmluvné strany sa zaviazali nezvyšovať prekážky obchodu so službami nad úroveň vtedajšieho stavu, ktorý sa premietol do listín špecifických záväzkov.

GATS je založená na podobných princípoch ako dohoda GATT, ide teda o doložku najvyšších výhod, doložku národného zaobchádzania, transparentnosť, nestrannosť národných predpisov, progresívnu liberalizáciu prostredníctvom ďalších rokovaní a odstránenie prekážok prístupu na trh. Na rozdiel od GATT je však členská krajina povinná umožniť prístup na trh a poskytnúť národné zaobchádzanie len pre tie sektory služieb a tie spôsoby poskytovania služieb, pre ktoré sa k tomu výslovne zaviazala v listine špecifických záväzkov. Listina špecifických záväzkov má svoju horizontálnu časť, ktorá upravuje podmienky poskytovania služieb alebo prístupu na trh všeobecne pre všetky sektory služieb a špecifickú časť, v ktorej sú definované konkrétne záväzky člena, ktoré prijal pre jednotlivé sektory služieb a jednotlivé spôsoby poskytovania služieb.[4]

2 Liberalizácia svetového obchodu od roku 1995

Rokovania o liberalizácii obchodu postupovali len veľmi pomaly. Jedným z dôvodov boli vonkajšie tlaky na globálnu ekonomiku spôsobené ukončením systému stability výmenného kurzu a dvoma ropnými šokmi. Ďalší dôvod bol politický – rastúca nespokojnosť rozvojových krajín súvisiaca s vylúčením poľnohospodárstva a textilu z liberalizácie, ktorá podstatne obmedzila potenciálne prínosy liberalizácie pre tieto krajiny. Ďalší dôvod bola rastúca ekonomická otvorenosť a medzinárodná aktivita Japonska. To malo za následok čiastočný odklon od liberálnej obchodnej politiky USA. Clá na celom svete nahradili netarifné bariéry a rok 1982 znamenal najnižší bod v liberalizácii globálneho obchodu.[5]

Svetová obchodná organizácia je medzinárodná organizácia zaoberajúca sa pravidlami obchodu medzi členskými krajinami za účelom odstraňovania tarifných a netarifných prekážok v obchode. WTO je jedinou medzinárodnou organizáciou, ktorá sa zaoberá liberalizáciou medzinárodného obchodu na

[4] WORLD TRADE ORGANISATION. *The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines*.
[5] ŘEHÁK, V. US Trade Policy and Sub-Saharan Africa Current Trends and Their Implications for Eastern Africa. In *Dvacáté století – The Twentieth Century.* Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2014. 6, 2, s. 12 – 14.

multilaterálnom základe. Vytvára pravidlá pre medzinárodný obchod a rieši spory medzi jednotlivými členskými štátmi. WTO bola založená 1. januára 1995 so sídlom v Ženeve a má 164 členov, čo pokrýva vyše 90 % svetového obchodu. Vytvorenie Svetovej obchodnej organizácie je výsledkom Uruguajského kola rokovaní Všeobecnej dohody o clách a obchode. Na čele WTO stojí generálny riaditeľ so 4-ročným funkčným obdobím. Preambula dohody o založení WTO obsahuje pôvodné ciele GATT. Dôležitosť sa kladie na zvyšovanie životnej úrovne, zabezpečenie zamestnanosti, rozširovanie objemu výroby a optimálne využitie svetových zdrojov spolu s rozvojom služieb. WTO sa zameriava na trvalo udržateľný rozvoj spolu s optimálnym využitím zdrojov a ochranou životného prostredia. Podstatou systému nazývaného multilaterálny obchodný systém sú dohody rokované a podpisované veľkou väčšinou členských krajín a ich ratifikácia v členských parlamentoch. Tieto dohody sa následne stávajú legálne záväznými pravidlami pre medzinárodný obchod. V podstate ide o kontrakty zaväzujúce členské krajiny dodržiavať pravidlá obchodovania a taktiež zaväzujú vlády členských krajín, aby udržiavali ich obchodnú politiku v rámci dohodnutých pravidiel pre úžitok každého člena. Cieľom je podporiť výrobcov tovarov a služieb, vývozcov a dovozcov, riadiť ich obchod, ako aj zlepšiť následne blahobyt národov členských krajín. WTO má za cieľ podporovať hladko prebiehajúci, slobodný a transparentný medzinárodný obchod, ktorý pomáha zlepšiť blahobyt ľudí členských krajín.[6] V rámci nového regionalizmu nie je región geografickou jednotkou. Región je funkčná jednotka spolupráce založená na vzájomných ekonomických výhodách prostredníctvom liberalizácie obchodu. Na dosiahnutie tohto cieľa majú bilaterálne dohody prednosť pred multilaterálnymi dohodami, ktoré majú formu komplexných oblastí voľného obchodu. Zahŕňajú obchod s tovarom, ale aj liberalizáciu ďalších sektorov vrátane služieb, investícií, migrácie pracovných síl, ochrany práv duševného vlastníctva alebo environmentálnych štandardov.[7]

Dohody, na ktorých je postavená existencia a fungovanie WTO, sú právnymi dokumentmi pokrývajúcimi široký rámec aktivít organizácie. Zaoberajú sa nielen obchodom s tovarmi, ale aj obchodom so službami, duševným vlastníctvom, problematikou poľnohospodárstva, textilom a odevmi, bankovníctvom a technickými normami. Napriek tejto rozmanitosti spracúvaných tematických okruhov sú všetky dohody WTO založené na niekoľkých základných princípoch, ktoré vychádzajú z princípov uznávaných už Všeobecnou dohodou o clách a obchode z roku 1947. Podľa WTO by mal byť medzinárodný obchod bez diskriminácie, voľný, predikovateľný, s vyššou úrovňou konkurencie a väčšími výhodami pre rozvojové krajiny.

[6] BROCKOVÁ, K.; PYTEĽOVÁ, K. *Právo v medzinárodných ekonomických vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013, s. 67 – 68.
[7] ŘEHÁK, V. US Trade Policy and Sub-Saharan Africa Current Trends and Their Implications for Eastern Africa. In *Dvacáté století - The Twentieth Century.* Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2014. 6, 2, s. 13 – 16.

Funkcie WTO sú ustanovené v dohode o založení Svetovej obchodnej organizácie v článku III. Medzi 6 širšie vymedzených funkcií WTO patria najmä:

- *uľahčovať realizáciu, správu a pôsobenie dohôd WTO,*
- *poskytnúť fórum pre negociáciu nových dohôd WTO,*
- *poskytnúť fórum pre urovnávanie sporov,*
- *zabezpečiť preskúmavanie obchodných politík členov WTO,*
- *zabezpečiť väčšiu koherenciu v procese vytvárania globálnej ekonomickej politiky prostredníctvom spolupráce s ostatnými medzinárodnými organizáciami, najmä MMF a IBRD a ich pridruženými agentúrami, poskytovať technickú pomoc rozvojovým krajinám.“*[8]

3 Štruktúra orgánov WTO

Základnú inštitucionálnu štruktúru vymedzuje článok IV Dohody o založení WTO. Pre naplnenie už spomínaných funkcií slúžia hlavné orgány – Konferencia ministrov, Generálna rada, Špecializované rady, výbory a pracovné skupiny, kvázi-judiciálne orgány, iné nepolitické orgány a Sekretariát WTO. Veľakrát sa stáva, že viacero zasadnutí jednotlivých orgánov sa koná v tej istý čas, takže krajiny s malým počtom zástupcov pri WTO má problém zúčastniť sa všetkých. Treba povedať, že WTO nemá žiadne voliteľné výkonné orgány, na rozdiel od iných organizácií.

Konferencia ministrov ako najvyšší orgán, sa skladá zo zástupcov všetkých členských štátov. Schádza sa raz za dva roky a robí rozhodnutia súvisiace s multilaterálnymi obchodnými dohodami. Konferencia ministrov je nástupcom predošlých každoročných zasadaní zmluvných strán GATT. Má výhradnú právomoc prijímať rozhodnutia vo všetkých otázkach mnohostranných obchodných dohôd a má oprávnenie rozhodnúť o odpustení niektorých záväzkov a stanoviť podmienky, ktorými sa udelenie výnimiek riadi. Rozhodnutie sa prijíma konsenzom, ak to je nemožné, tak hlasovaním, s tým, že každá členská krajina má jeden hlas. Pri zásadných otázkach sa v prípade hlasovania vyžaduje dvojtretinová väčšina hlasov.[9]

Generálna rada je podriadená a zodpovedá konferencii ministrov. Pozostáva zo zástupcov všetkých členských krajín a schádza sa 5 až 6-krát ročne. Je nástupcom Rady GATT. K právomociam Rady patria operatívne činnosti vymedzené v príslušných dohodách. Pomocné orgány – Rada pre obchodovanie s tovarmi, Rada pre obchodovanie so službami a Rada pre obchodné aspekty práv duševného vlastníctva, sa schádzajú podľa potreby.

[8] BROCKOVÁ, K.; PYTEĽOVÁ, K. *Právo v medzinárodných ekonomických vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013, s. 68 – 69.
[9] GAVAĽOVÁ, V. *Medzinárodné ekonomické organizácie*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010, s. 110 – 112.

Ďalej sa aj tieto pomocné rady členia na rôzne výbory.[10]Sekretariát bol vytvorený už pre GATT a jeho sídlo je v Ženeve. Má organizačné a technické kompetencie. Na jeho čele je generálny riaditeľ vymenovaný na štyri roky Ministerskou konferenciou. Generálny riaditeľ menuje administratívu Sekretariátu. Sekretariát a taktiež generálny riaditeľ nekonajú podľa rozkazov niektorej z vlád, ich výkon práce je medzinárodného charakteru. Rozhodujú konsenzom alebo hlasovaním zástupcov členských krajín.[11]

4 Mechanizmus riešenia obchodných sporov v rámci WTO

Hlavné riešenia sporov v rámci systému WTO pre urovnávanie sporov obsahujú konzultácie a rokovanie, sporové konanie pred panelmi a odvolacím orgánom, arbitráž, dobré služby, zmierovacie konanie a sprostredkovanie. Ako prvé sa spory medzi členmi WTO riešia konzultáciami, ak sa spor nechýli ku koncu, sťažujúca sa strana môže požiadať o konanie pred panelom. Ak sa jedna zo sporových strán odvolá proti zisteniam panelu, spor postúpi na konanie pred odvolacím orgánom. Arbitráž je uvádzaný ako alternatívny spôsob urovnania sporu. V tom prípade ale strany musia stanoviť presné otázky, ktoré majú byť v arbitráži vyriešené.

V systéme riešenia sporov sú politické aj nezávislé súdne inštitúcie. Politickou je Orgán pre urovnávanie sporov a inštitúciami súdneho typu sú panely a stály Odvolací orgán. Orgán pre urovnávanie sporov sa skladá z diplomatov na úrovni veľvyslancov všetkých členov WTO. Má právomoc stanoviť tzv. poroty zložené z odborníkov, ktoré posudzujú konkrétny spor a prijíma alebo odmieta závery poroty alebo odvolacieho konania, má právo pozastaviť koncesie a iné záväzky. Vymenúva členov Odvolacieho orgánu. Svoje rozhodnutia prijíma konsenzom, vo vymedzených prípadoch rozhoduje negatívnym konsenzom, napríklad v rozhodnutí o zriadení poroty, schválení správy poroty, pozastavení koncesií a iných povinností.[12]

Pomocným orgánom sú panely alebo porota. Skladá sa z 3 alebo 5 členov vyberaných po konzultácii s účastníkmi sporu. Pokiaľ sa účastníci nedohodnú, zloženie určí generálny riaditeľ WTO po konzultácii s predsedom Orgánu pre urovnávanie sporov a predsedom príslušného výboru alebo rady. Vyberá sa spomedzi stáleho zoznamu kvalifikovaných a nezávislých 7 odborníkov, ktorý vedie Sekretariát WTO, alebo osoby mimo zoznamu, nepochádzajúce zo štátu, ktorý je stranou sporu. Ich úlohou je objektívne

[10] GAVAĽOVÁ, V. *Medzinárodné ekonomické organizácie*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010, s. 112 – 116.
[11] GAVAĽOVÁ, V. *Medzinárodné ekonomické organizácie*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010, s. 116 – 117.
[12] BROCKOVÁ, K.; PYTEĽOVÁ, K. *Právo v medzinárodných ekonomických vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013, s. 100 – 102.

preskúmať spornú záležitosť a dospieť k záveru, ktorý pomôže Orgánu pre urovnávanie sporov pri vypracúvaní odporúčania alebo rozhodnutia.[13]

Generálny riaditeľ WTO môže sporovým stranám z titulu svojej funkcie (ex officio) ponúknuť dobré služby, zmierovacie konanie alebo sprostredkovanie. Na tomto poste bol do augusta 2020 Roberto Azevedo, po jeho odstúpení prvýkrát v histórii toto miesto v priebehu februára 2021 zaujme žena, bývalá nigérijská ministerka financií Ngozi Okonjo-Iweala. Generálny riaditeľ zvoláva zasadnutie Orgánu pre urovnávanie sporov a menuje členov Panelu. Vymenúva arbitrov pre stanovenie primeranej lehoty na vykonanie odporúčania alebo rozhodnutia, ak sa strany nevedia dohodnúť na lehote a na arbitrovi alebo na preskúmanie navrhovaného pozastavenia záväzkov v prípade nevykonania odporúčania či rozhodnutia, ak pôvodní porotcovia v tomto prípade nie sú k dispozícii. Sekretariát WTO poskytuje právne poradenstvo a pomoc členským rozvojovým krajinám, poskytuje im špeciálne školenia, asistenciu Panelu a administratívnu podporu.

Odvolací orgán je stálym orgánom, ktorý skúma odvolania v prípadoch riešených porotami. Má sedem členov, z toho vždy traja prerokúvajú každé odvolanie. Členovia sú volení na štyri roky s možnosťou opätovného vymenovania jedenkrát. Sú to odborníci s preukázateľnou odbornou znalosťou práva a medzinárodného obchodu, ktorí nemajú žiadnu priamu väzbu na vlády členských štátov WTO. Odvolací orgán môže potvrdiť, zmeniť alebo zamietnuť nálezy a právne závery Panelu.[14]

Rozhodcovia sú jednotlivci alebo skupina, ktorí môžu byť povolaní rozhodovať o niektorých otázkach v niekoľkých fázach procesu riešenia sporov alebo využívaní ako alternatíva k riešeniu sporov Panelom a Stálym odvolacím orgánom. Ak je to nutné, poskytujú svoj názor na otázky spadajúce napríklad pod Dohodu o sanitátnych a fytosanitárnych opatreniach, technických prekážkach obchodu, subvenciách alebo iných dohodách experti.

Záver

K postupnému vytváraniu moderných a k presadzovaniu efektívnych nástrojov v oblasti medzinárodných obchodných vzťahov došlo po druhej svetovej vojne. Ich postupný rozvoj mal za následok kontinuálne zefektívnenie pravidiel a ich väčšiu transparentnosť, ako aj elimináciu často v minulosti „živelnej“ globalizácie na úrovni bilaterálnych a multilaterálnych obchodných vzťahov. Ako vyplýva z príspevku, na globálnej/celosvetovej úrovni sa tento vývoj opieral o dohodu GATT a jej inštitucionalizovanú nasledovníčku – WTO.

[13] BROCKOVÁ, K.; PYTEĽOVÁ, K. *Právo v medzinárodných ekonomických vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013, s. 102 – 103.
[14] BROCKOVÁ, K.; PYTEĽOVÁ, K. *Právo v medzinárodných ekonomických vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013, s. 103.

Je však potrebné pripomenúť, že akokoľvek dobrá myšlienka a optimálne nastavený systém svetového obchodu sa môže nielen v situáciách vis major prejaviť, ako nie dostatočne odolný voči vplyvom väčších hráčov či významnejších obchodných zoskupení na svetovom ekonomickom trhu.

V danej problematike by sa dali skúmať napr. vzťahy globalizácie a regionalizmu z hľadiska liberalizácie. Vychádzame pritom z predpokladu, že ak globalizácia dnes predstavuje komplexnú tendenciu, ktorá vyvoláva rozporuplné názory a prístupy, obdobne zložitý je aj vzťah globalizácie a regionalizmu, ktorý je podľa Cihelkovej a kol.[15] ďalšou významnou tendenciou dnešnej svetovej ekonomiky a medzinárodných ekonomických vzťahov. A proces liberalizácie zohráva vo vzájomnom vzťahu globalizácie a regionalizmu veľmi významnú rolu – stáva sa podstatou oboch tendencií.

Bibliografia

BROCKOVÁ, K.; PYTEĽOVÁ, K. *Právo v medzinárodných ekonomických vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. ISBN 978-80-225-3680-6.

CIHELKOVÁ, E. et al. *Nový religionismus : teorie a případová studie (Evropská unie).* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-808-8.

GAVAĽOVÁ, V. *Medzinárodné ekonomické organizácie*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. ISBN 978-80-225-2941-9.

LIPKOVÁ, L. a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava : Sprint dva, 2011. ISBN 978-80-89393-37-4.

NOVÁČKOVÁ, D.; STACHOVÁ, P.; HOFFMANN, P. *Medzinárodné organizácie I.* Skalica : Západoslovenské tlačiarne Skalica, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-89391-18-9.

ŘEHÁK, V. US Trade Policy and Sub-Saharan Africa Current Trends and Their Implications for Eastern Africa. In *Dvacáté století – The Twentieth Century*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2014. [online]. 6, 2, s. 9 – 33. ISSN 2336-6656. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/96745>.

ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu.* 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer, ČR, a.s., 2010. ISBN 978-80-7357-562-5.

WORLD TRADE ORGANISATION. *The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm>.

[15] CIHELKOVÁ, E. et al. *Nový religionismus : teorie a případová studie (Evropská unie).* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 80.

Critiques

Die Rezensionen

Recenzie

Pisoňová, M., Papcunová, V., Brečka, P., Selecký, E.:

Manažment vzdelávania. Teoretické, empirické a praxeologické aspekty riadenia vzdelávacích inštitúcií. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, 283 s. ISBN 978-80-571-0382-0.

V nakladatelství Wolters Kluwer SR s. r. o. v Bratislavě vyšla v roce 2021 odborno-vedecká publikace, kterou zpracovával renomovaný autorský tým v čele s Máriou Pisoňovou. Složení autorského kolektivu již předurčuje a samotný název nomografie odráží interdisciplinární zpracování s využitím expertíz odborníků z více oborů jako je školský management, ekonomika, informační technologie a marketing.

Monografie je pozoruhodnou a ojedinělou ukázkou uplatnění interdisciplinárního přístupu, který je potřebné vnímat komplexně s důrazem na zabezpečení kontinuálního rozvoje manažerského vzdělávání. Publikace představuje ucelené dílo manažerského vzdělávání, které si zaslouží pozornost jak u odborníků z řad školského managementu, vedoucích pedagogických pracovníků, tak pedagogů a pedagogické veřejnosti. Apeluje stát se podpůrným prostředkem ve vzdělávacích institucích, flexibilně reaguje na akcentované nároky na vyšší kvalitu managementu vzdělávání nejen na Slovensku a doceňována by měla být hlavně vedoucími pedagogickými pracovníky, pro které je určena především. Zároveň bude fundamentálním východiskem studia oboru školského managementu jako samostatného oboru a také vyhledávaným studijní materiálem školského managementu učitelských a neučitelských vysokoškolských oborů na pedagogických i dalších fakultách. Stejně dobře bude užitečná samotným vzdělavatelům budoucích školských manažerů a vedoucích pracovníků ve školství, jak v teoretické rovině, tak v praxi vzdělávacích institucí. Jsem přesvědčena, že monografie rozšíří odbornou literaturu tohoto typu na trhu a stane se žádanou publikací pro uváděné cílové skupiny a další vzdělavatele, kteří se podílejí na profesním vzdělávání dospělé populace.

První kapitola se zaměřuje na východiska procesu řízení vzdělávacích institucí s teoretickým vstupem do obecného managementu. Dokumentuje historický pohled na významné manažerské teorie a přístupy v řízení, dotýkající se klasických teorií managementu např. z období tzv. taylorizmu, jejichž představitelé významným způsobem přispěli k rozvoji evropského managementu. Stálý odkaz a inspiraci pro zkvalitňování manažerského procesu představuje Baťova koncepce, která svou progresivitou hlavně v sociální rovině přispěla k rozvíjení moderního pojetí managementu vzdělávání. Z dalších nejvýznamnějších představitelů behavioristické koncepce a neoklasické teorie managementu jsou uváděni např. E. Mayo, a A. Maslow, kteří se řadí k výrazným osobnostem ovlivňující rozvoj managementu převážně svým zaměřením na mezilidské vztahy V neposlední řadě je věnována pozornost C. R. Rogersovi, který je

považován za zakladatele humanistické psychologie a jeho přístup nasměrovaný na člověka má nezaměnitelný vliv na školský management. A právě i v dnešní době může být podpůrnou motivací k vytváření pozitivních mezilidských vztahů na pracovišti. Přehled významných manažerských teorií a přístupů pro možnosti jejich implementace do vzdělávacích institucí přibližuje Pisoňová a kol. (2021) v tabulce na konci kapitoly a je vynikajícím souhrnem informací. Inspirující jsou také výsledky uskutečněného relačního výzkumu ve školách a mimoškolských organizacích. Potvrzují zájem uskutečňovat strategické plánování a autoevaluační procesy pro dosažení potřebných změn, které jsou nasměrované k vyšší kvalitě řízení institucí. Obsah první kapitoly dokládá nezpochybnitelný vliv obecného managementu na rozvoj managementu vzdělávání a zároveň připomíná potřebu respektování jeho specifik (Obdržálek, 1999). Závěrem kapitoly se autoři monografie zamýšlí nad specifikami řízení a komparují měření kvality podnikového řízení s řízením vzdělávací instituce.

Druhá kapitola monografie představuje vývojové vlivy veřejné správy na řízení vzdělávacích institucí s decentralizací kompetencí a fiškální decentralizací. Dochází k podrobnému objasnění pojmů správa, veřejná správa a jsou přiblíženy modely veřejné správy v zemích Evropy. Pohledem na decentralizaci je prezentována problematika přenosu kompetencí z orgánů státní správy na orgány místní a regionální samosprávy. Konkrétně jsou přiblížené kompetence, které se v kontextu stanovovaných zákonů přenesly z orgánů státní správy na obce a na vyšší územní celky. Kladně hodnotím pohled na problematiku zřizování škol a školských zařízení v historickém kontextu s legislativním ukotvením a konkrétní fiškální decentralizací, která ovlivňuje financování škol a školských zařízení.

Na problematiku financování navazuje *třetí kapitola* zabývající se ekonomickými a finančními aspekty řízení vzdělávacích institucí na Slovenku a v zahraničí. Oceňuji zařazení této kapitoly do monografie, protože přibližuje ekonomickou platformou méně viděnou ve společném díle problematiky školského managementu. Konkrétně se zde pojednává o možnostech financování vzdělávání ve vybraných zemích v zahraničí a financování vzdělávacích institucí na Slovensku.

Čtvrtá kapitola je věnovaná osobnostnímu, etickému a sociokulturnímu potenciálu manažera ve vzdělávací instituci a vypovídá o žádoucím ukotvení rozebíraných témat celé monografie. Důraz se klade na determinanty optimálního časového managementu a velmi kladně hodnotím aspekty efektivního sebeřízení, které jsou tolik potřebné pro uvědomění si významu osobnostního vlivu vedoucího manažera a lídra v řízení instituce. Vysoce oceňuji akcentování a přiblížení etiky v managementu vzdělávání se zdůrazněním etického profilu a regulátorů etického chování. V školském managementu hraje velkou roli komunikace, a proto je pochvalné, že se v publikaci věnuje patřičná pozornost profesionální komunikaci a doceňují se specifika manažerské komunikace. Očekává se efektivní komunikace manažérů. Autoři monografie příznačně prezentují charakteristiku podle Donnelly et al. (1997), která představuje

elementární orientaci silných a slabých stránek v působení komunikace školského manažera na tým zaměstnanců. Dokladem aktuálnosti potřeby efektivní komunikace a její zjištěné slabé stránky konkrétně v kultuře školy v managementu předškolních zařízení dokládají výsledky výzkumů (Hornáčková a kol. 2014, Hornáčková, 2021), které odhalily existující rezervy v komunikaci manažérů konkrétně v jejich nedostatečné komunikaci a informovanosti zaměstnanců. Nesporný význam srozumitelné komunikace v managementu podtrhává definování čtyř manažérských stylů neboli typů (Donnelly et al. 1997) s objasněným čtvrtým typem zaměřeným na přijímání zpětné vazby. Příznačně je pojmenovaný jako interpersonální a dovolím si tvrdit, že je nejdůležitějším pro vstřícné klima a příznivou kulturu ve vzdělávací instituci. Zároveň se nabízí zamyšlení nad výzkumnými výsledky z předškolních zařízení (Hornáčková, 2021), které upozorňují na nedoceňovanou sebereflexi manažerů a zpětnou vazbu na jejich řízení, získanou od týmu zaměstnanců. Nepřehlédnutelné je, že se v předkládané monografii podařil zdůraznit význam komunikace v managementu vzdělávání a zároveň se upozornilo na její průřezovou rovinu napříč všemi funkcemi školského managementu.

Komplexně působící *pátá kapitola* se zabývá školským managementem v podobě teorií a modelů rozhodování v managementu vzdělávání a podrobněji rozebírá manažerské funkce jako je proces plánování, organizování a vedení lidí. Uváděné kladné atributy vedou k většímu vzájemnému sdílení a spolupráci v profesních skupinách zaměřujících se na podporu manažerských funkcí v praxi. Vyzvedla bych akcent na vybrané aspekty ve vedení lidí (leadership), které se podařilo velice výstižně charakterizovat. Podle Tureckiové (2011, s. 15) je organizační leadership jako „uplatňování nedirektivních způsobů práce s lidmi, založené na vzájemně korektních vztazích rozvíjených na úrovni celé organizace, na sdílených očekáváních a na oboustranně přijatých požadavcích (cílech), které jsou naplňovány ve vysoké kvalitě, jež mnohdy překračují původní zadání.“ Příznivě uchopená problematika vedení lidí přímo odkazuje na vytváření vstřícné spolupráce v týmech s pozitivní kulturou instituce a vhodným klimatem, kde je potřebné zároveň ocenit zmíněnou empatickou komunikaci s akcentem na emocionální rovinu.

Podpůrná je *šestá kapitola* zaměřená na personální management. Je koncipovaná jednak informativně a zároveň shrnuje podklady o vyhledávání, náboru a výběru zaměstnanců, uvádění na pracovní pozice, vzniku a zániku pracovního místa nebo obsazování na pozici vedoucího pedagogického pracovníka. Charakteristické informace o pracovních místech jsou vhodně doplněné o názory na fluktuaci zaměstnanců (Herzka, 2011; Vnoučková 2017), kdy se ztotožňuji s názorem Nového, Suryneky (2006), že je důležité zabývat se preventivními opatřeními pro zmírnění fluktuace zaměstnanců. Zároveň souhlasím s Pisoňovou a kol. (2021), že organizace usiluje o soulad cílů se zájmy zaměstnanců a tím se vytvoří prostor pro jejich seberealizaci a rozvoj pracovní spokojenosti i kariéry. Opět uvádím, že podnětem k úvahám se mohou stát výzkumné studie uskutečněné v prostředí managementu

předškolních zařízení (Hornáčková a kol. 2014; Hornáčková, 2021), které poukazují na nedostatečnou motivaci zaměstnanců ze strany vedoucích pedagogických pracovníků. Představují aspekt, na který by se v managementu vzdělávání mělo více myslet.

Sedmou kapitolu věnují autoři projektovým aktivitám a marketingu vzdělávacích institucí, tvorbě a financování projektů. Oceňuji pozornost zaměřenou na zvláštnosti marketingového průzkumu vzdělávacích organizací a pohled na aktuální digitální marketing na sociálních sítích.

Problematikou využívání informačně - komunikačních technologií v managementu vzdělávání v *osmé kapitole* byla prokázána schopnost syntetizovat vícero pohledů na informační školské systémy (např. Pegler, 1992; Telem, 1999; Gurr, 2000). Realizované výzkumy potvrzují potřebu informačních systémů ve vzdělávacích institucích, které mají jednoznačně pozitivní vliv na kvalitu vzdělávání a slabou stránkou je, že vedoucí pedagogičtí pracovníci neprochází dostatečným vzděláváním o využívání informačních technologií. Proto musím konstatovat, že obsah osmé kapitoly představuje výzvu a inspiraci k zamyšlení, jakou podporou se mají instituce zabezpečující vzdělávání školských manažerů ubírat. Kladně hodnotím aktuální přehled existujících informačních systémů a komunikačních programů v školní praxi s prezentovanými výzkumy, které potvrzují jejich nutnost a progresivitu nejen v managementu vzdělávání. Z mého pohledu je důležité a zároveň vítané, že se autorský tým zabýval v závěru kapitoly otázkou informační bezpečnosti, kterou je potřebné mít na zřeteli zvláště v edukačním prostředí.

Komplexnost problematiky managementu vzdělávání uzavírá *devátá kapitola* zaměřená konkrétně na reflexi manažerské přípravy ředitelů v Slovenské a České republice díky realizované empirické komparativní studii. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit úroveň manažerské přípravy ředitelů škol v Slovenské republice a v České republice zaměřené na klíčové problematiky, které přímo korespondují s jednotlivými tématy této monografie. Byly vytvořené dva anonymní dotazníky respektive jeden a to ve slovenské a druhý v české verzi pro ředitele škol ve Slovenské a České republice. Dotazníky obsahovaly 17 otázek v podobě otevřených a také zavřených položek s možným výběrem uváděných odpovědí. Zároveň byl umožněný prostor na komentování názorů respondentů, kterých se do výzkumu zapojilo 187, z toho 97 ze Slovenska a 90 respondentů z Česka. Cílovou skupinu tvořili ředitelé mateřských, základních i speciálních a středních škol. Jejich pestrost dokladuje náročnost a potřebu řešení manažerské problematiky v praxi. Odpovědi ředitelů z obou zemí se vyhodnotily a komparovaly. Prezentovaný výzkum přinesl významné informace, které v mnohých aspektech potvrzují problémové otázky volající po větší propojenosti praxeologických aspektů, přímých praktických zkušeností s teoriemi manažerského vzdělávání. Výsledky z dotazníkového šetření realizovaného v komparaci Slovenské a České republiky čtenáře jistě zaujmou. Konkrétní výpovědi ve výsledcích jsou inspirující nejen pro vedoucí pedagogické pracovníky napříč vzdělávacími institucemi a také se mohou stát impulzem k inovaci jejich managementu.

Závěrem ráda konstatuji, že autorům monografie pod vedením Márie Pisoňové se podařilo vytvořit přímou podporu pro zkvalitnění managementu vzdělávání v kontextu s celospolečenskými podmínkami a změnami. Spektrum problematiky považuji za velmi přínosné. Otvírá možností využití ucelených jak teoretických tak praktických informací z oblasti školského managementu, které zároveň vyzívají k vzájemnému sdílení uváděných témat a reflexí prezentovaných výzkumů. Monografie představuje progresivní počin svou komplexností a flexibilním uchopením managementu vzdělávání.

PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.

Bibliografia k recenzii:

DONNELLY, J. H. et al. (1997). *Management.* Praha: Grada. Publishing. ISBN 80-7169-422-3.

GURR, D. (2000). How Information and Communication Technology is changing the Work of Principals. International Congress of School Effectiveness and Improvement. Hong Kong.

HERZKA, P. (2011). *Problémy fluktuácie pracovníkov v hospodárskej praxi.* MANEKO3 (1), s. 23 – 33.

HORNÁČKOVÁ, V. a kol. (2014). Analysis and Evaluation of School Culture in Kindergartens. In *Procedia - social and behavioral sciences*. Amsterdam: Elsevier, 2014, s. 916 – 923. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.1249

HORNÁČKOVÁ, V. (2021). *Kultura školy v managementu předškolních zařízení*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-275-8.

NOVÝ, I., SURYNEK, A. (2006). *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada. 288 s. ISBN 80-247-1705-0.

OBDRŽÁLEK, Z. a kol. (1999). *Riadenie školstva.* Bratislava: ŠPÚ. ISBN 80-85756-41-2.

PEGLER, G. (1992). Perspectives for school information systems. In Australian Journal of Educational Technology, 8(2), 161 – 171. https://doi.org/10.14742/ajet.2253

PISOŇOVÁ, M. (2012). *Osobnostný rozvoj riaditeľa školy – východiská a determinanty*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-470-6.

PISOŇOVÁ, M. a kol. (2022). *Manažment vzdělávania*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., s. 284. ISBN 978-80-571-0382-0.

TELEM, M. (1999). A case study of the impact of school administration computerization on the department head's role. In Journal of Research on Computing in Education, 31(4), pp. 385 – 401. https://doi.org/10.1080/08886504.1999.10782261

TURECKIOVÁ, M. (2007). *Klíč k účinnému vedení lidí: odemkněte potenciál svých spolupracovníků*. Praha: Grada, 122 s. Vedení lidí v praxi. ISBN 978-80-247-0882-9.

Valčo, M:

Koncepcia subjektu viery u S. Kierkegaarda a D. Bonfoeffera: etické implikácie. Ljubljana: KVD Apokalipsa a CERI – SK Ljubljana, 2016, 122 s. ISBN 978-961-6894-79-1.

Táto kniha predstavuje ambiciózny pokus autora venovať sa téme teologickej antropológie z pohľadu dvoch významných mysliteľov modernej doby – *S. Kierkegaarda a D. Bonfoeffera.* Obaja autori sú inšpiráciou, či zdrojom podnetov a kritických myšlienok pre súčasných intelektuálov, bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú veriaci. „*Viera*“ a „*subjekt*“ človeka v ich vzájomnom vzťahu, napätí, ale aj komplementarite, patria medzi kľúčové témy Bonhoefferovej a Kierkegaardovej tvorby. *Filozoficko-etické aj teologicko-etické* implikácie myšlienkovej reflexie oboch autorov ostávajú relevantné aj pre súčasnosť.

Monografia má tri hlavné ciele:

1) Poukázať na značnú mieru *kontinuity* medzi Kierkegaardom a Bonhoefferom vo vybraných otázkach teológie a teologickej antropológie, so zameraním na ich predstavy o „viere“ a „subjekte“ jednotlivca.
2) Identifikovať konkrétne *prieniky a odlišnosti* v ponímaní „viery“ a „subjektu“ medzi Kierkegaardom a Bonhoefferom s ohľadom na ich špecifický kontext.
3) Naznačiť možné *etické implikácie* Kierkegaardovho myslenia v súvislosti s pojmami „viera“ a „subjekt“ s použitím *teologicko-etickej* reflexie Dietricha Bonhoeffera ako *hermeneutického kľúča* pre lepšie pochopenie Kierkegaardovho myslenia.

Kniha obsahuje päť kapitol. *Prvá a tretia* kapitola uvádzajú základný historický kontext života a diela Kierkegaarda a Bonhoeffera. *Druhá a štvrtá* kapitola sa zameriavajú na konkrétne chápanie koncepcií „viery“ a „subjektu“ u oboch autorov v kontexte ich širšieho myšlienkového zamerania. *Piata kapitola* pojednáva o kontinuite, či diskontinuite Kierkegaardovho a Bonhoefferovho myslenia so zameraním na témy *viery a subjektu* v intenciách teologickej antropológie a soteriológie. *Záver* práce načrtáva *etické implikácie* tohto tematicky špecifikovaného myšlienkového dedičstva pre súčasnosť v rovine *individuálno-etickej* aj *spoločensko-etickej*. Na dosiahnutie stanovených cieľov autor knihy použil metódy *pojmovej a kauzálnej analýzy*, ako aj ind*ukcie a komparácie a primárnej interpretácie primárnych a sekundárnych textov* (v prvej fáze). V druhej fáze autor použil metódy interpretácie, dedukcie a v záverečnej fáze využil metódu *heuristiky a syntézy*. V monografii sa nachádza zoznam skratiek Kierkegaardových a Bonhoefferových diel, ako aj zoznam použitej literatúry a Resumé v anglickom jazyku.

Kierkegaard vnímal svoje celoživotné poslanie v spojitosti so „*službou kresťanstvu (...) s jednoduchým cieľom stať sa kresťanom*“. Chcel ostať výrazne „*kresťanským mysliteľom*“, ktorý používa vybrané filozofické nástroje na sprostredkovanie kresťanskej zvesti svojim čitateľom. Kierkegaard vo všetkých spisoch, aj v začiatkoch v tzv. *estetických dielach* odkazoval ku kresťanskej, všeobecne platnej *morálke*. Kierkegaard sa prezentoval ako *nemilosrdný kritik*, ktorý deštruoval falošné fasády *zbožnosti a morálky* pokryteckých a plytkých ľudí. Ale jeho cieľom nebola obroda kultúry ani reforma morálky, skôr reforma „*bytia*“ *človeka* stať sa autentickým a zodpovedným subjektom. Táto obroda musela smerovať hlbšie do vnútra až k *bytostnému základu* človeka, k jeho pôvodu a konečnému určeniu, teda k *náboženskej dimenzii* života. Preto jeho kritika smerovala aj *k cirkvi* pre jej zosvätštenie a stratu pôvodného zámeru evanjelia, ktoré volá človeka k nekompromisnému *nasledovaniu Ježiša Krista.* Centrálnym zameraním Sorena Kierkegaarda, jeho celoživotného úsilia a literárnej tvorby boli otázky *ľudskej individuálnej existencie* vo vzťahu k Bohu. „(...) *bez osobnej angažovanosti sa ľudského subjektu v existenciálnych zápasoch ostáva jeho existencia nepochopená a subjekt jeho bytia nevyhnutne odcudzený.*“ Toto odcudzenie možno podľa Kierkegaarda prekonať len v existenciálnom stretnutí sa s realitou Boha v „*skoku viery*“, to znamená v bolestnom vnútornom rozhodnutí patriť výlučne a bezvýhradne Bohu, ktorý človeka stretáva v Bohom vyrieknutom Logu, ktorý je Kristus ako inkarnované Slovo. „*Nie je to systém kréd a kontext liturgickej činnosti cirkvi, ktoré privedú (...) k radikálnemu nasledovaniu Krista. Je to skôr bezprostredný, neštruktúrovaný prístup psychologickej introspekcie na rovine individuálnej reflexie subjektu.*“ Pravda súvisí s vnútorným nastavením, s *vnútorným existenciálnym rozpoložením* človeka, „*pravda je subjektivita*“. Kierkegaardov výrok „pravda je subjektivita“ treba vnímať v intenciách toho, čo ľudskému subjektu umožňuje *žiť v pravde, žiť opravdivo*. Kresťanstvo nie je v prvom rade vonkajšou záležitosťou, akousi objektívnou zbierkou právd o Bohu, ale záležitosťou ľudského vnútra a vzťahu, konštatuje Valčo. Kierkegaard vníma „*ja*“ človeka ako také, ktoré je neoddeliteľné od kľúčových vzťahov *lásky*, ktoré dokonca aj napriek realite smrti konštituujú ľudské *ja* ako subjekt. Okrem toho si každý jedinec podľa Kierkegaarda uvedomuje neuniknuteľné *napätie* medzi jeho ideálnym ja a aktuálnym ja. Úzkosť a vina, ktorú ľudský subjekt prežíva v dôsledku tohto napätia, je podľa Kierkegaarda základom *náboženského života*. Paradoxom je, že konštitutívnosť vzťahu ľudského *ja k Druhému* (teda k Bohu) neruší jeho *slobodu*. Kierkegaard sa nepokúša vyriešiť napätie medzi slobodou (možnosťou) a nevyhnutnosťou, toto napätie zdôrazňuje. Pre Kierkegaarda zohrával veľmi dôležitú úlohu epistemologický a teologický princíp „*extra nos*“, ktorý preberá od nemeckých reformátorov. Označuje teologický dôraz, podľa ktorého Božia pomoc a milosť prichádza k ľuďom „*zvonku*“, teda mimo ľudí a ich schopností, vysvetľuje Valčo.

Kierkegaard predostrel také chápanie viery, ktoré nie je závislé na *evidencialistickom* dokazovaní reálií, ale ktoré má iný epistemologický základ, hovorí Valčo. Kľúčovou udalosťou, ktorá definuje obsah kresťanskej viery a je zároveň jej základom a najväčšom prekážkou pre človeka, ktorý vieru nemá o udalosť inkarnácie, ako „*absolútneho paradoxu*" alebo tiež „*znaku protirečenia*". „*Boho-človek je paradoxom, absolútnym paradoxom. Je preto úplne isté, že chápanie v tejto veci zanikne. Ak si aj človek nie je vedomý pohoršenia ohľadom veľkoleposti tejto skutočnosti, uvedomí si ho vo vzťahu k jej nízkosti*." Reakciou kresťana na tento paradox je *viera*. Nejde tu však o obetovanie intelektu na oltári viery. Spomínaný paradox alebo protirečenie nemá charakter základného logického protirečenia, nevyhnutne ústiaceho do iracionality, ale skôr intenzívneho *napätia*, spôsobeného *bazálnou nesúrodosťou* realít, ktoré daný paradox (protirečie) vyjadruje. Valčo cituje Kierkegaardovo dielo: „*Práve tak, ako je pojem 'viera' úplne špecificky kresťanským pojmom, tak je 'pohoršenie' na druhej strane úplne špecifickým kresťanským termínom, vzťahujúcim sa k viere. Možnosť pohoršenia je križovatkou, alebo je ako postaviť sa na križovatku. Od možnosti pohoršenia sa človek obráti buď k pohoršeniu, alebo k viere, ale nikto nikdy nedôjde k viere bez tejto možnosti pohoršenia. Pohoršenie sa v podstate týka spojenia Boha a človeka, alebo Boho-človeka*." Viera v Boha je základným epistemologickým východiskom (ono augustínovské a anselmovské *credo et intelligam*), nie koncovým stavom evidencialistického epistemologického úsilia. Kierkegaard sa v tejto otázke podobá na súčasného amerického analytického filozofa Alvina Plantingu (1986, 1989) „(...) *viera sa nesmie uspokojiť s nepochopiteľnosťou, lebo samotný vzťah k onej nepochopiteľnosti, alebo aj odpor voči nepochopiteľnému, absurdnému je vyjadrením vášne viery*." O prepojenosti vášne s utrpením a vierou odkazuje Valčo na výstižné slová Petkaniča: „*Čím hlbšie preniká vášeň do nášho vnútra, totiž čím intenzívnejšia je táto vášeň v kierkegaardovskom zmysle, t. j. vášeň pre pravdu, ideu, učenie, teda čím viac si túto pravdu (ideu, učenie) celou svojou bytosťou osvojujeme, tým viac utrpenia sa nám bude dostávať zo strany sveta, tým viac budeme touto vášňou trpieť (...). blízke spojenie utrpenia a vášne sa preto najviac ukazuje vo vzťahu k tej najvyššej Pravde vo vášnivej viere v Boha Ježiša Krista, ktorý človeka vyzýva k nasledovaniu. Pričom v nasledovaní Krista nemá človek len symbolickú účasť na jeho utrpení, ale aj sám na sebe podstupuje utrpenie, ktoré sa podobá Kristovmu práve v závislosti od opravdivosti jeho viery. Utrpenie sa tak ukazuje ako jediné pravé znamenie vášne viery v Ježiša Krista.*"

Jedným z hlavných cieľov Valča bolo preskúmať a následne ukázať kontinuitu medzi Kierkegaardom a Bonhoefferom. Na základe analyzovaného materiálu možno túto kontinuitu zhrnúť nasledovne:

– Kierkegaardovo vnímanie Ježiša Krista ako príklad nasledovania (exemplum) a zároveň ako toho, ktorý naplnil zákon „Za nás" (Christus pro nobis) je v základnej zhode s *Bonhoefferovou kristológiou*;

- Podobne ako Kierkegaard aj Bonhoeffer považoval odmietnutie teologickej a etickej abstrakcie za základný predpoklad pre *rozvoj etiky* napodobňovania Krista. Bonhoeffer v skutočnosti považoval Kierkegaardov únik od „idealizmu" za *kľúčový odkaz* pre *nábožensko-filozofickú reflexiu* v 20. storočí.
- Podľa oboch autorov je *autentická existencia subjektu* neoddeliteľná od *autentického prežívania viery*, ktorá je vzbudená Kristom a ktorá je zameraná na nasledovanie Krista, dokonca sa rodí a uskutočňuje v akte nasledovania;
- Bonhoefferov dôraz na *prítomného Krista* (*Christus praesens*) a ontologickú realitu existencie veriaceho subjektu „*en Christo*", v rámci ktorej sa ľudský subjekt nachádza v novom existenciálnom stave *autentickej viery*, je vyvrcholením a zároveň trinitárnym, ako aj ekleziologickým domyslením Kierkegaardovej koncepcie „*autentického subjektu*", ktorý žije vo *vzťahu viery*;
- Takéto *bytie* v Kristu „*en Christo*" prináša so sebou neuniknuteľné etické implikácie, a to nielen ako nové, prekvapivé možnosti *rozhodovania sa*, ale aj prirodzený prejav a aktualizáciu svojho bytia „*en Christo*". Pričom diskurz o etických implikáciách stavu *en Christo* daného ľudského subjektu tak presahuje rovinu kognitívnej reflexie a prechádza do roviny hlbšej *ontologickej nábožensko-mystickej*.
- Bonhoefferom predstavené bytie autentického subjektu *en Christo* ponímané v rámci trinitárnej tradície kresťanského vyznania viery vedie subjekt človeka *k slobode* života *pre druhého,* ako aj pre tento svet. Byť v Kristovi znamená byť a žiť úplne vo svete a pre tento svet, pričom zdrojom identity človeka a hybnou silou jeho *etického* (vrátane prosociálneho a proenvironmentálneho) rozhodovania sa je *Ježiš Kristus*, prítomný vo zvesti cirkvi uprostred svätostného, liturgického spoločenstva. Tento dôraz u Kierkegaarda, vzhľadom na jeho špecifický kontext a zameranie *chýba*, prípadne chýba jeho *explicitné rozpracovanie*.

Kierkegaard aj Bonhoeffer nás pozývajú nanovo si uvedomiť dôležitosť cieľavedomého kultivovania individuálneho ľudského *ja,* ktoré si uvedomuje *druhého* (ako hranicu a zároveň výzvu pre svoje *ja*) a dáva seba samého do vzťahu *s druhým*, pretože vedome prijíma svoje bytie, hodnotu a smerovanie (časné aj večné určenie) od božského *Ty*. Ak je Kierkegaardova *relačná teologická antropológia* pravdivá, a ak je pravdivá Bonhoefferova ontológia *nového bytia en Christo,* potom žiadna ľudská terapia nebude schopná zahojiť rany, odstrániť odcudzenie a prinavrátiť pocit zdravej *sebaúcty*. To znamená odstrániť rozmanité prejavy patológie, ktorých korene siahajú hlboko do ľudského *(pod) vedomia*. Zdravá a sebaistá *identita ľudského subjektu,* ktorá by subjektu umožňovala stať sa úplne *transparentnou* voči sebe samému, si vyžaduje *vzťah k Bohu* ako *subjektu bezpodmienečnej lásky* (agape personalizmus), zahrňujúcej ľudský subjekt *odpustením a tvorivou milosťou*. Podľa

Valča dôležitou úlohou pre nás je naučiť sa (okrem iného) žiť *v tvorivom napätí* medzi imanenciou a transcendenciou, pričom sa úplne vložiť do starostlivosti o to, čo je *časné* a odovzdať sa nádeji pre to, čo je *večné*.

Osobne považujem Valčovu monografiu za cenný prínos pre filozofiu, teológiu a antropológiu. Zámerom autora bolo nájsť ideové prepojenie a súvislosť medzi myslením Sörena Kierkegaarda a Dietricha Bonhoeffera. Obaja myslitelia vychádzajú z kresťanskej viery a zdôrazňujú potrebu *etiky*. Odlišujú sa len v orientácii. Kierkegaard zameriava svoju pozornosť na *subjekt*, zatiaľčo Bonhoeffer vníma tiež subjekt, ale ako integrovaný vo svete a spoločnosti. V možnom prepojení týchto dvoch oblastí existencie vidí Valčo budúcnosť kresťanstva a ľudstva. Dnes jedinec stráca v spoločnosti svoju personalitu. Človek musí dozrieť, aby mohol vniesť evanjeliovú kvalitu do ľudskej spoločnosti. Môže to urobiť len subjekt, ktorý žije z viery a koná v duchu zásad evanjelia. Knihu odporúčam nielen filozofom a teológom, ale aj všetkým záujemcom o problémy človeka a spoločnosti.

Mgr. Ing. Štefan Šrobár, CSc.

Authors of Papers

Autoren der Beiträge

Autori príspevkov

PhDr. Michal Marťák, PhD.
Katedra histórie
Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta
Hrabovská cesta 1B, 034 01 Ružomberok

PhDr. Ivan Ondrášik, PhD.
Ústav klinickej hematológie a transfuziológie
Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok – FN
Ul. gen. M. Vesela 21, 034 26 Ružomberok

RNDr. Katarína Ondrášiková
Katedra laboratórnych vyšetrovacích metód v zdravotníctve
Katolícka univerzita v Ružomberku, Fakulta zdravotníctva
Námestie A. Hlinku 48, 034 01 Ružomberok

Mgr. Ing. Štefan Šrobár, CSc.
stefan.srobar@gmail.com

Mgr. Pavel Martinka, PhD.
Katedra hudobnej kultúry
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta
Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica

Mgr. art. Martin Urban, PhD.
Katedra hudobnej kultúry
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta
Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica

Prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA
Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského
Richterova č. 1171, 925 21 Sládkovičovo

Pplk. doc. PhDr. Ing. Bc. Kristína Králiková, PhD., MBA
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

Ing. Miroslava Špániková, MBA
Konzultačné a informačné centrum EDUKOS
J. Ťatliaka 2051/8, 026 01 Dolný Kubín

2022

1

ROČNÍK XXII.

ISSN 1335-9185